

SOSIALISTISK *fremtid*

#1 / 2008 - ÅRGANG 6 - LØSSALG KR. 30,-

HVA VIL USA
MED MYANMAR?

Frykten
for
Friheten

Det nye
CUBA

Arbeider bevegelsen
i Kina

Nye bøker:
• Mappene
• Pip
• LQ1

Spørsmål
i marxismen

Overgrep, ikke konflikt

I år er det 60 år siden staten Israel ble opprettet på okkupert grunn i Palestina. Israel er ett land grunnlagt med terror, og ett land som i samtlige 60 år det har eksistert, har bygd sin eksistens på terror, men det er det mange som vil ha oss til å glemme. For det palestinske folk ble opprettelsen av Israel til al-Naqba, katastrofen. Det såkalte verdenssamfunnet lider dessverre av noe som må karakteriseres som en bevisst kollektiv hukommelsessvikt.

750.000 palestinere ble i 1948 fordrevet fra sine hjem av sionistiske terrorgrupper, og 500 landsbyer ble med ett pennestøk slettet fra kartet i forbindelse med opprettelsen av staten Israel. Israels okkupasjon av Vestbredden og Gaza førte senere til ytterligere 200.000 fordrevne.

I 60 år har palestinere levd under kummerlige forhold som statsløse flyktninger i nabolandene Syria, Libanon og Jordan. Flere generasjoner har levd hele livet som flyktninger i ett fremmed land uten mulighet til å vende hjem.

I dag er den israelske stat i gang med det som må kunne klassifiseres som etnisk rensing av Jerusalem. Israel er også på god vei til å kolonisere mesteparten av den okkuperte Vestbredden, der det allerede bor 400.000 israelske bosettere i 400 ulovlige bosetninger på jord stjålet fra palestinerne, på denne måten gjør Israel det umulig å opprette en levedyktig palestinsk stat.

I 60 år har Israel fått lov til å ignorere den ene FN-resolusjon etter den andre. Helt siden 1967 har FN krevd at Israel trekker seg ut av de okkuperte områdene Gaza og Vestbredden - at Israel ikke har innrettet seg har imidlertid aldri fått konsekvenser. Det har kanskje den norske regjeringen glemt. Det kan i det minste se slik ut når regjeringen nå investerer en ikke ubetydelig del av oljeformuen i Israel.

Noen sier at det "er to parter i denne saken" for å dekke over hva det egentlig er snakk om. Dette er ikke en konflikt med to jevnbyrdige parter. Det er undertrykket mot undertrykt, det er okkupert mot okkupert. Det er overmakten som bestemmer hvilken form kampen tar. Hvem vil vel be en kvinne som er i ferd med å bli voldtatt om å besinne seg?

Marcos Amano

Større og bredere

Seks år har gått siden Sosialistisk fremtid så dagens lys. Bladet du holder i hånden er starten på et samarbeid mellom Bevegelsen for Sosialisme, Marxistisk forum og Marxist forlag A/S. Bladet inneholder en ny seksjon, *Spørsmål i marxismen*. Med nedgangen i tidsskrifter som behandler slik teori i Norge, mener vi det er viktig å presentere dette stoffet. God lesning, og send oss gjerne innspill.

Red.

Frykten for friheten	4
Seperatismen i Bolivia	8
Cuba og den nye sosialismen	12
Hva vil USA med Myanmar?	18
Kinesisk arbeiderbevegelse	22
Norges svar på Clara Zetkin	26
Mappene	29
Historierevisjonismen	32
Erfaringer med sosialisme	36
Kapitalens tredje bind	42
Hva slags sosialisme?	48

SOSIALISTISK

fremtid

Utgis av Bevegelsen for sosialisme,
Marxistisk forum og Forlaget Marxist A/S

Adresse: Sosialistisk fremtid,
Boks 131, 5804 Bergen

E-post:
sosialistiskfremtid@bevegelsen.no

Redaktør: Marcos Amano

Redaksjon:
Marcos Amano, Asgeir Bjørkedal, Even
Sandvik Underlid og Aslak Storaker.

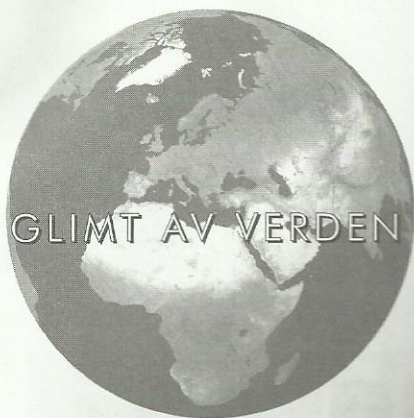
Signerte artikler står for forfatters regning og representerer ikke nødvendigvis utgiverorganisasjonenes synspunkter.

Forside: Marcos Amano

Trykk: Designtrykkeriet Opplag: 1500

ISSN 1503-6537

Redaksjonen avsluttet:
28. mai 2008

GLIMT AV VERDEN

Nepal: Lover elektrifisering og alfabetisering

Den grunnlovsgivende forsamlingen i Nepal besluttet den 28. mai å gjøre slutt på 239 år med kongedømme.

Maoistene, som dominerer forsamlingen, har som mål at hele befolkningen skal lese og skrive på fem år og at hele landet skal elektrifiseres innen ti år. Opphevelse av kastesystemet og en omfattende jordreform er andre mål for den nye regjeringen, som til forskjell fra mange andre liknende bevegelser ønsker å bygge det nye samfunnet rundt et flerpartisystem.

Kypros: Fryktkampanje mot nyvalgt president

Fryktkampanjene har ikke latt vente på seg etter at den sovjetutdannede, moderate kommunisten Dimitris Christofias (61) vant presidentvalget på Kypros. Dette er første gang at en erklært kommunist blir statsleder i et EU-land.

En SMS-kampanje foran valget, iverksatt av høyresiden i landet, fortalte velgerne at Christofias har en hemmelig plan for å gjøre landet til et diktatur.

Pola Kyprianides, et mangeårig medlem av Kommunistpartiet AKEL sa like etter valget til avisen The Observer at: "Oppegående folk spør meg om vi, som kommunistiske ateister, vil stenge ned kirker, forby undervisning om religion og til og med stoppe undervisningen i gresk språk og kultur på skolen". Og hun legger til: "Det er utrolig".

"Barack Obama i livsfare"

Nicaraguas president Daniel Ortega, frykter et attentat mot den amerikanske politikeren Barack Obama og anbefaler ham å ta nødvendige sikkerhetstiltak.

"Det at Obama snakke rom å åpne for dialog med Cuba uten betingelser er et positivt element [i hans politikk]", sa Ortega, under en konferanse ved årets Sao Paolo-forum, en konferanse for venstreorienterte partier og bevegelser i Latin-Amerika.

«Hvis Paraguay, Brasil, Venezuela, Chile, Argentina, Ecuador, Nicaragua og Guatemala fikk det til, kan El Salvador også».

Mauricio Funes, den tidligere geriljabevegelsen FMLNs presidentkandidat foran valget i El Salvador i mars 2009. Landene Funes nevner er steder hvor venstresiden har vunnet valg de siste årene.

Ortega kommenterte at Obama "tar skritt i retning av å ta over regjeringen til et imperium", og sa at alt indikerer at han blir presidentkandidat, "med mindre de dreper ham (...). Dessverre er det slik i USA".

Tidligere har nobelprisvinner i litteratur Doris Lessing advart Obama mot et mulig attentat.

Colombia: Antropolog blir geriljaleder

Verdens største geriljahær, FARC, har fått ny leder etter dødsfallet til dets tidligere leder "Manuel Marulanda". Gruppens nye leder, Alfonso Cano (60), vokste opp i byen Bogota og er utdannet antropolog.

Cano har representert FARC under flere forsøk på å forhandle frem en fredsavtale i landet, og er har lenge vært leder for organisasjonens politiske fløy.

Den væpnede konflikten i Colombia har pågått i over femti år.

"Israel har minst 150 atomvåpen"

Jimmy Carter, tidligere president i USA (1977-1981) fikk Nobels fredspris i 2002. Nylig kunne han fortelle at Israel har minst 150 atomvåpen.

Uttalelsene falt under en pressekonferanse

ved Wale's Hay litteraturfestival.

- USA har mer enn 12.000 atomvåpen, Russland har omtrent det samme, Storbritannia og Frankrike har flere hundre, og Israel har 150 eller flere, uttalte eks-presidenten.

Israelske myndigheter har aldri innrømmet at de har atomvåpen og deres allierte i USA har heller aldri uttalt seg om det.

USA er det eneste landet i verden som har brukt atomvåpen i en krigssituasjon.

Cuba: Bygger hus av plast

En ny fabrikk i byen Cienfuegos, på Cuba, har som mål å produsere 14.600 plasthus i året. "Las petrocasas", som husene kalles, hevdes å være brannsikre, orkansikre og skuddsikre, og er alt i masseproduksjon i nabolandet Venezuela.

I følge cubanske myndigheter har også husene andre fordeler: Svært lav produksjonskostnad sammenliknet med hva det koster å bygge et vanlig hus, og huset kan settes opp på 8-10 dager. De skal også være vedlikeholdsfrie - kun såpe og vann er nødvendig for å holde rent - og ventes å ha en levetid på 50-100 år.

Frykten for friheten

**Freire og empowerment
-maktmobilisering i velferdsstaten**

AV MARIE VIBE

Velferdsstaten er blitt et begrep som etter hvert mangler innhold og et ansikt. Få kjenner sine rettigheter, og vi som benytter dem tier i takknemlighet og skam. Vi er på ulike måter ofre, som ikke vil vedkjenne oss vår offerstatus - en forutsetning for ny selvstendighet og handling. Vi er de nye fattige, vi som ikke deltar i samfunnet gjennom arbeid, og vi som tier for å gjøre oss usynlige fordi vi er mottakere som føler at vi ikke kan gi noe tilbake.

Ved å stå sammen med de fattige ga Paulo Freire fattigdom at ansikt blant landarbeiderne i Latin Amerika. Paulo Freire var undervisningsminister i Brasil og leder av et nasjonalt alfabetiseringsprogram frem til militærkuppet i 1964. Han ble fengslet, men etter protester satt fri med oppfordring om å forlate landet. Han bodde i eksil i Chile hvor han fortsatte sitt arbeid for å alfabetisere undertrykte og fattige mennesker i Latin Amerika. Freire har arbeidet for Unesco og det chilenske institutt for jordbruksreformer, og som professor ved universitet i Chile. Senere var han gjesteforeleser ved Harvard og tilslutt spesialrådgiver for kontoret for pedagogikk ved Kirkens verdensråd i Geneve. Freires hovedverk er "De undertryktes pedagogikk (1972), som beskriver hvordan han klarte å alfabetisere landarbeidere i et voksenopplæringsprogram. Hans tanker kan overføres til vårt samfunn i dag og brukes til inspirasjon og handling.

Mitt første kjennskap med Freire var på sosialhøyskolen hvor jeg utdannet meg til sosionom. Freire ga innhold til begrepet empowerment, som har fulgt meg gjennom ulike studi-

stod på 60-tallet, hvor det hadde en politisk opprinnelse, hvor flere viser til Freire som inspirator. I begrepet empowerment ligger det innebygd at det eksisterer interessen motset-

MAN TVINGES JO
NÆRMEST TIL Å
HELDE SEG UT!

JEG KIENNER PÅ SKAMMEN
NÅR JEG DRUKKER VANN PÅ
KAFÉ FORDI JEG IKKE HAR
PENGER. HAR JO NOEN
LÅNGER BLITT KASTET UT
FORDI JEG IKKE HAR
KJØPT NOEN TING...

HV

er, i livet generelt og som bruker av offentlige tjenester.

Empowerment - maktmobilisering

Begrepet empowerment er vanskelig å oversette til norsk, men innholdet i begrepet er overføring av makt, eller maktmobilisering av en person eller gruppe på et område som oppleves som vesentlig og grunnleggende i personen eller gruppens liv. Begrepet opp-

ninger i samfunnet og at enkelte mennesker og grupper har mindre makt på livsviktige områder enn andre. Det er denne skjevheten som er opphavet til empowermenttenkningen, som søker å jevne ut maktforholdene i samfunnet. Gunn Strand Hutschinson beskriver i boken Samfunnsarbeid i sosialt arbeid hva som skjer når denne ubalansen får befestet seg over tid. Enkeltpersoner eller grupper vil oppleve manglende mulighet til å styre sine egne liv, og tilgangen til samfunnets ressurser

Jeg hadde med meg Freire i mitt møte med velferdsstaten som hjelper, og senere som hjelperen som trengte hjelp. Det er jeg takknemlig for, samtidig som det har satt meg under et mentalt press i forhold til at jeg nå var syk og makesløs, fattig og uten mulighet til å handle annet enn for egen overlevelse og knapt nok det. Hvordan kan man mobilisere krefter i en slik situasjon og i et system som er vanskelig å finne ut av selv for en utdannet sosionom?

vil være langt mindre enn for bedre stille grupper. Over tid vil underprivilegerte ta inn over seg oppfatningen om at de er mindreverdige. Rådende oppfatninger om disse gruppene vil fastholde personene i avmaktsituasjoner. Oppfatningene vil etter hvert internaliseres hos menneskene det gjelder, slik at det fører til avmaktsreaksjoner og handlinger som bekrefter nettopp de rådende oppfatningene av gruppen. Freire beskriver det slik: "Nedvurdering av seg selv er et annet karakteristisk trekk ved de undertrykte som kommer av at de har gjort undertrykkerens mening om dem til sin egen. De hører ofte at de ikke duger til noe, ikke vet noe, ikke er i stand til å lære noe - at de er syke, late og uproduktive - at de til slutt blir overbevist om at de er udugelige". (De undertrykkes pedagogikk, Gyldendal 2006, s. 46). Han forteller oss hvordan mennesker kan fri seg fra disse falske bildene av seg selv, gjennom å bekjempe apatien som oppstår blant undertrykte grupper. Freire tar for seg klassemotsetningene i samfunnet i ett lærer - elev perspektiv når han snakker om bevisstgjøring. Han understreker viktigheten av å gå en prosess frem mot bevissthet sammen med noen, for å gjennom dialogen oppnå likeverdighet. Men han snakker om undertrykte som gruppe - og maner til kollektiv handling mot den samfunnsmessige forskjellen på rik og fattig, undertrykker og undertrykt. Han vil til livs den "tause kulturen", hvor fattige ikke protesterer, men passivt godtar sin situasjon.

Jeg vil relatere Freire til mitt eget liv som sosialarbeider og pasient, for Freire må for meg forstås på mer enn det intellektuelle planet. Freire er høyst aktuell for brukere av velferdsstaten, som jeg også er blitt tvunget til å bli på grunn av sykdom. Å være bruker av velferdsstaten har et politisk og personlig aspekt, og å være syk minstepensjonist handler om å være marginalisert i et samfunn av tilsynelatende vellykkede og ytende mennesker.

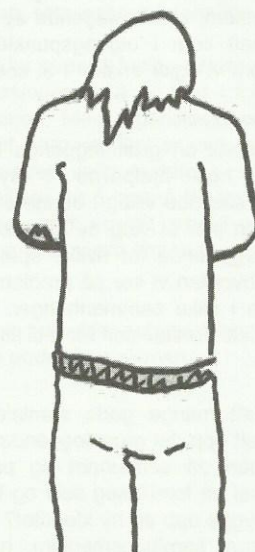
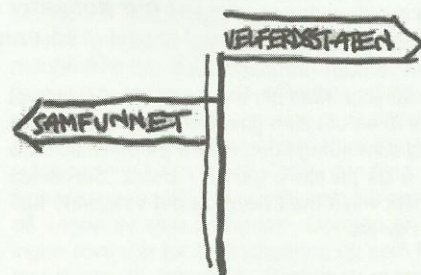
Fra å være sosionom på sosialkontor befant jeg meg plutselig på andre siden av bordet, og fallet i sosial status setter en del ting og oppfatninger i perspektiv. Freire ble også fattig da hans familie, som hadde penger og status, ble rammet av økonomisk krise. Han fikk førstehåndskjennskap til fattiges kultur og mangel på initiativ på grunn av sult og manglende drømmer, håp og tro på at situasjonen kunne forandre seg til det bedre. De fattige var offer for et politisk og samfunnsmessig system, men Freire visste at livet kunne arte seg annerledes og utviklet en pedagogikk som kunne endre de fattiges situasjon. Gjennom dialog og bevisstgjøring skulle de berørte bli i stand til å se sammenhenger mellom samfunnet, og dets oppfatninger, og sitt eget liv. En slik bevisstgjøringsprosess ville være første steg til å mobilisere egne krefter og dermed til frigjøring.

Freire er aktuell i dag i vårt samfunn. Det finnes mange grupper og mennesker som opplever seg som undertrykt, også i et velferds-samfunn som Norge. Og kanskje blir det verre å frigjøre seg i et slikt system, hvor apatien ikke skyldes sult, men det faktum at man akkurat ikke sulter. Man får mat, men ellers synes tilgangen til samfunnets goder umulig. Det blir et liv som man sakte men sikkert vender seg til, og sammen med det, følelsen av maktesløshet, bitterhet og en fjern drøm om et bedre liv.

Jeg hadde med meg Freire i mitt møte med velferdsstaten som hjelper, og senere som hjelperen som trengte hjelp. Det er jeg takknemlig for, samtidig som det har satt meg under et mentalt press i forhold til at jeg nå var syk og makesløs, fattig og uten mulighet til å handle annet enn for egen overlevelse og knapt nok det. Hvordan kan man mobilisere krefter i en slik situasjon og i et system som er vanskelig å finne ut av selv for en utdannet sosionom?

Avhengig av systemet

Jeg har gått min gang gjennom systemet, ulike sykehus, ulike leger og behandlere, ulike ytelser og ulike tiltak. Og jeg er fanget i det, uten kontroll over min egen livssituasjon. Jeg er prisgitt andres vurderinger, andres tid og tilgjengelighet, ulike tiltak og avhengig av

MV

at jeg får vedtakene i riktig tid og avhengig av dagsformen og mine egne krefter til å forholde meg til alt dette. Jeg er blitt en klient som prøver å ikke bli klientifisert i tankegangen - på den måten at jeg glemmer hvilke ressurser jeg hadde og oppgir muligheten til noen gang å komme i arbeid. Som trygdemottaker er man avhengig av å spille med systemet og følge opp sin egen sak. Alt dreier seg om en selv og ens livssituasjon. Man blir selvcentrert og til slutt - når man har resignert - bare opp-tatt av neste utbetaling. Man blir redd for å miste godene sine, det å prøve seg på arbeidsmarkedet kan bety avslag som kan føre til pessimisme, man risikerer at man ikke klarer det fordi det er noen år siden sist, og man risikerer å stå der uten annen inntekt enn sosialhjelp. Man blir avhengig av at systemet skal få en ut i jobb gjennom ulike tiltak - samtidig som mange opplever å gå på tiltak, bare for å gå på tiltak, gjerne i årevis. Selvtilliten synker i takt med tiden og det voksende hullet i cv-en.

Subjekt i eget liv

Hvordan blir man subjekt i eget liv i velferdsstaten? Hvordan skal man bli fri og handlende i et slikt system, et ivaretagende system og sikkerhetsnett som i utgangspunktet er et gode og som vi også ønsker i et sosialistisk samfunn?

Jeg har savnet en grunnleggende forståelsesramme hos hjelperne i systemet. Hutchinson sier noe viktig i denne sammenhengen. Hun sier at valg av forståelsesmodeller er avgjørende for hvilke spørsmål vi stiller oss, hvordan vi ser på problemene og forstår dem i ulike sammenhenger. Og det viktigste av alt: Forståelsen fører til ulike veier til handling.

Jeg har hatt mange gode samtaler, men ingen har tatt opp det grunnleggende, hvilket syn har man på samfunnet og på livet? Hvordan skal en forstå seg selv og hvordan skal man bygge opp en ny identitet? Er man ubrukelig som samfunnsmedlem, har man egenverdi eller verdi i forhold til arbeidslivet?

Hvorfor står ingen trygdete sammen? Hvorfor blir kollektiv empowerment så vanskelig?

Er det plass til alle og hvor skal min nye plass være? Er det truende for hjelpere i systemet å ta opp disse temaene, eller er det slik at tankegangen rett og slett ikke er tilstede? Det er en utbredt forventning i samfunnet at man skal være takknemlig for den hjelpen man får. Det gjør det hele vanskeligere, for ingen liker utakknemlige mennesker som bare vil ha mer penger. Samtidig forstår ikke mennesker med penger hvordan det er å leve uten. Hvordan skal man da gjøre opprør og få til endringer, når bare et fåtall i samfunnet er lut-ter øre, og ingen trygdete står sammen?

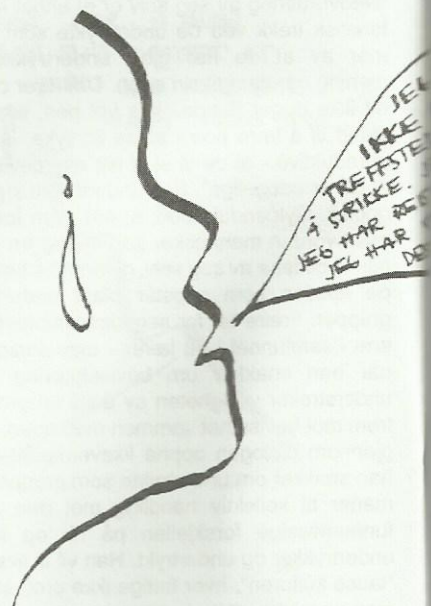
Ja - hvorfor står ingen trygdete sammen? Hvorfor blir kollektiv empowerment så vanskelig?

Jeg kan svare ut i fra meg selv, og mitt ambivalente forhold til å stå sammen med andre syke og trygdete. Det er ikke lenge siden en sa til meg: "vi trygdete må holde sammen". Å holde sammen betydde for denne personen å ha noen å speile seg i som ikke virket truende for ens eget selvbylde. Det lå ikke noe konstruktivt i det, da dette samholdet innebar daglig klaging og tips om hvordan man kunne overleve som fattig. Det lå en identifisering som fattig i det - uten kime til for eksempel å dele ressurser. I identifiseringen som fattig lå ingen stolthet eller kampvilje. Å være med andre i samme situasjon var det eneste alternativet, gjennom treffsted for psykisk syke - fordi man ikke hadde noe annet å ta seg til på dagtid når alle andre er på jobb. På treffstedet er det en avis som eneste kilde til opplysning. Personalet jobber ikke på noen plass i systemet politisk, stiller spørsmål ved ting eller gir en kime til å tenke kollektivt. De registrerer den vanskelige hverdagen for mange som benytter seg av tilbudet, og kan kanskje hjelpe noen med å navigere i systemet. Man gjør hobbyaktiviteter, noe som mange opplever som positivt, men man utveksler også sykehistorier, noe som bare er konstruktivt en liten stund. Men viktigst av alt er at man ikke kommer videre, men man stagnerer. Det er mange som ikke vil gå på treffsteder i frykt for å oppleve slik stagnasjon. De har fremdeles håp om å kunne livnære seg ved hjelp av eget arbeid og egen innstas. De står ofte alene.

Identifisere seg som syk eller fattig?

Om man skal stå sammen som fattig og/eller syk har også med identifisering å gjøre, og hvor man er i sykdomsprosessen. Når skal man identifisere seg som syk eller fattig?

HOS LEGEN

Hvor syke er, eller hvor mange penger har andre i lignende situasjoner? Ikke alle syke er fattige og ikke alle fattige er syke. Hvor skal man finne hverandre, og vil man det? Hvem vil man identifisere seg med, hvilken gruppe vil man tilhøre? Vil man være eneste syke blant friske?

Det er ulikt hvordan hjelpere i systemet ser på dette, men det er en gjengs oppfatning at

Systemet mangler mennesker som kan drive opplysning og bevisstgjøring til tross for sine mange høyt utdannede ansatte. Handling springer ut fra kunnskap, som noen må formidle.

man som "syk" ønsker å treffe andre i samme situasjon. Jeg for min del ønsket ikke dette før etter tre år. Da svant mye av håpet. Men etter tre år skjedde også noe spennende på et av sykehusoppholdene. Vi pasienter utvekslet sykehistorier som vanlig og snakket om hva vi mente om sykehuset og pleierne. En dag sa

kognitiv terapi. Vi fikk klar melding: Vi pasienter gikk bare og ventet på vår ukentlige time hos psykologen. Vi måtte begynne å se annerledes på sykehusoppholdet og terapien, vi skulle endre vårt tankemønster slik at vi skulle få mer utbytte av behandlingen. Vi skulle begynne å forholde oss aktivt til problemene våre, ellers hadde vi strengt tatt ikke noe på det sykehuset å gjøre.

Jeg tenkte: Her skjer det noe konstruktivt. Metoden var som følgende. Vi skulle begynne å stille spørsmål til våre negative tanker, slik at de ikke ble stående som en sannhet som hindret oss i å mestre livet vårt, i stedet bare for å gå og vente på at noe skulle skje, vente på å bli behandlet. Problemet var at det ble forventet at vi skulle klare dette på egenhånd. Med Freire i bakhodet la jeg frem at jeg trengte noen å gjøre det i dialog med - fordi det er så vanskelig å snu sin egen tankegang alene. Dette kunne sykehuset ikke stille opp med til tross for over 30 ansatte med høyskoleutdanning, begrunnelsen var at de ikke hadde lært metoden kognitiv tera-

Er det pasientene eller samfunnet det er noe i veien med?

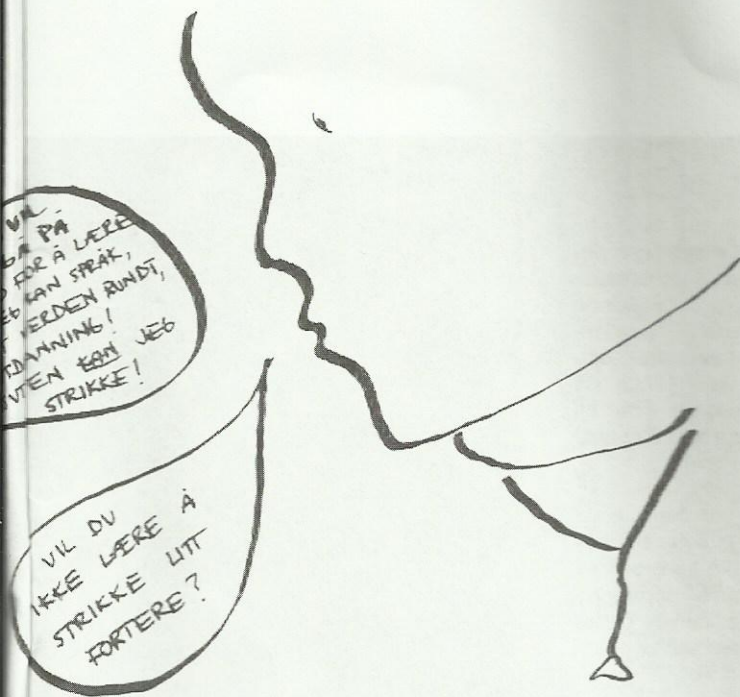
I forhold til terapi er også spørsmålet - er det pasientene eller samfunnet det er noe i veien med? I terapi får pasienten aleneansvaret for sine problemer, og alt blir forklart ut fra individuelle faktorer. Dårlig økonomi er bare et sør-

I terapi får pasienten aleneansvaret for sine problemer, og alt blir forklart ut fra individuelle faktorer.

gelig faktum, som mange behandlere overser. Mange vet nok ikke hvor inngripende økonomi er i forhold til helse, ved for eksempel at mange ikke har råd til å hente ut nødvendige medisiner. Mange i det offentlige systemet kan ikke innrømme at økonomi er et slikt problem - mye av den grunn at systemet ikke kan gjøre noe med den uten kollektiv handling. De færreste behandlere ser dette som sitt ansvar på vegne av sine pasienter. Dermed er det ingen som står for bevisstgjøring og som kan mobilisere til handling. Systemet mangler mennesker som kan drive opplysning og bevisstgjøring til tross for sine mange høyt utdannede ansatte. Handling springer ut fra kunnskap, som noen må formidle.

Jeg er klar over at fattige i Norge har startet organisasjoner for å bli hørt i forhold til sin livssituasjon. Men organisasjonene er små, og knapt hørbare. Det er min oppfatning at man trenger velferdsstatens ansatte som støttespillere for å oppnå troverdighet. Dette ville være godt sosialt arbeid, samfunnsarbeid, som ville være kimen til utvikling og frigjøring.

Forfatteren er utdannet sosionom, hun velger å skrive under pseudonym.

en ung praksisstudent i fellesstuen at minstepensjonen skulle vært fem tusen kroner høyere, minst. Vi begynte å diskutere, og hun fikk sjokk over hvordan virkeligheten forholdt seg for mange av oss. Hun virket engasjert, men diskusjonen døde fort hen, vi begynte å se på tv igjen. Hva skulle - eller kunne vi gjøre med det?

På samme sykehuset fikk vi undervisning i

pi.

Mange pasienter ved sykehuset uttrykte at de var lei av at friske folk hele tiden skulle fortelle dem hvordan de skulle leve livet sitt, men skal det bli annerledes må syke stå sammen og sørge for å få sin stemme hørt. Syke mennesker er forskjellige, selv med samme diagnose. Likevel er man i en felles situasjon, som man kan gjøre endringer i - sammen.

Oligarkane prøver å dele opp Bolivia

AV BERTA JOUBERT-CECI

Den fjerde mai i år var det store protestdemonstrasjonar over heile Bolivia mot freistnadene frå rike landeigarar og framstående forretningsmenn på å dele opp Bolivia. Det var urfolket i landet som demonstrerte, saman med bønder, arbeidrarar og studentar. Desse demonstrasjonane fekk lite merksemd i dei internasjonale media i imperialistlanda.

Det desse media heller fokuserte på var "folkeavrøystinga om autonomi" i provinsen Santa Cruz, som har blitt kunnngjort å vere ulovleg og i strid med grunnlova av den progressive regjeringa til Evo Morales.

Urfolket i Bolivia har blitt ignorert, forfølgd og utbytta i 500 år. Men i dag forsvarer dei rettane sine, landet sin einskap og den nasjonale regjeringa, leidd av Morales, som er den første presidenten som kjem frå urfolket.

USA-imperialismen har stilt seg bak ein split-tande strategi i Bolivia, som USA tek sikte på å nytte også i andre land i regionen, som Ecuador og Venezuela. Santa Cruz ein av ni bolivianske provinsar. Meininga med avrøystinga om "autonomi" er å destabilisere regjeringa til Morales og dele opp landet, mykje godt på same måte som i Kosovo, som vart skilt ut frå Jugoslavia. Faktisk er somme av dei same aktørane i aktivitet i Bolivia. Den noverande amerikanske ambassadøren i Bolivia heiter Phillip Goldberg, og same man-

nen medverka til utskiljinga av Kosovo.

Konsentrert rikdom

Santa Cruz, som ligg i det austlege låglandet i Bolivia, er del ein "halvmåne" som omfattar provinsane Pando, Tarija og Beni. Denne "halvmånen" er også den rikaste delen av landet, og bidrar med 44 prosent av brutto nasjonalproduktet. Ein høgareopposisjon til Morales si regjering har forskansa seg der, med eit leiarskap som held til i Santa Cruz.

Santa Cruz er den største provinsen i Bolivia, og dekker nesten ein tredjepart av det nasjonale territoriet. Santa Cruz åleine bidrar med 30,63 prosent av brutto nasjonalprodukt.

Her held eit kvitt europeisk oligarki til, som også er særst rasistisk. Mange av oligarkane er store godseigarar som eig svære farmarar som produserer eksportvarer som soya, gummi og kveg.

Ein av landeigarane er Ronaki Din Larsen, ein amerikanar som har budd i Bolivia i mange år og som eig over 570 kvadratkilometer jord i Santa Cruz. I følgje bolivianske styresmakter har ikkje Larsen eingong boliviansk statsborgarskap. Familien hans er likevel aktive i motstanden mot regjeringa sitt framlegg om jordreform. Dette reformforsla-

Santa Cruz er det området der dei fleste av dei transnasjonale selskapa har hovudkvartera sine. Provinsen har også dei største reservane av naturgass, olje og mineralar.

get tek sikte på å dele opp desse store godsa og dele ut jord til fattige bolivianarar. Då viselandbruksministeren, Alejandro Almaraz, nyleg vitja Santa Cruz, gjekk ei gruppe væpna menn til åtak på ministeren. Desse mennene handla på oppdrag frå Larsen. Meldinga skriv seg frå nyhendebyrået ABI (Agencia Boliviana de Informacion).

Santa Cruz er også det området der dei fleste av dei transnasjonale selskapa har hovudkvartera sine. Provinsen har også dei største reservane av naturgass, olje og mineralar.

Eigarane av verksemdar i provinsen er organiserte i Santa Cruz Borgerkomité. Leiar for denne foreininga er Branko Marinkovic, ein kroatisk kapitalist med nære band til den amerikanske ambassaden. Carolus Wimmer, som er den nasjonale sekretæren for det venezuelanske kommunistpartiet, fortalde på venezuelansk TV at somme medlemmer av det kroatisk oligarkiet i Bolivia var blitt forvist frå det sosialistiske Jugoslavia etter andre verdskrig som fascistiske sympatisørar. Kroatane busette seg i fleire latinamerikanske land med hjelp frå CIA.

Marinkovic og Rubén Costas, sistnemnde administrator i provinsen, er leiarane bak separatistørsla i Santa Cruz. Den væpna gruppa deira, Ungdomsunionen i Santa Cruz, er valdeleg. Denne organisasjonen er alliert med Falangen, ein fascistorganisasjon som var aktiv i 1940- og 1950-åra, og som no igjen

synest å livne til att.

Tusenvis av menneske frå høglandet i vest har trekt mot Santa Cruz, på jakt etter arbeid, særleg slike som ættar frå indianarbefolkningene Aymara og Quechua. I Santa Cruz vert dei diskriminerte og dei vert ofte utsett for rasistisk vald. I hovudsak er det den fascistiske ungdomsgruppa som utfører desse illgjeringane.

Ulovleg folkeavrøysting

Folkeavrøystinga om autonomi var ulovleg ut frå den bolivianske grunnlova. Jamvel FN og Organisasjonen av amerikanske statar (OAS), som ikkje er kjende for å kjempe for å være progressive, sette seg i mot denne folkeavrøystinga. General Luis Trigo, som er leiar for dei bolivianske væpna styrkane, kunngjorde offentleg at dette rørde ved "tryggleiken og forsvaret av den bolivianske staten". Han peikte på at avrøystinga galdt lokal kontroll over lovgjeving og transport landevegen, langs elvar og i lufta, og vidare tryggleik og forsvaret.

Det er faktisk eit prosjekt som søker å gje legal dekning for ein ny nasjonalstat.

Uformelle meningsmålingar syner at fleirtalet av folket i Santa Cruz ikkje visste eksakt kva denne folkeavrøystinga gjekk ut på.

I ein freistnad på å føre folket bak lyset, rap-

porterte media som er kontrollerte av oligarkiet den femte mai at meir enn 80 prosent hadde røysta for autonomi. I USA etterplapra Washington Post denne meldinga i ein artikkel. I artikkelen vart Marikovic sitert: "Det er ein historisk dag, og i morgon har vi meir arbeid å gjere... Vi lyt meisle ut ein ny kurs for Bolivia, og dette vil ikkje bli noko lett oppgåve".

Det er faktisk eit prosjekt som søker å gje legal dekning for ein ny nasjonalstat.

Morales uttalte i ein fjernsynstale følgjande: "Denne meningsmålinga [avrøystinga], som er ulovleg og i strid med grunnlova, vart ikkje den suksessen som dei hadde vona... Mellom heimesittjarane, som ikkje røysta (39 prosent), dei som røysta "nei" og dei som valde blanke røystesedlar, er resultatet om lag 50 prosent". Resultatet av folkeavrøystinga vart magert.

Innriksministeren, Alfredo Rada, sa i eit intervju med Telesur at valet var merkt av "vald, samanstøytar og irregulære hendingar". Han opplyste også at somme namn var fjerna frå manntalslistene, og 20 personar vart skadd i samanstøyt med fascistiske ungdomsgrupper. I eit nabolag som vart kalt "Plan 3000", ein bastion for Morales sitt parti, gjekk fascistungdom til åtak på urfolk og bønder, og brølte ut rasistiske ukvemsord. Innbyggjarane svarte på tiltalen: "Bort med fascistane", "Lenge leve Evo".

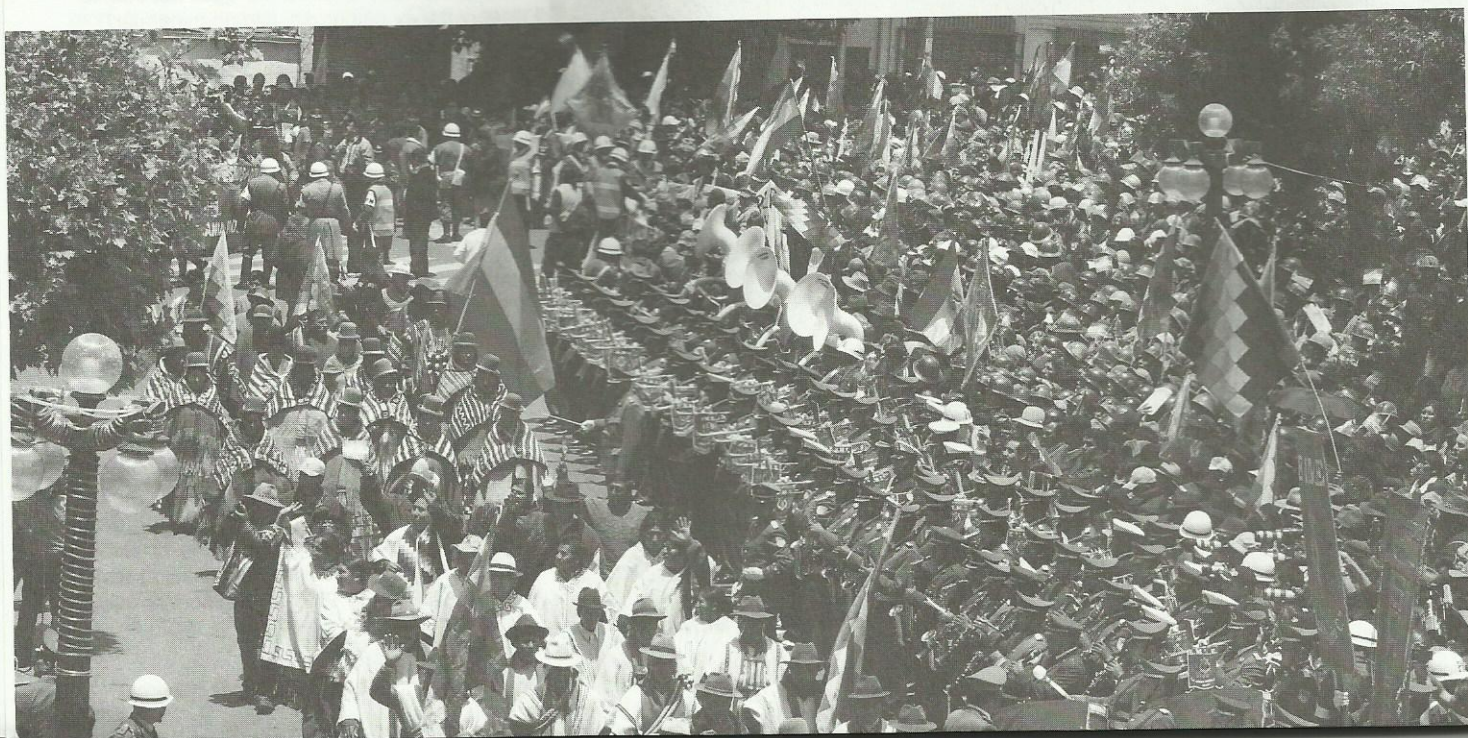
Menneske i Santa Cruz som støttar Morales

har fått tak i og brent røysteurner i protest mot avrøystinga. I samband med dette fann dei mange blanke røystesedlar som alt var avmerkt med "Ja". Dei påkalla straks media for å kunngjere svindelen.

I ei sending på Telesur skulda Morales USA for å ha finansierte opposisjonen. "Den amerikanske ambassaden står bak samansverjinga", sa han, i det han la til at "den amerikanske ambassadøren er den sterkaste forsvaret av eit delt Bolivia, av dei grunlovstridige holdningane, av dei gruppene som ikkje ønskjer sosial likskap, av dei gruppene som ønskjer å stele landet vårt".

Artiklar frå ulike kjelder opplyser at USAID og National Endowment for Democracy har gjeve millionar av dollar til opposisjonsgrupper i namnet til "kampen mot narkotikasmugling". (Sjå til dømes www.coastalpost.com/08/04/18.html).

Denne artikkelen er opphavsleg publisert av Workers World, omsett og tilrettelagt frå engelsk til nynorsk av Kjell Underlid

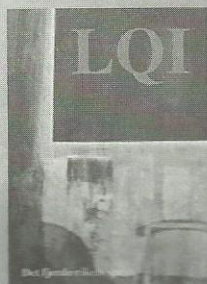

Regi Th. Enerstvedt: Pip fra taushetens historie

Pip fra taushetens historie handler om begrepet taushet, om forholdet mellom taushet og stillhet, om ord som ikke må sies, om taushet som dyd og plikt, om hemmelige organisasjoner, om taushet og litteratur, om taushet og musikk, om taushet og kultur. Fremfor alt handler Pip fra taushetens historie om den politiske taushet. Og om forfatterens eget forhold til tausheten.

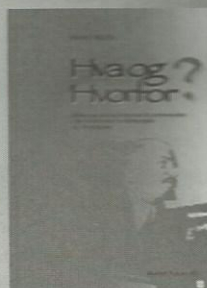
kr. 198,-

Regi Th. Enerstvedt: LQI - Det fjerde rikets språk

LQI er beretningen om professor dr. philos Regi Theodor Enerstvedts vei fra totalt forblindet kommunist til fullt utviklet moden, frihetselskende demokrat og alt som dertil hører. Politisk kritikk med satiren som våpen.

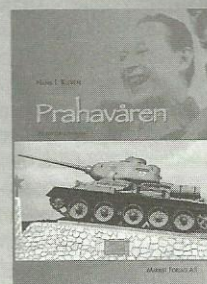
kr. 248,-

Hans I. Kleven: Hva og hvorfor?

I denne boka tar Kleven for seg utviklinga i den kommunistiske verdensbevegelsen fram til den 20. partikongress i Sovjetunionens kommunistiske parti i 1956, hvor Khrusjov i sin berømte, hemmelige tale startet "avstaliniseringen" i Sovjetunionen. Kleven arbeider allerede med det neste bind som dekker perioden fra slutten av den 2. verdenskrig og fram til sammenbruddet i 1989/90.

kr. 385,-

Hans I. Kleven: Praha-våren

Boka er en markering av at det er 40 år siden de økonomiske og politiske reformene ble igangsatt av de tsjekkosllovakiske kommunistene våren 1968. Reformene som skulle lede til en demokratisk sosialisme ble stoppet av Warsawa-paktens innmarsj 21. august samme år. Med boka søker forfatteren til de mer dyptgående årsaker og sammenhenger for Praha-våren. Boka er nok et bidrag i en kritisk marxistisk tilnærming som kan gi lærdommer for en framtidig sosialisme.

kr. 298,-

Aksjeselskapet Marxist Forlag ble opprettet i 2007.

Etter vedtektene er forlagets formål å gi ut litteratur og publikasjoner som behandler kultur, politikk og samfunnsspørsmål i et marxistisk perspektiv. Det er ikke selskapets formål å skaffe aksjeeierne økonomisk utbytte.

**marxist
forlag**

Marxist Forlag – Brugata 1, 0181 Oslo – post@marxistforlag.no

Begrepet "sosialisme for det 21. århundret" er på moten i Latin-Amerika. Hvordan påvirker dette situasjonen på Cuba, som i snart femti år har forsøkt å skape et sosialistisk samfunn?

Cuba og den nye sosialismen

AV EVEN SANDVIK UNDERLID

Februar 2008: Et videoopptak spres fra datamaskin til datamaskin på Cuba. Det viser en studentrepresentant fra IT-universitetet UCI, som i tolv minutter stiller kritiske spørsmål til lederen for landets nasjonalforsamling. Hvorfor har ikke cubanerne adgang til mange hoteller i sitt eget land, spør han. Hvorfor det ikke finnes flere åpne forum for kontakt med de folkevalgte, hvor disse kan stilles til ansvar for sine handlinger? Og hvorfor må man søke om tillatelse for å reise til utlandet, en søknad som i mange tilfeller ikke blir innvilget? Studentrepresentanten legger til at han gjerne kunne tenke seg å reise til stedet hvor Ernesto "Che" Guevara døde i Bolivia, dersom det hadde vært praktisk mulig.

Videoopptaket av ungdommen vakte trolig mer oppsikt utenfor enn innenfor Cubas grenser. Utenlandske medier skrev om møtet og noen fortalte endatil at ungdommen som snakket ut var en "opposisjonell", at han hadde blitt slått ned, og siden fengslet. Påstandene viste seg raskt å være uten fundament. Studentens spørsmål ble oppfattet som konstruktiv kritikk såvel av cubansk presse som av mannen i gaten. Hans mål var ikke å stille spørsmål ved det sosialistiske systemet, men ved problemer og begrensninger i det cubanske samfunnet som på sikt kan sette revolusjonen i fare, dersom ingenting blir gjort. Få dager etter møtet blir studenten inter-

vjuet på riksdekkende fjernsyn, hvor han fremstår som avslappet og i godt humør. Rektoren ved universitetet hans slipper også til og tar ungdommen i forsvar. Storavisen *Trabajadores* henter frem et sitat av frigjøringshelten José Martí for anledningen: "Críticar es amar" - "å kritisere er å elske".

Myndighetene på Cuba har aldri hevdet å ha skapt noe perfekt samfunn, og de siste årene har man eksplisitt bedt befolkningen om å komme med kritiske innspill, med henblikk på å forbedre det sosialistiske systemet. I november 2005 oppfordret el comandante Fidel Castro til å rette fokus mot interne problemer. Landet er alt militært uovervinnelig, sa han - men egne feil kan sette det sosialistiske prosjektet i fare. I fjor oppfordret Raul Castro befolkningen til å si sin mening om regjeringens politikk "uten frykt". Som svar på tiltale fikk han 1.3 millioner innspill, mange av dem sterkt kritiske.

Overgang fra hva - og til hva?

USAs regjering sier det. Cubas regjering sier det. Den jevne cubaner sier det. Cuba befinner seg i en overgangsprosess. Men hvilken overgang er det egentlig snakk om?

USAs regjering sier det. Cubas regjering sier det. Den jevne cubaner sier det. Cuba befinner seg i en overgangsprosess. Men hvilke overgang er det egentlig snakk om?

Tidsskriftet *Temas*, som selges i alle velassorterte bokhandlere på Cuba, publiserte i april i fjor et temanummer med tittelen "transición(es)" - overgang(er). Publikasjonen avspeiler mye av debatten som går i cubansk akademisk, på gaten, og i politiske kretser. "Hvorfor mislyktes den sovjetiske sosialismen", heter første artikkelen i bladet. Dobbeltmoralen i den offisielle diskursen i Sovjet-Russland, økonomisk stagnasjon, en utenrikspolitikk som gikk ut på å påtvinge andre land sin samfunnsmodell, mangelen på folkelig deltakelse, partiets funksjon som karrierestige og byråkratiseringen av statsapparatet er bare noen av årsakene som nevnes. Siden i bladet følger tre bidrag om demokratisering i Chile, Argentina og Spania, en artikkel som ser på statens rolle i overgangen til en markedsøkonomi i Kina, to lengre bidrag om sosialismen for det 21. århundret og en studie av den nye kooperativbevegelsen i Venezuela, for å nevne noen av de viktigste. Bredden er stor.

Det positive med et blad som *Temas* er at det ikke representerer én politisk tendens eller fraksjon, men lar mange slippe til. Hver måned arrangerer bladet en åpen debatt på et kultursenter i Havanna. Noen av disse møtene transkriberes og publiseres i sin hel-

het i publikasjonen. Her er takhøyden stor. Denne gangen må den faste debatten imidlertid vike plass for et symposium med tretten viktige personligheter fra cubansk politikk og kulturliv. De diskuterer Cubas fremtid og hva den nåværende "overgangen" går ut på. En overgang må per definisjon innebære en endring fra noe, til noe annet.

Sosiologen Aurelio Alonso tar i debatten til orde for innføring av det han kaller en blandings-økonomi. Han ser ingen grunn til at staten skal drive små virksomheter som f.eks. frisørtjenester, slik tilfellet i stor grad er i dag. Sosialisme betyr ikke statliggjøring, sier han, men at eiendommen er folkets. Han tar til orde for desentralisering av økonomien og sier at den cubanske staten ikke har avskaffet markedet, men laget lover som har ført til at det har oppstått en svart markedsøkonomi i stedet. Juristen Narciso Cobo Roura stiller på sin side spørsmål ved statens stadige innblanding i jordbrukskooperativers virksomhet og antyder at den fører til at bønderne ikke føler seg som medeiere, men underordnede. En annen jurist, Ramón de la Cruz Ochoa, tar til orde for å utvide konseptet "sosial eiendom" (et uttrykk som i hovedsak henviser til kooperativ virksomhet) til andre sektorer enn jordbruk. Han tar til orde til mer

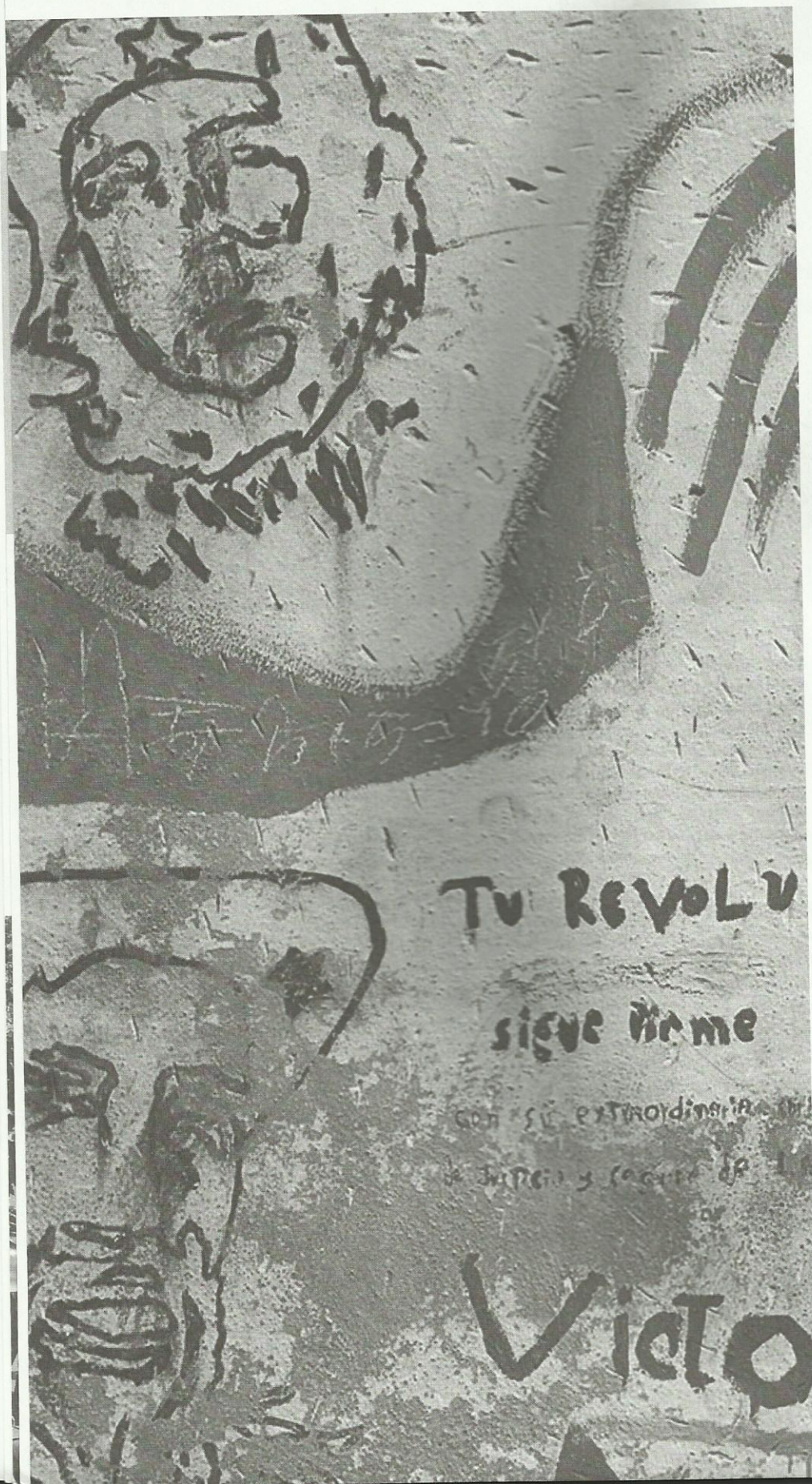
desentralisering, som for ham ikke er synonymt med "frislipp", men å overføre "beslutningsmyndighet og ledelse" til et lavere nivå. En annen deltaker i panelet, læreren Alexis Codina Jiménez, sier at statens rasjonerings-system bidrar til at staten subsidierer en del mennesker som allerede har mer enn nok penger. Studentlederen Carlos Lage Codorniu er opptatt av at en altfor rask desentralisering av økonomien kan gi utilsiktede virkninger og understreker at en slik prosess må skje gradvis. Osvaldo Martínez, fra Senter for studier av verdensøkonomien (CIEM), advarer mot såvel "markedsfobi" som det motsatte ondet. Han viser til Lenin som sa at relasjonene som oppstår i et mar-

Relasjonene som oppstår i et markedsbasert samfunn bidrar til å (gjen)ske kapitalisme hver eneste dag, hver time, hvert minutt.

kedsbasert samfunn bidrar til å (gjen)ske kapitalisme hver eneste dag, hver time, hvert minutt. Samtidig sier han at markedet kan bidra til å stimulere produktiviteten, og beskriver det som en gift som kan være nødvendig, men som må brukes i begrensede doser for at ikke det skal "ta livet av oss". Filosofen Isabel Monal - redaktør for tidsskriftet "Marx Ahora" advarer mot Kinas markeds sosialisme, som et annet sted i samme blad blir omtalt i nokså positive ordelag. For Monal er selve begrepet "markeds sosialisme" er en selvmotsigelse. Hun mener imidlertid at det kan være behov for å skape en "sosialisme med (elementer

av) marked".

I samme debatten tar deltakerne også for seg spørsmål knyttet til demokrati og ytringsfrihet. Jorge Luis Acanda González sier at økonomisk uavhengighet er en nødvendighet for virkelig selvstendige samfunnsborgere. I kapitalismen eksisterer ikke en slik reell uavhengighet, sier Acanda González. Men i følge debattanten eksisterer heller ikke denne friheten i "statssosialistiske" samfunn. Når staten er eneste arbeidsgiver, sier debattanten, får den "en svært sterk mulighet til økonomisk, ikke-voldelig tvang, til å kunne åpne rom [for debatt] og til å lukke dem, og å øve påtrykk overfor individet. Som løsning tar han til orde for mindre statsstyre og mer styring "nedenfra". Han peker på at Sovjetunionen kunne oppløses nettopp fordi folk ikke var vant til å stille spørsmål ved dekreter som kom fra landets ledelse. Acanda González advarer imidlertid mot en tankegang hvor begrepet "ytringsfrihet" oppfattes som synonymt med begrepet "deltakelse". Han viser til at mange kapitalistiske land har en svært høy grad av ytringsfrihet uten at det nødvendigvis betyr at folk deltar i utformingen av politikken. Alexis Codina Jiménez ønsker - som studenten fra UCI - at politikere i større grad skal kunne holdes til rette for sine handlinger, f.eks. i et tv-program. Juristen Cobo Roura uttaler for sin del at "vårt system er langt mer deltakende enn de som finnes i mange andre land (...); men deres reelle muligheter [til

Den cubanske politiske systeme Comecons samfunnet de tredjeland. Å logisk - ville ikke

uttrykke seg og til å delta] er uten sammenlikning langt større".

Også selve begrepet sosialisme er oppe til debatt i Temas. Lage Codorníu sier at sosialismen aldri har eksistert, dersom man lager en definisjon med utgangspunkt i de marxistiske klassikerne, og stiller spørsmål ved bruken av begrepet om det cubanske samfunnet

Selve begrepet sosialisme er oppe til debatt

slik det er i dag. Martínez understreker at man fortsatt befinner seg i en overgang i retning mot sosialismen og at man ikke, slik enkelte dogmatiske marxistisk-leninistiske "bruksanvisninger" vil ha det til, kan si akkurat når en slik overgang har blitt fullført og sosialismen er ferdigbygget. En annen debattdeltaker mener at det cubanske samfunnet kan kalles et sosialistisk samfunn, men presiserer at det har "betydelige defekter".

Ikke østblokkssosialisme

En av de vanligste feil mange utenlandske kommentatorer gjør når de skal beskrive det cubanske samfunnet, er å overdrive parallellene mellom dette samfunnet og den såkalte østblokkssosialismen. Riktig er det at USAs handelsblokade tvang Cuba til en tett allianse med Sovjetunionen, som på mange måter satt sitt preg på samfunnsutviklingen. Men den cubanske modellen har hele tiden hatt viktige særtrekk. Det er ikke uten grunn at det politiske systemet overlevde de harde årene etter Sovjetunionen og handelsblokken Comecons sammenbrudd, og den påfølgende utvidelsen av handelsblokaden til også å gjelde tredjeland. Å overleve en slik krise - med enorme konsekvenser både økonomisk og ideologisk - ville ikke ha vært mulig dersom systemet var uten politisk legitimitet i befolkningen.

modellen har hele tiden hatt viktige særtrekk. Det er ikke uten grunn at det met overlevde de harde årene etter Sovjetunionen og handelsblokken menbrudd, og den påfølgende utvidelsen av handelsblokaden til også å gjel- overleve en slik krise - med enorme konsekvenser både økonomisk og ideo- e ha vært mulig dersom systemet var uten politisk legitimitet i befolkningen.

Etter 1990 har Cuba ytterligere fjernet seg fra den sovjetiske modellen. Begrensede markedsreformer ble innført på 1990-tallet - selv om noen riktignok ble skrudd tilbake for få år siden. Turismen har ført til økt kontakt med omverdenen. Den ensidige satsningen på sukkerproduksjon, som Sovjetunionen lenge presset Cuba til å holde fast på, under henvisning til landets "komparative fortrinn", er forbi. Eksport av tjenester, nikkel og bioteknologi har blitt viktige kilder til hard valuta. Økonomien er da også adskillige hakk sterkere enn under de vanskeligste årene av "spesialperioden", men som regjeringen jevnlig og med godt belegg understreker: Den økonomiske krisen er ennå ikke over. Ideologisk har det imidlertid funnet sted en spennende utvikling de siste årene. En viktig årsak er venstrebevegelsen i Latin-Amerika, som har bidratt til betydelig politisk nytenkning også på Cuba. Visst tar Venezuela, Bolivia, Ecuador og Nicaragua etter den cubanske revolusjonens eksempel på flere områder, men integrasjonsprosessen mellom landene fører også til påvirkning i motsatt retning.

Kulturpolitikk i endring

Under den internasjonale bokmessen i Havanna i februar i år ble det lansert en debattbok om "de fem grå årene". Dette er navnet som blir gitt til en epoke i revolusjonens historie preget av en særlig autoritær kulturpolitikk, som blant annet førte til at flere viktige forfattere ble sendt på omskolering, tvangsarbeid eller drevet til å forlate landet.

Mye har hendt siden den gang. Temmelig krass samfunnskritikk kommer i dag til uttrykk blant annet i litteratur og film som støttes og promoter av staten. Den aller mest radikale kritikken blir ofte ikke gjengitt i de dominerende mediene, men presenteres på festivaler, i kinosaler og i riksdekkende nisjepublikasjoner. Men også de fire riksdekkende tv-kanalene har det siste året vist en rekke kjente, cubanske filmer som tidligere ikke slapp

gjennom sensuren. Man sender samfunnskritiske humorprogrammer. Alle ukedager kan man dessuten se nyheter produsert i utlandet (Telesur), etter at den nasjonale nyhetssendingen er ferdig. Telesur er en flerstatlig tv-kanal med en antiimperialistisk profil. Dens nyhetssendinger har imidlertid en mer inkluderende stil enn de cubanskproduserte. Man vegrer seg f.eks. ikke for å intervju kritiske røster i land som Cuba er alliert med.

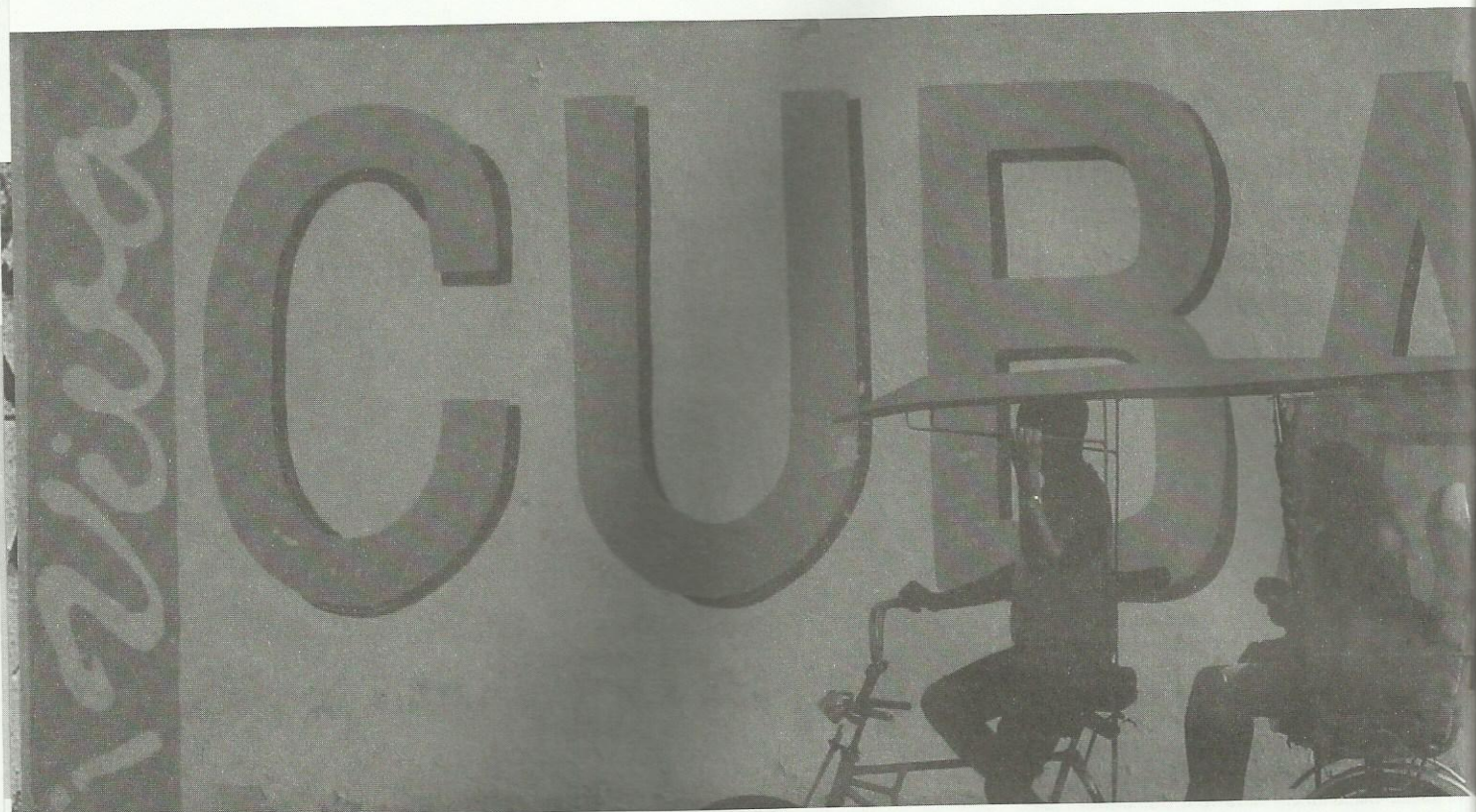
Et fritt kulturliv er eller bør være et viktig kjennetegn ved et hvilket som helst demokratisk samfunn. Dette kan imidlertid ikke være det samme som et kommersialisert kulturliv, hvor masseprodusert kultur dominerer. Her er et av Cubas mange dilemmaer. Ved å helt utstenge informasjon gjør man den mer attraktiv ("epler man får, smaker ikke"). Cubansk tv sender derfor populære nordamerikanske tv-serier som CSI, Law and Order, Baywatch, Ally Mc Beal, X-files, Prison Break, m.fl. Ofte viser man også de siste storfilmene fra Hollywood før de kommer på kino og dvd hjemme i Norge. Men - og dette er viktig - man tilbyr også et alternativ til de store mediekorporasjonenes produksjoner. Tv-programmet Espectador crítico viser f.eks. kvalitetsfilm fra alle verdensdeler. Av nasjonale produksjoner har man et rikt utvalg av tv-serier og filmer. Det kan legges til her at cubanske myndigheter subsidierer det nasjonale kulturtilbudet tungt. Denne støtten begrenser seg ikke til såkalt finkultur, men også ulike subkulturers uttrykkformer, bl.a. hip hop, reggaeton, punk og black metal. Den ikke-statlige organisasjonen Hermanos Saíz driver ungdomshus i en rekke byer og har et ukentlig tv-program hvor alternativ kultur får utfolde seg. Kulturtilbudene er for det meste rimelige og tilgjengelige for hele befolkningen. Med 400 cubanske pesos (en gjennomsnittlig cubansk månedslønn) kan man for eksempel gå på

kino 400 ganger.

Internett er imidlertid viktigere for mange unge enn tv og kino. Og her henger Cuba etter. En utenlandsk journalist som undersøkte adgangen til nettet i landet bemerket riktignok, for kort tid siden, at tilgangen til verdensveven på nettkaféer på Cuba er helt uten sensur. Selv de mest aggressive regjeringsskritiske nettsidene kan besøkes. Men det er langt fra alle som har råd til å benytte denne typen tjenester. Universiteter, en del foreninger og kontorer, osv., har gjerne et visst internettbud, men tilbudet er populært og det er ikke uvanlig at man må sitte i kø for å slippe til. Cubanere kan heller ikke registrere fullverdig oppkobling hjemme (det florerer riktignok av ulovlige tilkoblinger). Mange har derimot e-post-tilgang i hjemmene sine og offentlige postkontor tilbyr e-post til en ikke altfor avskrekkende pris.

Temmelig krass samfunnskritikk kommer i dag til uttrykk blant annet i litteratur og film som støttes og promoter av staten.

Begrunnelsen for den begrensede tilgangen til Internett er at Cuba grunnnet USAs blokade er tvunget til å benytte en ekstremt treg og dyr satellittforbindelse for adgang til Internett. Hele landet har en båndbredde på linje med en mellomstor norsk bedrift, som derfor må fordeles til de institusjonene som trenger den mest. Den fiberoptiske kabelen som gir resten av Kariben adgang til Internett er amerikansk og Cuba kan ikke koble seg på. Bildet som gis av internasjonale statistikker som viser at svært få datamaskiner er koblet til Internett på Cuba kan være noe misvisende; myndighetenes politikk er at hver maskin som er "online" skal kunne brukes av flere enn én person. Det kan legges til at partiavisen Granma nylig lovet at "Internett til de brede massene" ikke er langt unna. Et nytt flerstatlig selskap opprettet gjennom ALBA-samarbeidet skal legge en fiberoptisk kabel fra Venezuela til Cuba, som vil gi over tusen ganger større kapasitet

på nettet. Tiden vil vise hva som blir resultatene av dette prosjektet.

Religion, seksualitet og straff

Kritikken av fortidens politikk dreier seg ikke bare om kulturelle uttrykksformer. Det viktige bladet cubanske bladet Casa tok nylig opp trakasseringen av en kjent religiøs sekt på 1970-tallet. I dag driver sekter av alle slag med aktiv rekruttering, også gjennom offentlige massemønstringer. Andre minoriteter, som frimurere, har alltid opplevd en nokså høy grad av toleranse på Cuba. I dag er 30.000 cubanere medlemmer av frimurerlosjer med myndighetenes aksept. Nylig publiserte et statlig forlag en bok om fenomenet.

Seksuelle minoriteter opplever også endringer. Da kulturminister Abel Prieto nylig tok til orde for å tillate homoekteskap møtte dette reaksjoner, blant annet fra Den katolske kirke. Et forslag til nye familielover fra Det nasjonale senteret for seksualopplysning (CENESEX), som skal behandles av parlamentet innen juli 2008, går derfor inn for en moderat forordning, nemlig en partnerskapslov som likner den vi har i Norge. Det er hard nok kost for mange i en verdensdel med utbredt machokultur. En annen del av forslaget fra CENESEX går ut på at personer som mottar kjønns-kifteoperasjoner ved statlige sykehus sikres retten til navneskifte. Transseksuelle er forøvrig synlige i gatebildet i de fleste storbyer på Cuba, og svært synlig i den liberale byen Santa Clara. Et utendørs kulturlokale i denne byen bærer det passende slagordet "forbudt å

forby" sprayet på en vegg...

En annen gryende debatt på Cuba dreier seg om kriminalpolitikken. Myndighetene bruker selv ordet "humanisering" om en pågående reformprosess i fengselssektoren. Fanger skal få mulighet til å fullføre både lavere og høyere utdanning der hvor de måtte befinne seg. Kulturtilbudet i fengslene skal utvides. Ledende artister - som visesanger Silvio Rodríguez og den kvinnelige sangkvartetten Sexto Sentido - er i skrivende stund på turné i landets straffeanstalter og holder konserter for fangene. Og selv om cubansk lovgivning fortsatt åpner for bruk av dødsstraff - Cubas utenriksminister Felipe Perez Roque sa nylig at en endring av lovverket først vil kunne komme når USA en gang fjerner sin blokade mot landet - synes det i praksis å ha blitt en hvilende lov. Dødsstraff har ikke blitt brukt siden 2002. I et nylig tilfelle som minner om det som i 2002 utløste bruk av lovens strengeste straff, ble lange fengselsopphold gitt i stedet. Det kan med andre ord synes som om "menneskerettighetenes høyborg" USA nå er det eneste land på det amerikanske kontinent med aktiv bruk av dødsstraff.

Nytt lederskap og nye reformer

Fidel Castro nyter stor beundring av det cubanske folk, trass i de uenigheter mange måtte ha med sider ved den konkrete politikken som føres i landet. Å ha ledet et land i nesten femti år under vedvarende aggresjon fra det som sosiologen James Petras har kalt for det mest voldelige imperiet siden Hitler-

Tyskland, er ingen liten bragd. Beslutningen om å trekke seg fra de fleste av sine politiske verv den 19. februar i år, ble imidlertid tatt med stor ro av de fleste cubanere. Fidels dårlige helsetilstand har lenge vært kjent og det å trekke seg i tide gir ham en god mulighet til å fungere som en slags rådgiver eller veileder for den nye regjeringen.

Det er enda for tidlig å si nøyaktig hva den nye regjeringen, ledet av Raul Castro, vil komme til å foreta seg. Men noen tydelige hint har blitt gitt. Presidenten har f.eks. lovet å eliminere en rekke restriksjoner og forbud som befolkningen har uttrykt misnøye med. I skrivende stund (26. mars) har følgende endringer alt blitt kunngjort og / eller implementert:

- En rekke elektriske produkter som ikke ble solgt til privatpersoner under energikrisen på 1990-tallet, legges nå ut for salg. Dette under henvisning til at kapasiteten på strømmettet har økt. Det dreier seg bl.a. om mikroovner, dvd-spillere og datamaskiner.

- Bondekooperativer får mer autonomi og slipper å søke staten hver gang man f.eks. skal investere i nytt utstyr. Kooperativene får selge flere varer direkte til forbruker, et tiltak som i et pilotprosjekt igangsatt i fjor har vist seg å bidra til økt produksjon og mindre transport av varer.

- Partiavisen Granma kommenterte den 14. mars at begrensningene som cubanere opplever med hensyn til å leie rom ved en stor del av landets hoteller, aldri var ment som annet

alba nytt

Uavhengig informasjon om Latin-Amerika
albanytt.blogspot.com

Peru: 68% misfornøyd med nyliberal president

Omlag tre av ti peruanere støtter landets president Alan García, i følge en meningsmåling gjennomført av firmaet *Ipsos, Apoyo, Opinión y Mercado* i mars i år. 68% av de spurte sier at de er misfornøyd med måten presidenten leder landet, fire prosent flere enn i februar.

Målingen sier ikke noe om årsaker til misnøyen, men andre undersøkelser viser at befolkningen er misfornøyd med stigende matvarepriser og spede tiltak for å bekjempe fattigdommen i landet.

Regjeringen i Peru har også fått motstandere som følge av sine angrep på de sivile og politiske menneskerettighetene. Regjeringen beskyldes for å kriminalisere sosiale protester og har gått inn for å gjeninnføre dødsstraffen i landet. Presidenten har oppfordret en venstreorientert provinsguvernør om å forlate landet og opposisjonsleder Ollanta Humala trues med inntil 15 års fengsel.

- Angus Reid Global Monitor / SF

Venezuela: Populær president

66,5% av befolkningen i Venezuela stiller seg bak president Hugo Chávez' innsats, etter ni år ved makten, i følge en meningsmåling fra byrået IVAD. Målingen bygger på intervjuer med 1.200 personer mellom den 24. mars og 2. april d.å.

I følge 69% er kriminaliteten landets fremste problem. Dette innebærer en nedgang på 11,9%, sammenliknet med 81,4% som anså dette som det største samfunnsproblemet ved samme måling i desember i fjor.

Redselen for varemangel, et problem utløst av økninger i matvareprisene internasjonalt og en omfattende sabotasjeaksjon satt i verks av private bedrifter, er et annet usikkerhetsmoment for mange venezuelanere. Sammenliknet med desember i fjor er det imidlertid vesentlig færre som frykter dette.

- SF

Vil ha latinamerikansk forsvarsallianse

Venezuela og Brasil vurderer å opprette en latinamerikansk forsvarsallianse etter et colombiansk bombeangrep mot ecuatoriens territorium i mars i år. Dette i følge nyhetsbyrået AFP.

Brasils president Luis Ignacio da Silva har markert tettere bånd til Venezuela de siste månedene gjennom å lansere en rekke felles prosjekter med Venezuela, innenfor blant annet energi og utdanning. Lula betegnet også president Chávez som "den store fredsmekleren" i forbindelse med hans innsats etter Colombias folkerettsstridige angrep mot Ecuador. Dette i følge den venezuelanske opposisjonsavisen *El Universal*.

- SF

enn et midlertidig tiltak under krisen på 1990-tallet, og at forbudet er utdatert. Man kan følge vente en lovendring på dette feltet.

I tillegg skal man merke seg at den nye presidenten flittig bruker ord som "lokale initiativ" og "mangfold", og lover en omfattende slanking av byråkratiet.

Løftene forplikter. Kan Cuba klare å utvikle et system med et mer permanent deltakerdemokrati enn dagens system, med sporadiske rundspøringsprosesser og meningsmålinger? Vil man i større grad legge til rette for uavhengige "grasrotmedier" slik Hugo Chávez har gjort i Venezuela? Spørsmålene er mange.

En stor del av den cubanske befolkningen er desillusjonert etter årtier med blokade og økonomisk krise, men også på grunn av interne politiske feil og overgrep som har blitt begått i landet. Et blikk på den sosiale og økonomiske situasjonen ellers i Latin-Amerika viser imidlertid at en overgang til kapitalismen ikke er et alternativ. Venstrebevegelsen i Latin-Amerika gir den cubanske regjeringen muligheter til å finne nye allianser, til å slå sprekker i blokaden, til politisk fornyelse. Om man klarer å utnytte denne fordelaktige situasjonen til å gjennomføre en nødvendig endringsprosess kan bare tiden vise.

Artikkelforfatteren har master i spansk- og latinamerikastudier fra Universitetet i Bergen og er bosatt på Cuba.

USAs geopolitiske strategier og opprøret i Myanmar

AV SARA FLOUNDERS

Dersom en ønsker å forstå George W. Bush' interesse for situasjonen i Myanmar hjelper det ikke å ta hensyn til hans uttalelser om at "situasjonen opprøret det amerikanske folk" og at de økonomiske sanksjonene utelukkende skyldes "ønske om å oppnå fredelige endringer i Burma". Hvordan er det mulig at Bushadministrasjonen kan befinne seg på samme side som en progressiv folkebevegelse, samtidig som de truer verden med en tredje verdenskrig og fører en ulovlig krigs- og okkupasjonspolitikk som har kosta mer enn en million irakere og afghanere livet?

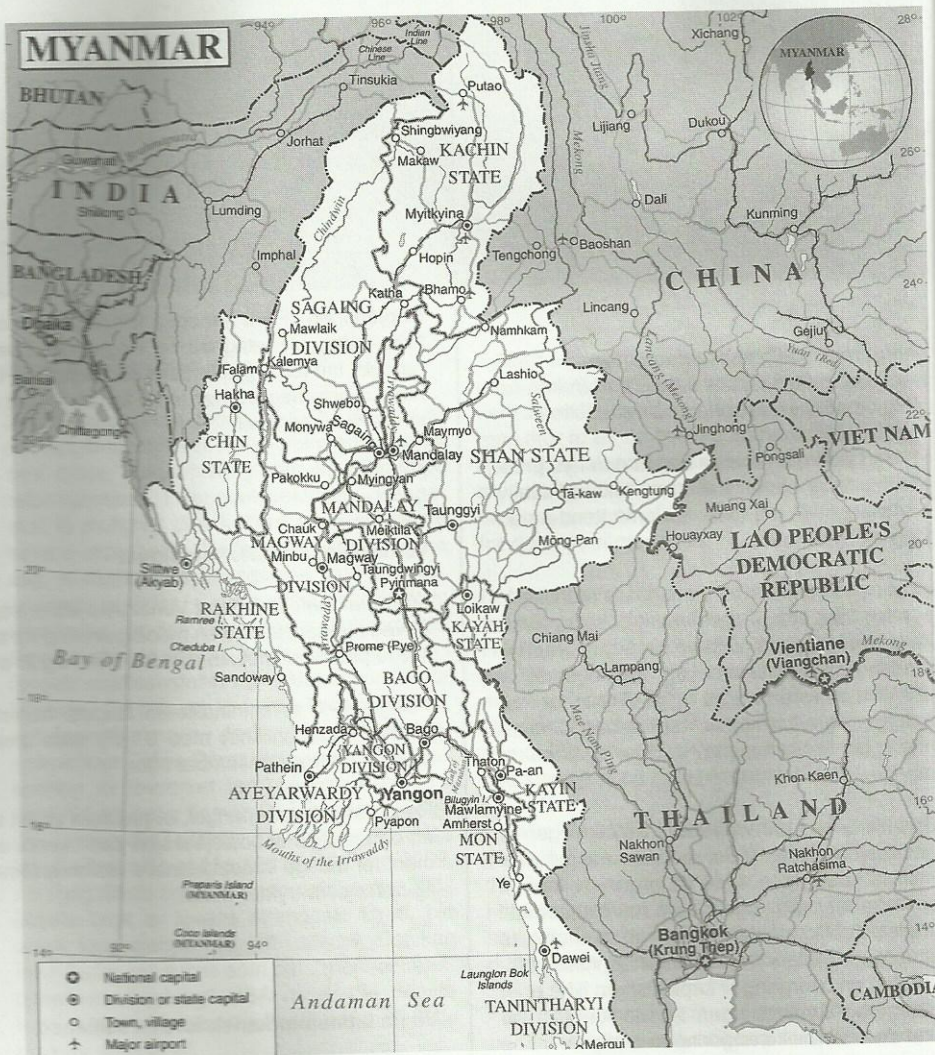
Bakgrunnen til Burma/Myanmar

Myanmar er den mest etnisk delte staten på det sydøstasiatiske fastlandet. Etniske burmesere utgjør omtrent 68 prosent av befolkninga. En tredjedel av befolkninga består av historisk undertrykte minoriteter. Myndighetene anerkjenner åtte nasjonaliteter og 135 etniske grupper.

Myanmars karakteristiske multietnisitet og de etniske minoritetenes kamp mot burmesisk dominans er et tilbakevendende tema i Myanmars historie. Det samme gjelder de dype anti-kolonialistiske holdningene og motstanden mot det tidligere britiske kolonistyrer. I etterkant av en brutal undertrykking av en folkelig oppstand i 1989, valgte militærdiktaturet å endre landets navn fra Burma til Det Myanmariske Sambandet ("The Union of Myanmar"), for å synliggjøre at landet besto av flere enn den burmesiske nasjonaliteten og derigjennom forsøke å øke den folkelige støtten til regimet. Representantene for myndighetene sa at navnebyttet bedre ville reflektere landets sammensetning, og at det representerte et brudd med fortida som britisk koloni.

Myanmar og navnet på hovedstaden, Yangon, var de opprinnelige navnene inntil den britiske koloniadministrasjonen endra de til Burma og Rangoon.

Navnet Myanmar har blitt akseptert av både

Myanmars geopolitiske beliggenhet og rikholdige naturressurser har fått lite omtale i USAs kapitalstyrte medier. En US-amerikansk militærbase i Myanmar er essensielt for å kunne kontrollere den strategisk viktigste kystlinjen i Stillehavet.

FN og de fleste av verdens stater, i likhet med andre land som har foretatt et sjøbestemt navnebytte. Bare USA og den tidligere kolonimakta Storbritannia insisterer på å bruke navnet Burma, sammen med en del opposisjo-

nelle som er nært knytta til Vesten. Når en snakker om landets historie før 1989, vil det fortsatt være korrekt å bruke navnet Burma.

Den lange historien om motstand mot den bri-

Den mest betydningsfulle revolusjonære oppstanden mot regimet skjedde i 1988. USA-imperialismen inntok en helt annen holdning til det opprøret enn til det som foregikk i 2007.

tiske erobringa og okkupasjonen av Burma i det 19ende og 20ende århundre gir fortsatt gjenlyd i Myanmar i dag. Mellom 1822 og 1947 førte det britiske imperiet fire erobringsskridt i Burma. I denne kampen benytta britene seg av spillt-og-hersk teknikker mellom de mange nasjonale, etniske og språklige gruppene for å legitimere det britiske styret.

I likhet med andre frigjøringskamper sluttet et bredt flertall av folket opp om kampen mot det rasistiske kolonistynet. Frigjøringskampen samla millioner av bønder og arbeidere, religiøse ledere, skribenter, kunstnere, intellektuelle og de lokale eiendoms- og handelskapitalister. Buddhistiske munkar symboliserte protestene mot det britiske koloniveldet. At munkene også i 2007 inntok en ledende rolle i protestene, sprang ut av en tradisjonsrik del av Burmas/Myanmars historiske kamp mot upopulære og undertrykkende regimer.

Den nasjonale frigjøringsbevegelsen i Burma besto både av en massebasert kommunistisk opposisjon som kjempa mot imperialismen og en nasjonal borgerlig opposisjon, representanter for lokale forretningsinteresser som utelukkende kjempa mot kolonistynet. Etter andre verdenskrig kunne ikke Storbritannia, Frankrike og USA lenger opprettholde det gamle kolonisystemet. I stedet anstrengte de seg for å sørge for at lokale borgerlige krefter med nære bånd til imperialismen tok over makta. Disse ble sett på som garantister for å videreføre de etablerte økonomiske handels- og eiendomsforholdene.

Den gangen var det revolusjonære kommunister som leda den politiske vekkelsen som feide over Asia, dette var spesielt tilfelle under den kinesiske revolusjonen og frigjøringskrigene i Korea, Vietnam, Laos og Kambodsja. I Indonesia og Malaysia ble kommunistiske bevegelser utsatt for brutal undertrykkelse. Alt dette påvirket forholdene i Burma. Det nye burmesiske militærregime ga etter for folkelig press og nasjonaliserte mesteparten av landets industri og råvarer. Regimet ble utsatt for en rekke forsøk på militærkupp.

Etter at Burma ble uavhengig foregikk det

mange forskjellige oppstander og opprør mot de nye burmesiske myndighetene. Karen kachin, shan mon, arakan, chin og andre nasjonale og etniske grupper starta en væpna kamp for sine rettigheter. Fredsavtaler og våpenstillstander har blitt signert ved flere anledninger uten at noen av de grunnleggende spørsmålene om autonomi og føderalisme er blitt imøtekommet.

Burmas Kommunistiske Parti kjempa aktivt mot den britiske og japanske okkupasjonen. Etter uavhengigheten i 1948 igangsatte de en fjerdtiårig oppstand mot myndighetene med base i de landlege nordområdene langs den kinesiske grensa. Det fantes mektige bevegelser i byene, arbeiderorganisasjoner med et sosialistisk lederskap, bondeoppstander, demokratidemonstrasjoner og folkelige opprør.

"8888"-oppstanden

Den mest betydningsfulle revolusjonære oppstanden mot regimet skjedde i 1988. USA-imperialismen inntok en helt annen holdning til det opprøret enn til det som foregikk i 2007. Det er viktig å ha klart for seg at imperialismen vurderer disse konfliktene etter hva som best gagnar deres egne interesser.

I likhet med fjorårets kamp begynte demonstrasjonene i 1988 også med motstand mot store økninger på mat- og bensinprisene, og ble etterfulgt av studentdemonstrasjoner mot politisk undertrykking og religiøs forfølgelse. Opprøret ble kalt for "8888" fordi den aktive kjernen i opprøret, som da hadde pågått i flere måneder, valgte å igangsette en generalstreik mot regimet den åttende august 1988.

Den åttende august, åtte minutter over åtte, forlot havnearbeiderne i Rangoon arbeidet sitt og marsjerte mot byens sentrum. Snart fikk de tilslutning fra andre grupper og hele byen trakk ut i gatene. Titusener av bønder reiste fra landsbygda for å slutte seg til dem. I Mandalay, Sagaing, Shwebo, Moulmein, Taunggy og flere andre byer brøyt det ut koordinerte demonstrasjoner og streik. Militæret

skøyt mot demonstrantene og drepte hundrevis av dem.

Det oppsto en revolusjonær situasjon. Folket etablerte arbeiderråd i byer over hele landet. Statsapparatet falt fra hverandre. Soldater deserterte og politifolk nekta å adlyde ordre. Folk storma fengsler og befri tusenvis av politiske fanger, de inntok varehus og delte ut ris. Styret av byene ble overtatt av masseorganisasjoner og revolusjonære komiteer - de tok hånd om alt fra sykehusdrift til trafikkdirigering.

Den Nasjonale Demokratiske Fronten - bestående av 10 væpna geriljagrupper fra forskjellige undertrykte nasjonaliteter - proklamerte støtte til revolusjonen, oppfordra til samordna militære aksjoner og satte fram krav om autonomi og likebehandling for alle nasjonaliteter.

I motsetning til den sympatisk innstilte mediadekninga av munkenes demonstrasjoner forrige september, advarte USAs kapitalstyrte medier i 1988 om at Burma var i ferd med å forfalle til anarki og kaos. De imperialistiske landene kalte tilbake sine ambassadører. Ingen representanter fra FN kom til landet for å støtte den revolusjonære demokratiske bevegelsen. Ingen oppfordra til sanksjoner mot militærjuntaen.

Generalenes svar på krisen var å forsøke splitte bevegelsen ved å gjenvinne støtten fra borgerskapet og deler av middelklassen. De lovet å oppheve handelsrestriksjoner, åpne økonomien for utenlandske investeringer, forhandle om nye lån og "reformere" økonomien. US-amerikanske og japanske banker var raskt ute og sikra regimet 3, 8 milliarder dollar i lån.

US-amerikanske selskaper som Unocal, som nå har skifta navn til Chevron, skyndte seg å utnytte resultatene av militærets brutale undertrykking ved å sikre seg store kontrakter over olje- og gassfeltene. Myanmar har kopper, tinn, tungstein, jern, olje og naturgass. Landet har store skoger egna for tømmerproduksjon og en rik landbruksproduksjon (tidli-

Etter at de revolusjonære lederne fra 1988 var døde, i fengsel eller på flukt, begynte USA å finansiere en mer næringslivsvennlig opposisjon mot militærjuntaen. The National Endowment for Democracy (NED), the George Soros Open Society Institute, Freedom House, the Albert Einstein Institute og U.S. State Department har finansiert, trent og gitt den nye opposisjonen kommunikasjonsmidler og materiell støtte. Siden 2003 har NED årlig bidratt med 2,5 millioner dollar i forsøk på å skape en regimeendring i Myanmar.

gere var Myanmar verdens største riseksportør). Alle disse ressursene er interessante for multinasjonale selskaper.

Diktatoren U Ne Win gikk av og generalene lovt å gjennomføre valg. Mange av landets ledere blei bytta ut. Men 18. september 1988 erklærte regimet unntakstilstand. På noen få dager blei mellom 3000 og 10 000 demonstrasjonsledere og grasrotsaktivister drept og titusener fengsla. Det undertrykkende militærstyret fortsatte de neste nitten årene. "8888"-opprøret bante vei for parlamentsvalget i 1990, det første som var blitt holdt på 30 år. Aung San Suun Kyis Nasjonale Demokratibevegelse vant over 60 % av stemmene og tok 80 % av setene i parlamentet. General Saw Maungs regjering bestemte seg for å annullere valgresultatet.

Det strategisk viktige Malakkastredet

Etter at de revolusjonære lederne fra 1988 var døde, i fengsel eller på flukt, begynte USA å finansiere en mer næringslivsvennlig opposisjon mot militærjuntaen. The National Endowment for Democracy (NED), the George Soros Open Society Institute, Freedom House, the Albert Einstein Institute og U.S. State Department har finansiert, trent og gitt den nye opposisjonen kommunikasjonsmidler og materiell støtte. Siden 2003 har NED årlig bidratt med 2,5 millioner dollar i forsøk på å skape en regimeendring i Myanmar. NED innrømmer å finansiere de viktigste opposisjonelle mediene; New Era Journal, Irrawaddy og radiostasjonen Burmas Demokratiske Røst. USAs konsulat i nabolandet Thailand har bidratt med trening og logistisk støtte. Det gjenstår å se om disse organisasjonene klarer å ta kontroll over massebevegelsene i Myanmar.

Myanmars geopolitiske beliggenhet og rikholdige naturressurser har fått lite omtale i USAs kapitalstyrte medier. En US-amerikansk militærbase i Myanmar er essensielt for å kunne kontrollere den strategisk viktigste kystlinjen i Stillehavet. En må huske at USAs myndigheter aktivt har støtta opp om, væpna og forsvart

diktaturene i de nærliggende statene Pakistan og Thailand. USAs historie med å styrte demokratiske regjeringer i Iran, Kongo, Chile, Guyana og mange andre land beviser at Washington aldri har gått inn for demokratiske endringer annet enn som et skalkeskjul for å fremme egne interesser.

Åtti prosent av olja som importeres for å smøre den akselererende kinesiske økonomien fraktes gjennom Malakkastredet, den korteste sjøveien fra Vest-Afrika og den persiske golf til Sydkinahavet. Olja er også essensiell for økonomien og industrien i Japan, Malaysia, Sør-Korea og de andre østasiatiske landene. Sydspissen av Myanmar ligger strategisk plassert ved vestenden av Malakkastredet. Stredet strekker seg bare 2,5 kilometer mellom Indonesia og Malaysia og utgjør bindeleddet mellom Stillehavet og Indiahavet. Mer enn halvparten av verdens oljetankere passerer denne ruten. F. William Engdahl, forfatter av "A Century of War: Anglo-American Oil Politics and the New World Order" og internettsida www.engdahl.oilgeopolitics.net, skriver at supertankere daglig frakter mer enn 12 millioner tonn med olje gjennom stredet. Engdahl sier at Pentagon har forsøkt å militarisere regionen helt siden 11. september 2001. Pentagon hevder at dette er helt nødvendig for å forsvare seg mot terroristangrep og sjørøvere. Dessuten vil det gi Pentagon egenhendig kontroll over hovedinnsatsåren til Kinas energiforbruk.

I november 2003 blei Kinas president Hu Jintao sitert i Xinhuas Nyhetsbyrå der han advarte om at Kina måtte utvikle en strategi som tok hensyn til at enkelte store land forsøkte "å få kontroll over transportveien gjennom Malakka". Kinas økte oppmerksomhet rundt problemet blei framlagt slik av The Wall Street Journal 7. oktober 2005: "USA er den eneste makten som har store nok sjømilitære styrker til å blokkere den 900-kilometers vannveien som grenser til Malaysia, Singapore og Indonesia." I følge Energy Bulletin, 3. oktober 2007, er de kinesiske myndigheter så bekymra over sårbarheten overfor

USAs muligheter for å kontrollere eller blokkere Malakkastredet at de akter å bygge en 2 300 kilometer lang olje- og gassrørledning fra Myanmars dypvannshavn ved Sittwe i Bengalbukta til Kunming i Kinas Yunnanprovins, der det skal bygges et oljeraffineri. Dette vil gjøre kineserne uavhengige av Malakkastredet.

Det er verdt å merke seg at de sanksjonene mot Myanmar som USA prøvde å presse i gjennom i sikkerhetsrådet ville umuliggjøre bygging av en ny flernasjonalt rørledning. Imidlertid ville oljeselskapene Chevron og Total A.S. sine investeringer i landet ikke bli ramma av noen sanksjoner eller restriksjoner fordi deres avtaler med regimet i Myanmar allerede er etablerte.

Nye militærbaser opprettes under dekke av humanitær bistand

18. oktober 2007 beskrev Joint Chief of Staffs nye formann, admiral Michael Mullen, Pentagons planer om å ikke utelukkende fokusere på de pågående krigene i Irak og Afghanistan, men "igjen fokusere militærets oppmerksomhet også på andre utfordringer, spesielt langs Stillehavskysten og i Afrika. Under en pressekonferanse med forsvarsminister Robert Gates redegjorde Mullen for nødvendigheten av å være forberedt på høyintensive kriger mot større motstandere. Mullen sa at han "ser at militærbudsjettet er større nå enn noen gang tidligere", men at "jeg i framtida vil gå inn for at den nåværende bevilgninga vil utgjøre et absolutt bunnivå". Pentagons nye strategi om "framskutt utplassering" innebærer å etablere militærbaser der USAs tropper kan oppbevare utstyr og komme og gå som de vil. Alle landene i regionen nekta opprinnelig Pentagon å etablere baser, fordi de frykter sinte reaksjoner fra sin egen USA-kritiske befolkning.

USAs stillehavsflåte gjorde igjen inntog i Sør-Asia for å frakte nødhjelp til ofrene for tsunamien i Indonesia 26. desember 2004. Under dekke av nødhjelpsfrakten gjenetablerte U.S. Navy seg også i den gigantiske U-

USAs stillehavsflåte gjorde igjen inntog i Sør-Asia for å frakte nødhjelp til ofrene for tsunamien i Indonesia 26. desember 2004. Under dekke av nødhjelpsfrakten gjenetablerte U.S. Navy seg også i den gigantiske U-Tapaobasen i Siamgulfen i Thailand.

Tapaobasen i Siamgulfen i Thailand. Den var en av USAs viktigste frontlinjer under Vietnamkrigen, og 80 prosent av Pentagons luftangrep mot Nord-Vietnam hadde sitt utspring derfra. Når tsunamikatastrofen var overstått ba Thailands valgte myndigheter U.S. Navy om å dra tilbake. Men et USA-støtta militærkupp i september 2006 styrta de valgte myndighetene, oppløste parlamentet, satte grunnloven ut av spill og etablerte et militærdiktatur. Dette blei ansett som et stort tilbakeskritt for demokratiet i regionen.

I motsetning til dekninga av de militæres undertrykking og sensur i Myanmar, blei kuppet og avskaffelsen av pressefriheten i Thailand knapt nevnt i de kapitalstyrte mediene. Væpna soldater sto vakt i fjernsynets produksjonslokaler og mer enn 400 lokale radiostasjoner i nord og nordøst i Thailand blei stengt. Diktaturet blokkerte til og med BBC, CNN og andre vestlige nyhetskanaler. Det kom ikke et knyst fra Bushadministrasjonen om dette, og ingen oppfordring om internasjonale sanksjoner. U.S. State Department uttrykte simpelthen håp om at valg ville bli avholdt i løpet av nær framtid. En av diktaturets første avgjørelser var å gi U.S. Navy tillatelse til å bruke U-

Tapaos-basen.

På samme tid fløy Abraham Lincoln Carrier Strike Group NINE (CSG-9) inn i Banda Aceh, til Indonesias flyvåpenbase Sultan Iskandar Muda, ved den andre enden av Malakkastredet. Marinebåter ankom for å gi nødhjelp til tsunamiofre. USAs militære sa at det var umulig å vite når de ville trekke seg ut av regionen. Samtidig seilte også den syvende flåten til den US-amerikanske marinen inn i flåtebasen Realm, nær Sihanoukville, i Kambodsja. Dette utgjorde det første besøket utarma og underut-

vikla Kambodsja hadde fått fra USA på 30 år. USAs sjømilitære styrker er i ferd med å utvide basen så Realm kan motta flere krigsskip og flere marinesoldater. En US-amerikansk etterretningsbase er i ferd med å bli bygd på den kambodsjanske øya Koh Tang i den thailandske golfen.

Sjøl om det ustabile, undertrykkende militærregimet i Myanmar har godtatt mange imperialistiske krav om større tilgang til ressursene som tidligere var nasjonaliserte, forstår de at de er nødt til å ta hensyn til den 150-årige motstanden mot kolonialisme og imperialism

hos det myanmarske folket. Av frykt for sin egen overlevelse har regimet nektet USA å opprette militærbaser i landet. Dette har vært en torn i øyet for Pentagons planer i området. Og sjøl om Chevron og det franske oljeselskapet Total S.A. har henta ut en enorm profitt fra Yadanagassfeltet i Myanmar, vil de hjelpe til med å styrte regimet dersom det kan skaffe dem enda større tilgang eller mer lukrative betingelser.

USA-imperialismens holdning til opprørsbevegelsen i Myanmar vil overhode ikke ha noen sammenheng med Wahingtons angivelige ønsker om demokrati. Hvordan USA stiller seg til utviklinga i Myanmar avhenger av hva som passer best inn i USAs økonomiske og militære interesser i regionen.

Tidligere publisert i Workers World. Oversatt og tilrettelagt for av Sosialistisk fremtid av Aslak Storaker.

Den kinesiske arbeidarrørs- treng vår støtte

AV JASON FULTS

Som dei fleste i Vesten har fått med seg, har Kina vore gjennom ein enorm økonomisk vekst dei siste tiåra. I snitt har økonomien auka med over 9 prosent årleg dei siste tretti åra. Korleis har denne raske veksten påverka kinesiske arbeidrar?

Kina har sakte men sikkert endra økonomien sin på vesentleg vis sidan slutten av syttitalet: privatisering av statlege verksemder, opning av økonomien for utanlandsk kapital og nedbygging av velferdsstaten. Endringa i økonomien har gitt nokon høve til å ta del i eventyrlige økonomiske moglegheiter, men har samstundes rasert eller øydelagt rettane til arbeid og grunnleggjande sosiale og økonomiske rettar, og har leia til store skilnader i inntektsnivå og farlege mengder med forureining. Kinas fabrikkar er alle vorte til "sweatshops", og frittståande undersøkingar har jamleg avdekt at arbeidrarane er utsett for arbeidsveker på meir enn 90 timar, ei despotisk leiing, løningar under minsteløn, attendeholding av lønn, og manglande vern mot arbeidssjukdomar, som til dømes silicosis hos kinesiske smykkearbeidarar.

Under dei nye arbeidstilhøva kan fabrikkarbeidarane rekne med ei tannlaus lokal handsaming av dei nasjonale arbeidslovane, samstundes som dei gjer sitt for å undergrave arbeidarsolidariteten og unngå at myndighetene blandar seg inn. Vanlege måtar kapitalistane nyttar for å knuge arbeidrarane er å tilsetje arbeidrar gjennom utleigebyrå, sette arbeidrar frå ulike regionar og etniske grupper opp mot kvaran-

dre, sparke opprørske militante, gi bøter ved brot på rigide arbeidsavtalar, halde lønsutbetalingar attende og forfalske dokument.

Under slike tilhøve kunne ein vone at arbeidrarane, særskilt sidan kinesiske arbeidrar lenga har vorte lærde opp i den marxistiske analysen av kapitalismen, kunne dra nytta av ei kampinnstilt fagforeining. Diverre er det ikkje slik. Kina har berre ei fagforeining, det all-kinesiske forbundet av fagforeiningar (AKFF), og dei fleste ser på denne som treg og venleg innstilt til verksemdsleiinga. Dei fleste arbeidrarane i privat sektor er ikkje tilslutta ein gong. For å gjere tilhøva enda verre, så er ikkje retten til å streike eller danne uavhengige fagforeiningar beskytta av kinesisk lov, og

dei som har forsøkt har vorte brutalt underkua. Nokre frivillige organisasjonar i Hong Kong som arbeider med arbeidarrrettar har lagt fram lister over mange titals kinesiske aktivistar som sit inne for å ha freista å danne alternativ til AKFF. Somme av dei er dømde til 20 års fengsel.

Rettslause av økonomiske reformer

Det verkar som kinesiske arbeidrar er skvisa i eit jargrep mellom likegyldige, undertrykkjande styresmakter, ei svak fagforeiningsrørsle og mektige multinasjonale selskap. To grupper har bore hovudtyngda av følgjene av åtaka på arbeidrarane sine rettar: migrasjonsarbeidarar frå landsbygda (for det meste unge kvinner) og arbeidrarar som har mista arbeidet i nedlagte statlege verksemder.

Medan utanlandsk kapital har strøymt inn over Kina og det sosialistiske produksjonssystemet danwei har vorte erstatta av privat eigarskap har 200 millionar kinesarar flytt frå landsbygda og inn til byane for å finne arbeid og ein betre lagnad. Mange av desse arbeidrarane har ikkje fått dei arbeidskontraktane dei lovmessig har krav på og vert ikkje bustadregistrert på sin nye bustad. Dette gjer dei særleg sårbare for utnytting, og gjer moglegheitene for å søkje hjelp og stønad hjå det offentlege mindre.

Samstundes har over 40 millionar arbeidrar vorte sagt opp av tidlegare statlege verksemder. Dei blir ofte avetne med ei låg og mellombels arbeidsløyseordning. Verknadene danweisystemets kollaps har hatt på desse arbeidrarane kan ikkje framhevast sterkt nok. Dei tidlegare statlege verksemdene var grunnleggjande i den kinesiske økonomien for reformene tok til å verke. Dei sytte for at arbeidrarane hadde sikker tilgang til arbeid, ein meiningfull og respektert plass i samfunnet, og ordna og med bustad og helsetilbod til dei tilsette. AKFF har synt kven dei er lojale mot ved at dei i staden for å forsvare desse økonomiske rettane, tvert i mot har forklart, og oppmoda arbeidrarane til å støtte, øvrigheita sine økonomiske reformer.

Desse sjikta av arbeidrarar har teke i bruk same våpen som mange andre som arbeider under så vonlause tilhøve; direkte aksjonar i stadig aukande tal. Ifølgje offisiell kinesisk statistikk tok 3,76 millionar kinesarar aktivt del i 74 000 tilfelle av massebasert uro i 2004, og talet på opprør auka til 87 000 i 2005. Det utgjer over 200 demonstrasjonar kvar dag, ei seksdobling frå det som vart registrert i 1993.

Kinas fabrikkar er alle vorte til "sweatshops", og frittstående undersøkingar har jamleg avdekt at arbeidarane er utsett for arbeidsveker på meir enn 90 timar, ei despotisk leiing, løningar under minsteløn, attendeholding av lønn, og manglande vern mot arbeidssjukdomar.

Oppstandane er i første rekkje grunna i overgrep frå arbeidskjøparane og anna økonomisk urett, sjølv om ein del av dei òg kjem av miljøovergrep og korrupsjon hos lokale styresmakter.

Ein fabrikk i Dongguan, kritisert av China Labour Watch heilt sidan 2001, vart nyleg råka av arbeidarane sitt raseri. Arbeidarane, lut lei av å arbeide tvungen overtid for løningar under minsteløn, avgjorde at levekåra deira var viktigare enn "Happy Meal"-leikene dei produserte. Meir enn 1 000 arbeidarar gjekk til fysisk åtak på tryggingspersonalet og øydela selskapets eigedom fram til opprørspolitiet klarte å ta kontroll over situasjonen. Ein annan oppstand i ein tekstilfabrikk i Xianyang i 2004 omfatta så mange som 7 000 tidlegare statstilsette arbeidarar. Då fabrikkens nye eigarar foreslo å forverre lønene, arbeidstilhøva og rettane til eldre arbeidarar, gjekk arbeidarane til aksjon. Ein freista å starte ein arbeidarstyrt lokal avdeling av AKFF, men møtte motbør hos fagforeing-sbyråkratane, så dei sette i verk ein seks-vekers 24-timars blokade av produksjonsloka-la. Dei lokale styresmaktene freista å arrestere leiarskapet og oppløyse streiken med vald.

Kinesiske styresmakter har vist stor grad av klassemedvit i korleis dei handsamar arbeidaruro. Protestar frå pensjonistar og arbeidslause vert mykje meir varsamt handsama enn streikar som faktisk trugar produksjonen. Det

vert òg vist større toleranse når uroa berre går føre seg i ein fabrikk eller ei industrigrein, enn om opprøret spreier seg til andre område - då vert det brutalt og effektivt undertrykt.

Snur høgrevinden?

Kinas Kommunistiske Parti (KKP) har grunn til å ta problemet på alvor. KKP's truverde som eineveldig statsberande parti som etter det som er sagt skal fremje arbeidsfolk sin sak, kviler på evna det har til å skape ein høgare levestandard for folket. Samstundes som dei møter farleg aukande uro, har KKP - takka vere eigne reformer for å fremje økonomisk

vekst - fått ein svakare kontroll over økonomien. For å møte utfordringane har KKP gått inn for å styrke dei eksisterande arbeidslovane og styrke AKFFs rolle på kinesiske arbeidsplassar.

Sumaren 2006 annonser-te Wal-Marts Kinaavdeling

at dei ville innføre lokale AKFF-gruppar for dei 30 000 tilsette i alle sine 60 butikkar. Kvifor vil eit multinasjonalt selskap som er internasjonalt berykta for brot på arbeidslov og fagfor-einingsknusing organisere alle arbeidarane sine? Kina har mange arbeidslov som ikkje blir følgde opp i praksis. Ein av dei seier at om berre ein einaste tilsett ytrar ønskje om å fag-organisere seg, må ei avdeling bli sett opp på arbeidsplassen. Styresmaktene fann visst grunn til å følgje opp lova, nokre meiner at det var eit startskot for å organisere alle som arbeider for utanlandsk kapital. Sjølv om dei

lenge hadde kjempa mot fagorganisering, godtok Wal-Mart AKFFs nærvære så snøgt dei skjønna at dei nye reglane kom til å verte sette i verk. Det er verdt å merke seg at den nye politikken førebels berre gjeld dei som er direkte tilsette av Wal-Mart, medan 80 % av Wal-Marts arbeidsstokk kjem frå kinesiske utleigebyrå.

Den kinesiske Folkekongressen har òg diskutert ny lovgjeving kring retten til arbeid og AKFFs rett til kollektive lønsforhandlingar. Lovgjevinga vil gi hardare straff for utanland-ske selskap som bryt med landets arbeidslo-var. Lovgivinga blir motarbeidd av dei kreftene i styresmaktene som meiner at omsynet til miljø og arbeidsfolket ikkje må gå ut over den økonomiske veksten.

Vegen fram

Arbeidsforskarar er usamde om det vil vere mogleg å skipa ei ekte arbeidarrørsle i Kina i nær framtid. Det som er klart er at arbeidarane treng ei større politisk fridom til å kjempe saman for deira felles interesser, og at dei anten må ta tilbake eller byggje alternativ til dei institusjonane som har svikta dei. Frå Vesten har det ikkje vore særleg press for å opne samfunnet opp for noko anna enn utan-landsk kapitaltilføring. Dette lyt minne oss på at arbeidarar i både industrialiserte land og utviklingsland må kjempe sterkare og meir samstemt mot sjefane, som arbeider hardare enn nokon gang for å presse fram deira øko-nomiske idear både i eige land og i utlandet. Som Asian Labour Update nyleg kommenter-te: "Det finst knapt ei einaste ytring frå nokon utanlandsk eller internasjonal fagforeining

Arbeidarane, lut lei av å arbeide tvungen overtid for løningar under minsteløn, avgjorde at levekåra deira var viktigare enn "Happy Meal"-leikene dei produserte.

som støttar dei kinesiske arbeidarane sin kamp for betre arbeidstilhøve ved offentleg å presse eller fordømme dei utanlandske forretningsverksemdenes oppførsel i Kina." Me må seie klart i frå for å styrke våre felles interesser..

Samstundes lyt ein vere klar over at dei kinesiske styresmaktane ikkje er monolitiske, og at det fins fraksjonar som talar arbeidarane si sak stadig høgre inne i systemet. Nokre vonar at desse saman med det nye lovverket skal betre tilhøva for kinesiske arbeidarar.

Anita Chan, ein arbeidsforskar frå Australias nasjonale universitet, meiner at AKFF strevar med å tilpasse seg ein økonomi og eit samfunn som er veldig ulikt det samfunnet der røsla vart skapt. Ho fryktar at ein strategi der ein isolerer AKFF vil undergrave freistnader på å betre tilhøva til kinesiske arbeidarar, og at internasjonale fagforeiningar lyt samarbeide med, og hjelpe til med å byggje opp AKFF.

Men den viktigaste vegen for å vise solidaritet med Kinas arbeidarar er truleg å slutte opp om dei frivillige organisasjonane og dei frittstående arbeidarorganisasjonane som kjempar for å styrke rettane til arbeidarklassen. Dei mest radikale av desse organisasjonane har basen sin i Hong Kong, der det er mykje større ytringsfridom takka vere "ein nasjon, to system"-politikken KKP innførte då dei overtok

Hong Kong frå britane. Dei fleste av desse organisasjonane operer på fastlandet og følger nøye med på utviklinga der, gjev jamleg ut informasjonsskrift og står bak kampanjar mot enkelt selskap, eller på vegner av arbeidarar i somme industriar. Desse organisasjonane treng både vår munnlege og skriftlege støtte, men på grunn av manglande infrastruktur treng dei òg meir handfast støtte.

Samstundes lyt ein vere klar over at dei kinesiske styresmaktane ikkje er monolitiske, og at det fins fraksjonar som talar arbeidarane si sak stadig høgre inne i systemet.

Kina er utan tvil eit land i ferd med å reise seg, og det som går føre seg innfor grensene deira vil verke inn på resten av verda i fleire generasjonar. Ingen kan trygt slå fast kva som kjem til å hende i tida framover. Fleire og fleire politikarar, akademikarar og kapitalistar følgjer med på talrekkja og satsar deretter. For oss som har ei reell uro over verdas framtid er vegen

klar, og me må følgje Gandhis enkle og kloke ord: "Framtida avheng av kva me gjer i notida."

Jason Fults er medlem i *Industrial Workers of the World*. Artikkelen er opphavleg trykt i *Industrial Worker*. Omsett av Aslak Storaker, Paul Johan Thunes Jensen og Marie Cecilie Aunevik.

Merknad frå omsetjar:

Etter at denne artikkelen vart skreve har dei nemnte arbeidslovsforslaga, etter skarpe protestar frå dei transnasjonale selskapa, vorte

vedteke av den kinesiske folkekongressen, og tredde i kraft 1. januar 2008. Denne lova stadfestar kravet om at alle arbeidarar skal få skriftlege kontraktar, ho gjer det vanskelegare å sparke arbeidarar eller tilsetje folk på kortvarig basis, og ho tillet AKFF- og lokale grupper! - å føre kollektive lønnsforhandlingar med leiinga. Den nye lova krev òg at migrasjonsarbeidarar skal behandlast på same viset som fastbuande, med arbeidskontrakt, arbeidstryggleik og minstelønn.

Arbeidslovsekspernten Qui Jie ved Kinas folkeuniversitet seier at dette er den største endringa i kinesisk arbeidslovgjeving sidan starten på reformene, og at det gjer rettslegg tryggleik til det store fleirtalet av arbeidarane som til no har vore ubeskytta. Utanlandske forretningselskap har uttala at om fagforeiningane får innpass i lønnsforhandlingar og tilsetjingar vil det "komplisere arbeidstilhøva", og arbeidaraktivistar har vorte knivstukka på gata. Det store spørsmålet vert om det All-Kinesiske Forbundet av Fagforeiningar kjem til å teke i bruk dei nye moglegheitene, og om dei lokale myndigheitene kjem til å handheve dei nye lovane. Dei lokale myndigheitene kjemper seg i mellom om å tiltrekke flest mogleg investeringar til sitt distrikt. Men det rapporteras at utanlandske firma klagar valdsamt over auka lønskostnader, og det må ein kunne sjå som eit godt teikn.

Kinas Kommunistiske Parti (KKP) har grunn til å ta problemet på alvor.

KKPs truverde som eineveldig statsberande parti som etter det som er sagt skal fremje arbeidsfolk sin sak, kviler på evna det har til å skape ein høgare levestandard for folket. Samstundes som dei møter farleg aukande uro, har KKP - takka vere eigne reformer for å fremje økonomisk vekst - fått ein svakare kontroll over økonomien. For å møte utfordringane har KKP gått inn for å styrke dei eksisterande arbeidslovene og styrke fagforeningas rolle på kinesiske arbeidsplassar.

**alba
nytt**

Uavhengig informasjon om Latin-Amerika
albanytt.blogspot.com

USA stenger europeiske nettsteder

Engelskmannen Steve Marshall, som organiserer pakketurer til Cuba for europeere, fikk en overraskelse i oktober i fjor da 80 nettsteder han har opprettet i løpet av de siste årene, plutselig sluttet å fungere.

I følge avisen New York Times har nettstedene blitt stengt som følge av en svarteliste utarbeidet av amerikanske myndigheter. Disse hevder på sin side, overfor avisen, at nettstedene genererer "ressurser som blir brukt av den cubanske regjeringen for å undertrykke befolkningen".

Noen av nettstedene som ble stengt er faktasider med informasjon om kubansk kultur og historie, som cuba-hemingway.com. Andre steder som bonjourcuba.com og ciaocuba.com er relatert til reisevirksomhet og retter seg mot europeere av ulik nasjonalitet som ønsker å feriere på Cuba. Nettstedene har til felles at de var plassert på .com-domenet, som er under amerikansk kontroll.

Marshall sier til avisen at han ikke forstår "hvordan nettsteder som tilhører en britisk statsborger og som opererer via et spansk reisebyrå kan rammes av amerikanske lover". Og han legger til: "I disse dager er det ikke engang nødvendig med en rettslig dom for at USAs regjering sensurerer nettsteder".

- New York Times

Sterke bånd Panama - Cuba

Forbindelsene mellom Panama og Cuba er på sitt beste noensinne, i følge en pressemelding fra nyhetsbyrået Prensa Latina.

Over tusen ungdommer fra Panama får studere gratis på Cuba og 15.000 av landets borgere har fått gratis synsoperasjoner gjennomført av cubanske leger. 300.000 har lært å lese og skrive med hjelp av det cubanske programmet "Visst kan jeg!" og handelen mellom de to landene har økt fra praktisk talt ingenting til 500 millioner dollar i året.

Den nåværende presidenten i Panama Martín Torrijos er sønn til tidligere president Omar Torrijos, som utviklet gode forbindelser til Cuba. I følge avsløringer boken *Confessions of an economic hitman* ble Torrijos Sr. drept av nordamerikanske interesser etter blant annet å ha forhandlet seg til suverenitet over Panamakanalen og å ha gjennomført en omfattende jordreform i landet.

- Prensa Latina / SF

Miljøvern: Venezuela forbyr fisketrålere

Fisketråling er på vei ut i Venezuela, som følge av en lov innført i mars i år. Loven er et resultat av langvarig kamp fra lokale fiskere. Fiskerne motsetter seg multinasjonale selskapers rovdrift på landets marine ressurser.

"Bakgrunnen for denne loven er økologiske hensyn. I Venezuela ødelegger trålere over 68.000 km² med sjøbunn hvert år. FNs organisasjon for mat og jordbruk (FAO) advarer om at hvis en slik utvikling fortsetter, vil marine arter være utryddet innen 2048", sier Gilberto Gimenez fra den statlige institusjonen Sosialistisk institutt for fiskeri og jordbruk (INSOPES-CA).

Venezuelas president Chavez støttet innføringen av en annen, mindre streng lov mot fisketrålere i 2001. Nå går regjeringen kraftigere til verks for å få slutt på den lite bærekraftige fangstmetoden.

- IPS

Som båret av fønvind trådte hun fram; norsk arbeiderbevegelses svar på Klara Zetkin. Augusta Paasche var datter av Fredrik Christian Paasche og Pauline f. Vaagen i Osen i Søndre Thronhjems amt. Hun ble født 19. mai 1878. Det ble en tur innom Namsos før hun kom til Steinkjer. Her fant hun Edolf Aasen som var typograf av yrke. Samlivet dem imellom ga liv til Arne Paasche Aasen i 1901. Mange kjenner ham som Dorian Red i Arbeider-bladet. Men tar vi for oss Vestlandet – og Bergen spesielt – tar det vel ikke lang tid før Kurt Foss og Reidar Bøe så å si i samstemt tosomhet framfører De nære ting som et slags omen fra den gode lyriker.

Augusta Aasen

AV GUNNAR E. KRISTIANSEN

Sammen gikk Edolf og Augusta inn i sin tid. Hun skjønte utdanningens betydning og fullførte lærerskolen på Levanger før familien dro til Trondheim. Det var her - i fagopposisjonens heimby at Augusta kom i direkte kontakt med politikken. Hun ble første kvinne i Trondheim bystyre; innvalgt på Arbeiderpartiets liste for perioden 1908-1910. De fleste av arbeiderpartiets kommunepolitikere i det gamle Trondhjem var slett ingen noviser i det å preke politikk. Se bare på denne forsamling av gode mænd:

O. K. Ribsskog - lærer
Edv. Brevig - snekker
Anders Buen - redaktør
O. Mauseith - overkonduktør
Bernt Schei - smed
Alv Schefflo - typograf
Paul Aalberg - former
Olaf Eggen - støperiformann
L. O. Olsen - typograf
Karl A. Aune - maskinist
Herm Aars - murersvenn
Lars Alstad - skredder
Elias Sundod - snekker
Einar Aursand - pakkehusformann
Hans Johnsen - vognfører
I. A. Aalberg - snekker
Anton Kalvaa - arbeider
A. Hjulstad - forretningsfører
Augusta Aasen - fru
Anders Næss - fabrikkarbeider
O. Rogness - former
Sigurd Aas - former
P. Ukkelberg - brannformann
Fritjof Bergmann - typograf
O. Rinnan - gassverkarbeider

I sannhet et knippe av velkvalifiserte menn dette. Vi har skrevet formannskaps-medlem-

mene med uthevet skrift. Fru Augusta var heller ikke helt uten organisatoriske erfaringer. 27 år gammel var hun med på stiftinga av arbeiderkvinneforeninga i Trondheim, og fra 1906 til 1911 var hun foreningens formann. Det var kan hende årsaken til at hun som nr. 19 av arbeiderpartiets 25 innvalgte ble 2. suppleant til partiets formannskapsgruppe på seks. Slik sett så man nok på henne som representant for arbeiderklassens kvinner i bystyret.

For geseller - og typografer spesielt, var det helt normalt å flytte rundt til forskjellige mestre for å perfektionere seg i faget. Under alle omstendigheter flyttet familien til Kristiania i

1912. Fra nå av finner vi henne blant partiets venstresides mest markante gruppering; Norges sosialdemokratiske ungdomsforbund. Kristiania ble familien Aasens hjemsted, og her vanket, foruten Tranmæl, Rachel og Kyrre Grepp, Olav Schefflo, Alfred Madsen, Eugène Olaussen og Sverre Krogh m.fl. Augusta ble sekretær i ungdomsforbundet i perioden 1912 til 1914. Hun skrev flammende appeller i forbundets organ Klassekampen og ble også benyttet som agitator.

Vi har funnet henne som politisk agitator i Odda i 1912. Sigurd Simensen arbeidet den gang på smelteverket i Odda. Vi nytter her hans egne ord - slik han ved inngangen til 1960-tallet husket og skrev ned minnene: "Utover sommeren hadde vi besøk av Kyrre Grepp og senere av Augusta Aasen. Det var et boblende politisk liv og jeg trivdes godt der. Augusta Aasen holdt foredrag om "Ny Malthusianismen" og det avstedkom atskillige rystelser bl.a. fordi en bergenser var helt åpenmunnnet, (...) turneen ble avsluttet med et distriktsstevne på Stord, hvor Sverre Krogh var med. Der traff jeg også for første gang Arvid G. Hansen, som den gang var student". I Arbeidernes leksikon henvises det under "Nymalthusianismen" til a r t i k k e l e n "Fødselsregulering": "En

Med gode venner på utflukt. Vi ser Augusta (med stor hatt) og Martin Tranmæl som har Arne Paasche Aasen i mellom seg. Bak Tranmæl ser vi Edolf Aasen (med slips).

Rødegardister bærer Augusta til hennes siste hvile

sund kvinne som lever i ekteskap gjennom hele den befruktningsdyktige alder, kan vente å få ca. 10 barn. Denne høie menneskelige fruktbarhet betinger på den ene side en overordentlig rask befolkningsøkning, på den annen side en svær belastning på den fødende kvinne og på familien. Selv i tider da en meget stor del av befolkningen blev bortrevet i ung alder (høi spebarnsdødelighet, far-sotter, hungersnød, krig) følte man behov for f.

Fra bisettelsen. Klara Zetkin står i fremste rekke; med sort hatt.

Så langt tilbake man kan følge menneskenes historie, finner man derfor at forskjellige, oftest meget primitive midler til å regulere barnetallet har vært tatt i bruk. I flere av de gamle samfund (f. eks. Hellas) var slike metoder også offisielt godkjent og anbefalt. I moderne tid blev spørsmålet tatt op til bred diskusjon i begynnelsen av det 19. årh. ved Malthus (s.d.) som hevdet at menneskene har en tendens til å formere sig langt raskere enn deres livsmidler kan økes. (Med hensyn til motsetningen mellom Malthus og Marx' befolkningslære, se art. Befolkning).

På hovedtrekkene av Malthus lære bygger den borgerlige liberale ny-malthusianistiske bevegelse, som gjennom en rasjonell begren-sing av barnetallet mener å kunne løse de fleste av den kapitalistiske verdens motset-

ninger. I motsetning til Malthus hevder dog nymalthusianerne at denne begrensning bør skje ved befruktningshindrende midler (s. d.) og ikke som Malthus mente ved sene ekteskap og avholdenhet. Ny-malthusianismen har i de siste generasjoner hatt meget stor fremgang. Dette skyldes at de her-

skende klassers økonomiske interesse i å holde den arbeidende befolknings fødselstall så høit som mulig, ikke lenger er så utpreget. (min uth. GEK) Særlig skjer en gjennomført f. i de land som tidligere eksporterte sitt befolkningsoverskudd til U.S.A., Kanada og Australia, avløpskanaler som nu nesten er helt stengt. Ennu ydes dog til dels sterk motstand mot en rasjonell f. fra industrielt og militær-imperialistisk hold og dertil fra kirken. Arbeiderbevegelsen har tatt stilling for f., dog på andre premisser enn nymalthusianismen. Bruken av befruktningshindrende midler sprer sig derfor med stor hurtighet også blant den arbeidende befolkning. Praktisk søkes arbeidet for f. ordnet ved opprettelse av såkalte mødrehygienekontorer (s. d.) som underviser i bruken av befruktningshindrende midler. (Litt.: Dr. Karl Evang: "Fødselsregulering", Oslo 1930. Dr. Eyvind Dahl: "Fødselsregulering", Oslo 1931)." (Arbeidernes leksikon bd III 1933:336-337.)

Det var nok ikke noen tilfeldighet at det var i

Odda at spørsmålet om prevensjon ble tatt opp. Der var industrianlegg med stort gjennomtrekk av folk som arbeidet på de forskjellige anleggene. Men lokalbefolkningen lot seg altså sjokkere.

Da magasinet Direkte Aktion ble overdratt fra Norges Ungsocialistiske Forbund i 1914 til å bli organ for Kristiania fag-oppositionsgruppe - som altså var et direkte underbruk av Fagopposisjonen av 1911, var Albert Jensen redaktør og Augusta Aasen dens ekspeditør og forretningsfører. Bladet fikk særlig betydning i radikaliseringen av ungdomsforbundet og de kreftene som ellers støttet opp omkring det vi gjerne benevner som Arbeiderpartiets indre opposisjonsgrupperinger. Ja, i 1914 skrev Generalstaben en anbefaling til kommanderende general om å stoppe bladet på grunn av dets klare antimilitaristiske holdninger og utsagn. I Kristiania ble bladet forbudt solgt på gatene.

Augusta skrev fortsatt sine appeller - både i Klassekampen og partiets øvrige aviser, der "opposisjonen" kom til. En slik avis fantes i

Augusta Aasens gravsted - ved Moskvakremlens mur.

Harstad: FOLKEVILJEN hadde betegnelsen Organ for Arbeiderbevegelsen under logoen. Eierskapet var delt likt mellom Trondenes og

Augusta var ikke alene om å være aktivistisk agitator, men blant kvinnene var det ikke så svært mange. I så måte var hun unik. Hele sitt liv var hun å finne på venstre fløy i politikken. Det er kan hende noe av årsaken til at vi hører lite om henne, men det var der den nye tids ideer og grunnlag for velferd ble skapt.

Senjens kreds av DNA. Her skrev hun i avisa som kom ut tirsdag 9. april 1918 en artikkel hun kalte "Kvinderne": "Hvordan gjorde vi kvinder den første indtræden i samfundslivet. - Vi fik en stømmeseddel i haanden, men det samfundsmæssige arbejde skulde manden gjøre. Vi har aldrig tat nogen aktiv del i dette arbejde. Det skal noget langt andet til end en gang hvert andet eller tredje aar at bruke en stemmesedde. Kvinderne drages mer og mer ind i industrien. Men de har desværre alfor liten organisations- og klassefølelse. De har ikke den rette samfundsand. Kvinderne skulde komme dit hen, at de skulde forlange samme løn for det samme arbeidet som mændene. Naar kvinden gaar til et arbejde, saa mener hun at det ikke gjælder saa meget for hende at kjæmpe om løn og kort arbejdsdag og lignende. Hun betragter det hele som et overgangsstadium indtil hun blir gift f.eks. Men hun burde forstaa, at naar hun kræver højre løn og andre fordeler paa arbejdspladsen, saa hjælper hun derved mændene i deres kamp. Og det er jo disse mænd som ved sit arbejde skal holde vore hjem oppe. Augusta Aasen".

Det er på denne tida at hun også så å si overtar styringen av Fernanda Nissens noe utøretisk orienterte, men dog klassebevisste organ Kvinden. Augusta kastet sine krefter inn og banet vei for at Arbeiderpartiets kvinneforbund overtok bladet - og ga det sitt mer fullendte navn: Arbeiderkvinnen. Vi skal her ha i mente at partiets Påskelandsmøte var avholdt - og "den nye tids ledelse" kom inn i de styrende organer. Augusta spilte rollen som pådriveren; venninnene Rakel Grepp og Sigrid Syvertsen ble redaktører. Fra nå av kom bladet med kvinnepolitiske artikler med klart marxistisk preg. Det internasjonale kvin-

nesekretariat, ledet av Clara Zetkin - "mor til 8. mars", ble flittig kopiert.

På Arbeiderpartiets 24. ordinære landsmøte 22. - 25. mai i 1920 ble Kyrre Grepp gjenvalgt som partiets formann, Emil Stang ble nestformann, Martin Tranmæl sekretær og Olav Schefflo ble valgt til partiorganets redaktør.

Det var på dette møtet at Augusta fikk sitt gjennombrudd i partiets sentrale ledelse. Hun ble 4. varemann til sentralstyret. Samme sommer var det innkalt til Kominterns 2. kongress. Den skulle avvikles i Moskva fra 19. juli til 7. august. Augusta ble valgt som delegert utsending fra DNA. Olav Schefflo ledet delegasjonen, og sammen med seg hadde de Jakob Friis, Haavard Langseth, Sigrid Syvertsen og Kr. Kristiansen. LO var representert med Alfred Madsen, mens Sverre Krogh, Einar Gerhardsen og Hans Medby var sendt av ungdomsforbundet.

Augusta Aasen døde som hun levde. Under Den tredje internasjonales andre kongress ble hun stedd til hvile ved Moskvakremlens mur. Hun omkom under et flystevne i Moskva, der hun kom i veien for et fly som krasjlandet. Begravelsen hun ble til del blant sine egne var storslått; tusener fulgte henne. Ogndalingen Olav Schefflo holdt talen ved hennes grav.

Augusta var ikke alene om å være aktivistisk agitator, men blant kvinnene var det ikke så svært mange. I så måte var hun unik. Hele sitt liv var hun å finne på venstre fløy i politikken. Det er kan hende noe av årsaken til at vi hører lite om henne, men det var der den nye tids ideer og grunnlag for velferd ble skapt. Både kvinner og menn står i takknemlighetsgjeld til Augusta - som en venn av meg kalte mora til

"De nære ting". At hun ble mor til Arne Paasche Aasen skylder vi òg Augusta Aasen å minnes henne for, men de nære hverdagslige saker mange nå tar for gitt - de kjempet Augusta for!

Den uforlignelige Martin Nag har skrevet litt om hennes sønn Arne; som i en alder av 19 år skrev følgende ord til sin mors minne:

**Glæd dig
-kjære mor,
du faldt
paa hellig
-hellig jord!**

"Hellig jord", dvs. i "revolusjonær" jord; og Arne Paasche Aasen hadde et nært forhold til russisk proletarisk kultur i samtiden, især Gorkij; men var også godt kjent med klassikerne", skrev Martin Nag, og fortsatte: "I 1922 (i heftet Vaarbrudd) - kommer Arne Paasche Aasen tilbake til morens lagnad; i diktet "Min vaar" utbryter han bl.a.:

**Saa takker jeg jorden
for alt den gav
- skjønt hjertet er tungt
av et usagt ord,
ved Kremlins mure ...
der ligger en grav,
og dypt i dens muld ...
ligger mor ..."**

Mappene

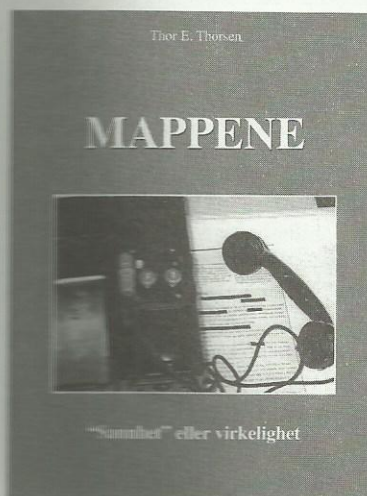
- "Sannhet" eller virkelighet

AV ASLAK STORAKER

Alle ungdomsskoleelever i Norge blir grundig opplært i hvordan det østtyske overvåkingspolitiet STASI forfulgte og begrensa menneskers private livsutfoldelse på grunn av deres personlige meninger. Det er vel og bra at vi blir gjort kjent med overgrep som er begått ulike steder i verden, også i de tidligere realsozialistiske land. Men hvorfor er det så få unge som har kjennskap til den ulovlige politiske overvåkinga som ramma titusenvis av lovlige samfunnsengasjerte mennesker i Norge?

Enkelte vil kvie seg for i det hele tatt å sammenligne den overvåkinga som foregikk i Norge og i det tidligere DDR. De vil hevde at det vil være å vise mangel på empati for alle de som ble påført alvorlige lidelser av det østtyske etterretningsapparatet. Og det er klart at når det gjelder brutalitet kunne ikke det norske systemet måle seg med det østeuropeiske, i alle fall ikke slik det framsto under Stalinperioden. Men likevel bar selve systemet grunnleggende likhetstrekk. Også overvåkingsapparatet i Norge var nært knyttet til det statsbærende partiet - Det Norske Arbeiderparti -, det ble gjort grunnleggende overgrep mot den personlige frihet, og folk ble overvåket på bakgrunn av deres standpunkter i norsk innenrikspolitikk og ikke minst deres holdning til landets mektige alliansepartner, USA. Tvert i mot vil det være å vise mangel på respekt for de mange ofrene for det norske etterretningsapparatet å ikke våge å trekke denne sammenligninga. Og på tross av Lundkommisjonen, erstatningssaker og en (om enn ikke uforbeholden) unnskyldning fra myndighetenes side, er det svært liten bevissthet blant vanlige folk i Norge omkring denne mørke delen av vår historie.

Thor E Thorsens bok "Mappene" beskriver ikke bare opphavet, omfanget og virksomheten til det norske overvåkingsapparatet, men gjennom intervjuer forteller boka de overvåkedes historier fra deres eget perspektiv. Dette gjør boka ekstra verdifull. For, som en av de overvåkede uttrykker det, dersom ikke disse historiene blir dokumentert er det POTs framstilling av disse menneskene som vil bli stående som den eneste skriftlige dokumentasjonen av hvem alle disse "farlige menneskene"

"MAPPENE - "SANNHET" ELLER VIRKELIGHET"

AV THOR E. THORSEN.

168 SIDER,
UTGITT PÅ EGET FORLAG I 2006.

BESTILLES FRA
THOR EMIL THORSEN,
GROVIKVEIEN 113,
4635 KRISTIANSAND
EVT. PÅ TELEFON 38 02 26 79.

som utgjorde en trussel mot Rikets sikkerhet faktisk var. Thor E Thorsen har sjøl vært aktivt medlem i NKP og blitt overvåket i mange år. Boka hans er altså ikke noen nøytral dokumentasjon, men et partsinnlegg. Det gjør ikke nødvendigvis det som kommer fram mindre riktig, og slett ikke mindre viktig. Det meste av det som kommer fram er basert på overvåkingsmapper fra folk som har søkt til innsynsutvalget om å få se mappa si, og er således grundig dokumentert. Thorsen har vært historieinteressert og drevet med historiske undersøkelser i lengre tid. Mye av det historiske innholdet i boka er basert på forfatterens egne undersøkelser av arkiver i Tyskland og Sovjetunionen.

Omfattende overvåking

Thorsen beskriver hvordan han sjøl, og andre som var unge den gangen, opplevde slutten på andre verdenskrig. Den enorme optimismen, patriotismen og begeistringa over at en skulle kunne få leve sitt liv i et land der en kunne tenke og mene hva man ville uten å bli forfulgt for det. Og han beskriver bitterheten og forbannelsen som oppsto når det viste seg at ytrings- og meningsfriheten bare eksisterte så lenge en ikke brukte den til å angripe makteliten i staten og fagbevegelsen. Han forteller historien til de kommunistene som hadde deltatt i aktivt motstandsarbeid under krigen, for deretter å bli stempla som landssvikere og

potensielle femtekolonister. De blei først hedra for sin krigsinnsats førti år etter at krigen tok slutt.

Overvåkinga omfatta den første perioden etter krigen særlig medlemmer av Norges Kommunistiske Parti, Norges Kommunistiske Ungdomsforbund og Vennskapsforeningen Norge-Sovjetunionen. Og det var ikke bare snakk om en enkel registreringsprosess. Avisinnlegg, møtevirksomhet og utenlandsreiser blei sjølsagt registrert. Ofrene for overvåkinga blei forfulgt av agenter under private reiser innad i landet, når de skulle besøke sin familie. Private telefonsamtaler blei avlytta, private postforsendelser åpna. Enkelte blei utsatt for husundersøkelser. POT nedtegna opplysninger om overvåkingsofrenes seksuelle forhold og fritidsinteresser. Ærlige folk med plettfri vandel blei utsatt for arbeidsforbud fordi overvåkingspolitiet samarbeida med bedriftsledelsen eller tillitsvalgte i fagbevegelsen, barna og ektefellene deres blei trakkassert. De blei mistenkeliggjort. Overvåkingspolitiet hadde plassert sine agenter i pressen, postverket og televerket. De overvåkede fikk sine rettigheter trampa på, på det groveste, samtidig som ledende medlemmer av regjeringa som kjente til overvåkinga, bombastisk uttalte at overvåking på politisk grunnlag ikke foregikk i demokratiske rettsstater som Norge. De som klaga over at de blei overvåket blei latterliggjort helt fram til

For mange var nok det såreste ved å lese mappene sine å oppdage at det var folk de betrakta som venner, arbeidskamerater og naboer som hadde fungert som angivere og rapportert alt de foretok seg.

nittitallet.

Thorsen skriver lite om overvåkinga som etter hvert skjedde av Sosialistisk Folkeparti, Arbeidernes Kommunistparti (marxist/leninistene), Sosialistisk Valgallianse og de forskjellige solidaritets- og fredsbevegelsene på venstresida i norsk politikk. Det er vel i grunnen helt naturlig at Thorsen skriver fra det miljøet han sjøl kjenner til, og den mer allmenne sida av overvåkinga er da også godt skildra i boka "De visste alt... Rapporten fra niende etasje" som blei gitt ut av Ronald Bye, Finn Sjøe og Alf R. Jacobsen i 1993. Her avdekkes også at personer langt opp i ledersjiktet i Arbeiderpartiet blei overvåka av et eget "privat" overvåkingsapparat som svarte for LO-leder Konrad Nordahl og AP-sekretær Haakon Lie, samtidig som de samarbeida tett med det statlige overvåkingspolitiet. Det foregikk bl.a. avlytting av samtlige møter om i Folkets Hus i Oslo, og av Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek og lokalene til avisen Orientering. Det samme skjedde i mindre grad, i følge Lundkommisjonen, også i møtelokaler i Bergen og andre steder der det blei avholdt åpne og lukkede politiske eller kulturelle arrangementer. De opplysningene som blei registrert her hadde ikke primært med Rikets sikkerhet å gjøre, men skulle brukes i den politiske kampen for å sikre høyresida i Arbeiderpartiet fortsatt hegemoni i stat og fagbevegelse. "De visste alt..." dokumenterer bl.a. hvordan NKPs lukkede landskonferanse i 1974 blei avlytta og informasjonen som kom fram der trolig blei brukt til å undergrave NKPs forhold til samarbeidspartnerne i Sosialistisk Valgforbund.

Politiske forhold rundt andre verdenskrig

I begynnelsen av boka konsentrerer forfatteren seg om visse aspekter ved Norges historie rundt andre verdenskrig som sannsynligvis er ukjente for mange, mye av det var i alle fall det for undertegnede. I november 1939 blei nazisten Jonas Lie utnevnt til å overvåke de finske flyktningene som kom til Norge. Hans lister over kommunister blei brukt av Gestapo under okkupasjonen. Thorsen hevder å kunne

dokumentere at norsk, svensk og dansk etterretning utveksla informasjon om politisk overvåking av kommunister og andre venstreorienterte til Hitler-Tyskland i mellomkrigstida. På slutten av 30-årene foregikk det også felles kurs mellom norske og nazityske offiserer, bl.a. flygere. Dette foregikk samtidig med at Luftwaffe hadde begynt å spre massedød med bombefly over Spania. Etterretningsstasjonen ga Tyskland informasjon om de nordmenn som kjempa på republikkens side i den spanske borgerkrigen og de som deltok i den anti-nazistiske sabotasje-gruppa Wollweber. Forsvarets styrker blei konsentrert i Finnmark fordi den største trusselen mot Norges sikkerhet blei antatt å

Beredskapslovene av 1950 gjorde det mulig å utarbeide lister over kommunister som skulle arresteres og interneres i tilfelle krig, trusler om krig eller ved "annen fare for rikets sikkerhet".

Norge foreløp så lett for tyskerne. 10 dager etter overfallet på Sovjetunionen undertegna 400 norske offiserer et opprop der de oppfordra nordmenn til å melde seg frivillige for å kjempe på Tysklands side.

Forfatteren spekulerer videre i om det foregikk politiske drap i etterkrigstida mot de som "viste for mye" om ledende menn i "Kretsen" fordi de var redde for at deres konspirasjoner mot kongen og Nygaardsvoldregjeringa eller deres holdning til Norsk Industriforbund, som ville "samvirke på en fullkommen måte med landets nåværende styre" skulle bli avslørt. Dermed fortelles det historier fra Grinifanger, som ikke forsto hvordan det kunne ha seg at Einar Gerhardsen plutselig blei overført fra konsentrasjonsleiren Sachsenhausen til Grini i 1944, og der blei presentert av medfanger som "han som skal bli vår nye statsminister etter krigen", eller hvorfor Gerhardsen fikk lov til å motta post og besøk fra personer som skulle få framtrædende stillinger i fagbevegelsen og politikken etter krigen. Det er viktig å gjøre klart at forfatteren ikke reiser tvil om at Gerhardsen var anti-nazist, men at det eksisterte en fraksjon av ikke-nazister og antikommunister i Tysklands militærapparat som gjennom samarbeid med vestlig etterretning kan ha sett det nyttig å bytte Nygaardsvold ut

med Gerhardsen, som lettere kunne la seg manipulere og kontrollere av kreftene rundt Haakon Lie.

Thorsen diskuterer også Beredskapslovene som blei vedtatt i 1950, som gjorde det mulig å utarbeide lister over kommunister som skulle arresteres og interneres i tilfelle krig, trusler om krig eller ved "annen fare for rikets sikkerhet". Beredskapslovene gjorde det mulig å reise tiltale for forræderi der utgangen bare kunne bli enten frifinnelse eller dødsdom. "Rettsakene" skulle foregå uten at offentligheten hadde rett til å følge prosessen, det fantes ingen ankeinstans og eventuell dødsdom skulle utføres i løpet av 48 timer. I Alta herred fantes det i 1955 487 mennesker oppført på lister over hvem som kunne interneres i en gitt situasjon. Listene blei ajourført helt til 1972.

Utgjorde kommunistene en trussel?

Det kan på sett og vis virke forståelig at etterretningsorganisasjonene via så mye oppmerksomhet til kommunistene rett etter krigen. Det dreide seg tross alt om en godt organisert gruppe, mange med militær erfaring fra krigsårene, som næret stor beundring overfor en nabostat som den norske stat definerte som hovedtrusselen mot norsk sikkerhet. Grunnleggende innvendinger vil være at kommunistene hadde bevist sitt nasjonale sinne-lag under sin veldige motstandskamp under krigen, og at det kan reises alvorlig tvil om hvorvidt Sovjetunionen noen gang trua Norges sikkerhet. Men hovedpoenget er at overvåkinga antok dimensjoner som langt overskred alt som kunne ha noen som helst relevans til Norges sikkerhet å gjøre. Hvorfor kartla overvåkingspolitiet i Kristiansand f.eks. alle stemmeføres politiske overbevisning og personlige karakteristikk i ei lita sørlandsbygd med 21 husstander? Hvorfor var referatet fra årsmøtet i Nordland NKP så viktig for Rikets sikkerhet at det blei sendt kopier til politikamrene i Mosjøen, Mo i Rana, Narvik, Svolvær og Bergen, i tillegg til overvåkings-sjefen, i 1984. Hvorfor blei aktivister i Norsk-Sovjetrussisk kultursamband forfulgt, når det var snakk om legale aktiviteter, som blei ansett som ønskelige fra både norske og sovjetiske myndigheter? Hvorfor blei folks helse-journaler arkivert og oversendt POT? Kan det forsvares at samer blei holdt under oppsikt på bakgrunn av deres etnisitet? Hva med nær-

NYE BØKER FRA REGI ENERSTVEDT

- **Pip fra taushetens historie**

- **LQI - Det fjerde rikets språk**

Det nystartede Marxist forlag AS har gitt ut to nye bøker av Regi Theodor Enerstvedt.

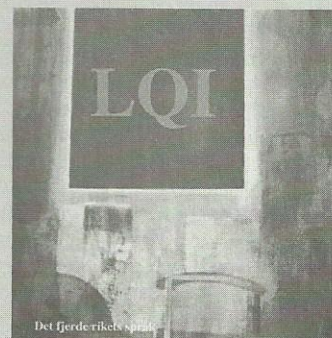
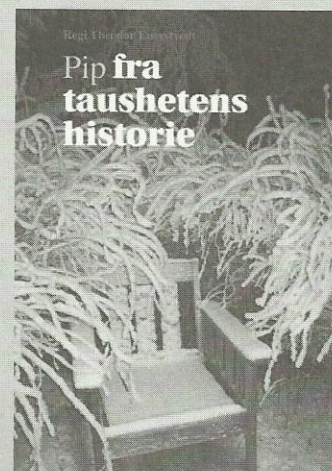
Forfatteren er professor ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo. I løpet av årene har han publisert mange bøker og artikler, bl.a. bøkene Den intellektuelles dilemma (1971), Mennesket som virksomhet (1982), Hva er læring? (1986), Vitenskap som pedagogikk (1989), Legacy of the Past (1996), og fembindsverket Theodor - Lexicon of Impairments (1999).

Først og fremst er Regi Enerstvedt kjent for sine mange teoretiske arbeider på et marxistisk grunnlag, og fremfor alt for sine bidrag til utviklingen av den marxistiske virksomhetsteorien. I sin tid var han en drivkraft i Forum for Marxistisk pedagogikk og psykologi som dessverre forsvant med mye av det øvrige marxistiske miljø i Norge. Enerstvedt er medlem av Marxistisk Forum.

I bøkene Pip fra taushetens historie og LQI - Det fjerde rikets språk har Enerstvedt imidlertid reflektert over alvorlige livsproblemer uten å bruke et "teoretisk" språk, refleksjonene trer fram gjennom en historie han forteller.

Innholdsmessig henger bøkene Pip fra taushetens historie og LQI - Det fjerde rikets språk sammen, men de er også forskjellige både etter innhold og form. To tema er felles: tausheten og den politiske kritikk. I forgrunnen i den første boken står fortellinger som gir en historisk gjennomgang av begrepet taushet, i den andre er den politiske kritikk hovedsaken med satiren som våpen.

Pip fra taushetens historie handler om begrepet taushet, om forholdet mellom taushet og stillhet, om ord som ikke må sies, om taushet som dyd og plikt, om hemmelige organisasjoner, om taushet og litteratur, om taushet og musikk, om taushet og kultur. Fremfor alt handler Pip fra taushetens historie om den politiske taushet. Og om forfatterens eget forhold til tausheten. Boka er enestående fordi den ser tausheten i et historisk perspektiv, noe som i svært liten grad er gjort før. Taushetens historie er talende og i boken får leseren høre om gamle sagn, om tabuer, om forholdet mellom taushet og religion, om mystikk, om skaldediktning og eventyr, om forholdet mellom taushet, skyld og skam, og andre sider ved tausheten gjennom historien.

Forfatteren har et gjennomtenkt forhold til genreproblematikken. Han har bevisst brutt med tradisjonelle genre. Pip fra taushetens historie og LQI - Det fjerde rikets språk er derfor også formmessig nyskapende. Å forene "fiction" og "faction" er ikke nytt, det er måten Enerstvedt gjør det på, som er ny. LQI er beretningen om professor dr. philos Regi Theodor Enerstvedts vei fra totalt forblindet kommunist til fullt utviklet moden, frihetselskende demokrat og alt som dertil hører. I LQI sier forfatteren at han har ungdommen i tankene når han nå anstrenger seg til det ytterste for å advare mot farene ved en gammeldags og avfeldig tenkemåte i et primitivt språk. LQI er også en liten vei viser inn i det nye: Det fjerde rikets språk. LQI - Det fjerde rikets språk går med slående og harde argumenter rett inn i en alltid aktuell og alvorlig kamp: Om moral, skam og skyld. Den er en intellektuell knokout av det Enerstvedt kaller statsraisonen. Sjølbetalte, sjøltilfredse, penneknekter som setter sitt preg på den offentlige debatt med et systembevarende formål, blir her avkledd. Deres tilsynelatende intellektuelle innsikt, framstår som forfinet borgelig trangsynthet.

Forfatteren har et gjennomtenkt forhold til genreproblematikken. Han har bevisst brutt med tradisjonelle genre. Pip fra taushetens historie og LQI - Det fjerde rikets språk er derfor også formmessig nyskapende. Å forene "fiction" og "faction" er ikke nytt, det er måten Enerstvedt gjør det på, som er ny. For bestilling og priser kontakt Marxist forlag AS.

mest vanvittige overgrep i privativet, som når overvåkningspolitiet ba ektemannen til Signe Næss Ødegaard om å spionere på henne? Hva med jenta som 14 år gammel ble snakka hardt til av en politimann som trua henne med at de visste alt om henne og familien hennes? Hva med krigshelten Oskar Øvre som blei overvåka fra det øyeblikket han kom tilbake til Norge i 1945 etter å nesten ha bukket under i tyske konsentrasjonsleire? Til og med barn i Unge Pionerer blei registrert i overvåkningspolitiets mapper. Hemmeligstemplede rapporter kunne være basert på løgner og bakvaskelser, og trakasseringen av hele familier ledet mange inn i depresjoner, angst og reduserte i stor grad deres personlige frihet og muligheter i både privat og yrkesmessig sammenheng. For mange var nok det såreste ved å lese mappene sine å oppdage at det var folk de betrakta som venner, arbeidskamerater og naboer som hadde fungert som angivere og rapportert alt de foretok seg.

Overvåkinga blei i utgangspunktet legitimert for å beskytte Norge mot indre og ytre fiender. Thor E. Thorsen understreker både at han ser behovet for et aktivt etterretningsvesen og at Haakon Lies vurdering av stalinismen i stor grad var korrekt. Men kriteriene flytta seg etter hvert til å gjelde alle på venstresida som uttrykte seg kritisk mot USA og Arbeiderpartiet, og metodene og omfanget ramma mange lovydige, samfunnsengasjerte mennesker hardt. Som den overvåkede Bodil Halvorsen sier det: "Vi ble sett på som fiender av nasjonen og en fare for Norges sikkerhet. Men det vi i virkeligheten glødet for, var likhet for alle - og fred." Thor E. Thorsen har gjennom omfattende dokumentasjon, egne opplevelser og intervjuer av mange overvåkede laget en unik dokumentasjon av noen av de mørkeste sidene ved etterkrigstidens Norge. Boka anbefales på det varmeste og kunne gjerne blitt tillegg til pensum i offentlig norsk skole.

Historie og ansvarlighet

Den historiske sannhet og historierevisjonismen

AV ROALD HALVORSEN, EGIL BERG & HANS I. KLEVEN

I dagens historierevisjonisme og historieforskning er Sovjetunionens avgjørende innsats i Den annen verdenskrig forsvunnet sammen med Sovjetunionens og "Østblokkens"- sammenbrudd. I stedet får vi en versjon hvor ting enten er fortiet eller snudd opp ned. Eller som det het i det tyske magasinet "Die Zeit" den 27. januar 2005: "Sovjetunionens og dets imperiums forsvinning ... er Den andre verdenskrigs logiske sluttspunkt." Egentlige begynte historierevisjonen allerede i og med den kalde krigen, men den kunne ikke da operere fullt så frekt og åpent som nå. Nyfortolkningene, dvs. historierevisjonismen, i radio og fjernsyn, i presse og bøker, på seminarer osv. inngår som et viktig ideologisk element i antikommunismen, og som nå foregår under nye og "frie" betingelser for kapitalismen og imperialismen.

Ei slik historiefortelling og situasjonsbeskriving har lite å gjøre med den angst, den sorg, men også det håp som menneskene følte under krigen og da freden brøyt løs. For å få fram det reelle bildet, la oss gå tilbake til den tida.

Da Overkommandoen for Wehrmacht natta fra 8. til 9. mai 1945 i Berlin-Karlshorst måtte undertekne det offisielle dokument om betingelsesløs kapitulasjon overfor representantene for Anti-Hitler-koalisjonen militære styrker, åndet Europas folk lettet ut. En begeistringens fredsrus fylte byenes gater. For oss var krigen slutt, en krig som i omfang, lidelser, ofre og ødelegginger overtraff alt man hadde kjent til hittil. Det fascistiske Tysklands totale nederlag betydde slutten på en total krig, som hitlerfascistene hadde satt i gang og som store deler av det tyske folk tiljublet. Og bokstavelig fulgte fram til klokka ble fem på tolv. Som den tyske historikeren Jürgen Hoffmann skriver i artikkelen "Erindring contra sjøllunnskyldning" i tidsskriftet "Utopie Kreativ" for mai 2005:

"Gjennom Anti-Hitler-koalisjonens seier over den tyske fascismen og dens vasaller ble et forbrytersk system nedkjempet. Dets planer om verdensherredømmet og dets praksis for maktutøving samt rasevanvidd, hadde stilt spørsmålstekn ved den menneskelige sivilisasjon overhodet. Det var ikke rett og slett en krig som tok slutt. En eksistensiell trussel var blitt avverget. I den kollektive bevissthet hos

Europas folk har derfor disse dagene preget seg inn som seierens og befrielsens dager."

I Tyskland var man i 1945 så å si vendt tilbake til utgangspunktet. Det var i Berlin i januar 1933 at prosjektet for "Europas nyordning" ble stilt opp som et reelt mål. Man ville skape et "tusenårsrike" over de trellebundne folk. Terror innad ble fulgt av terror utad. "Revisjonen av Versailles-traktaten var forspillet til erobringa av 'Lebensraum' og råstoffkjeldene, som innbefattet det planmessige folkemord". (Hoffmann.) I Berlin satt naziregimets kommandosentraler. Her avgjorde man igangsettinga av Den andre verdenskrig, her utarbeidet og satte man i verk "Barbarossaplanen" mot Sovjetunionen og besluttet "Endlösung der Judenfrage".

Anti-Hitlerkoalisjonens seier satte en sluttstrek for den andre verdenskrigen i Europa. Mens våpnene tysnet her, fortsatte kampene mellom Japan og USA med forbundsfeller i Asia og Stillehavet. De japanske militaristene, Det "tredje rikets" aksekamerater, ville holde fast på sine erobringer, blant annet Korea, områdene på det kinesiske fastlandet og Indo-Kina. I stedet for å kapitulere skulle heller Japans egen befolkning ofres. Etter ønske fra USA kom Sovjetunionen med i kamphandlingene. Det endret situasjonen. Tre av sovjethærens armegrupper tvang i løpet av få dager den sterke Kvantungarmeen til å overgi seg. Å kaste atombomber over Hiroshima og Nagasaki var ingen militær nødvendighet. Med Japans betingelsesløse kapitulasjon den 2. september 1945 var sluttspunktet endelig satt for Den andre verdenskrigen.

Som Hoffmann skriver overgår den andre verdenskrigs status sjøl i dag, over 60 år etter, den menneskelige fatteevne. Med sin "skrekens status" blir den en varig politisk formaning for etterkrigstidas generasjoner og kommende generasjoner. I de seks krigsåra fra 1939 til 1945 sto 110 millioner soldater under våpen. Nyere beregninger viser at mer enn 60 millioner mennesker døde på grunn av kamphandlinger, represalier, massetilintetgjøring og krigsvirkninger. (Såleis må de 50 millioner som hittil har vært det utbredte og offisielle

le tall i litteraturen korrigeres på bakgrunn av nye beregninger.) Av de 18 millioner som naziregimet anbrakte i konsentrasjonsleirene ble 11 millioner myrdet eller ble tatt livet av gjennom arbeid. Ufattelig er det industrielle massemordet på 6 millioner europeiske jøder, som falt som offer for rasegenocid. I Tyskland måtte nesten 8 millioner og i Japan over 2 millioner mennesker fra okkuperte land yte tvangsarbeid. Sovjetunionen hadde det langt største tapet av alle med over 27 millioner mennesker. Kina mistet 15 millioner, Polen 6 millioner, Jugoslavia 1,7 millioner, Frankrike ca. 800 000, USA og Storbritannia med hver 300 000 døde - "også en høy blodtoll". Det "tredje rike" måtte sjøl bare på frontene betale med 6 millioner tyske statsborgere, for de stormannsgale planer for verdensherredømme. De umåtelige materielle skader, ødeleggingene av natur og langtidsvirkningene av det lar seg ikke nøyaktig berekne.

"Aldri tidligere i historia var det blitt mobilisert slik morderisk energi på slagmarkene og bak frontene. Den inntil da vanlige differensiering mellom militære kombattanter og ikke-kjempende sivilbefolkning var opphevet." (Hoffmann.) Ja, provosert og praktisert av den tyske krig-

føringa ble Den andre verdenskrigen til en total krig. Og, i langt større grad enn den første verdenskrigen - en "tredimensjonal" krig (til lands, til vanns og i lufta). Krigen var allerede blitt "total" før Joseph Goebbels proklamerte den 18. februar 1943 i Berliner Sportpalast, under frenetisk bifall fra fanatiske tilhengere, overgangen til den "totale" krig.

Den mest "fatale arv" fra den andre verdenskrigen er atomvåpnene. Disse nye slags masseødeleggingsvåpnene satte USA inn umiddelbart før krigens slutt og åpnet dermed ei skjebnesvanger utvikling. Ett av resultatene av rustningskappløpet i etterkrigstida var, og er, at instrumentene for atomar overkill økte, og øker. Tilintetgjøringspotensialet får nye dimensjoner og større og større geografisk utbredelse. Faren har på ingen måte blitt mindre etter at den kalde krigens blokkkonfrontasjon og "terrorbalanse" ble borte. Tvert om. Nye og stadig mer slagkraftige våpen har kommet til. "De nukleær-tekniske og computerstyrte våpensystemer fortsetter å være en

**Å kaste atombomber over
Hiroshima og Nagasaki var
ingen militær nødvendighet.**

trusel mot menneskelig eksistens." (Hoffmann.)

Seieren over fascismen og Europas frigjøring hadde hele Anti-Hitler-koalisjonen del i. Derfor kan og skal man ikke innta ensidige holdninger. Men den ensidige betraktninga som oppsto under den kalde krigen har i løpet av de siste 15 år ikke blitt mindre. Da man i juni 2004 feiret 60-årsdagen for de allierte stridskreftenes landgang i Normandie i juni 2004 festnet det seg en ny ubalanse i erindringa og i medienes historiefremstilling. Mot dette må man holde fast ved og stadig presentere fakta, skriver Hoffmann:

"Bare gjennom en felles anstrengelse kunne den menneskelige sivilisasjonen reddes fra et terrorregime, som ikke vek tilbake for noen forbrytelse. Denne trusselen førte stater med forskjellig samfunnsordning, og mennesker av forskjellig verdensanskuelse og politisk orientering, sammen. Leveransene av varer, våpen og utstyr hjalp Sovjetunionen til å holde stand mot presset fra en aggressor som var rustet til tennene. Den lenge forventede andre front forkortet krigens siste fase betraktelig i Europa. Side om side med Anti-Hitler-koalisjonens stridskrefter kjempet partisaner og motstandsfolk i alle okkuperte land for sine fedrelands frihet. I den avsluttende Berlin-operasjonen deltok også polske soldater. Den andre verdenskrigen begynte med overfallet på deres land. Tyske antifascister sluttet seg likeens til Anti-Hitlerkoalisjonens armeer og til partisan-, og motstandsgruppene. Man må ikke glemme de modige kvinner og menn, som ut fra de forskjelligste motiver under stadig fare for eget liv gjorde motstand mot NZ-regimet. Sjøl om de utgjorde et forsvinnende mindretall, holdt de med sin personlige innsats oppe håpet om det andre Tyskland."

Men hovedbyrden i kampen mot Nazi-Tyskland bar Sovjetunionen. Det hadde også den avgjørende andelen i seieren. Østfronten var hovedfronten under Den andre verdenskrigen. Det ble gang på gang framhevet av Sovjetunionens forbundsfeller under inntrykk av sjølv krigens begivenheter. "Først i den kalde krigens år ble den tidligere forbundsfellens andel bevisst skjøvet i glem-

meboka av nye potensielle militære kontrahenter i USA og i Vesteuropa. Førte år seinere var den sovjetisk-tyske fronten allerede den 'ukjente krig', som innbød til stoff for en historisk dokumentasjon." (Hoffmann.) De faktiske forhold forteller at Sovjetunionens militære oppgjør med den tyske aggressoren varte i alt i 1 418 dager og netter før den andre front endelig ble åpnet. Da hadde allerede den røde armé stoppet fienden foran Moskva, tvunget fram et vendepunkt i Stalingrad og seiret i Kursk-buen i det største panserslaget i Den andre verdenskrigen. De sovjetiske stridskreftene slo 607 tyske og tysk-allierte divisjoner. Tre firedeler av sine krigstap fikk tyskene på Østfronten.

Prisen var høy. Mellom 8 og 11 millioner sovjetiske soldater lot livet på fronten. Fire millioner sovjetiske krigsfanger overlevde ikke de tyske leirene. Mer enn 13 millioner sivilpersoner ble drept eller døde under umiddelbare krigsvirkninger. Kviterrussland mistet en firedel av sine innbyggere. I byer som Leningrad, Smolensk og Pskov overlevde en tredel av innbyggerne ikke kamphandlingene.

... hovedbyrden i kampen mot Nazi-Tyskland bar Sovjetunionen.

I Stalingrad overlevde etter slaget bare om lag hver tiende innbygger. Tyskerne etterlot seg forferdelige ødeleggelser: 1 710 byer og 70 000 landsbyer, 31 800 industribedrifter, 13 000 bruer og 65 000 kilometer jernbanenett var ødelagt, sprengt eller brent ned. Disse bildene hadde sovjetiske soldater på netthinna, da de gikk over grensa til det tyske riket. Man berekner at en tredel av Sovjetunionens materielle formue gikk tapt.

Budskapet som gikk over Europa og meste parten av verden ellers i 1945 var: "Aldri mer fascisme og krig!" Også i Tyskland. Det reiser spørsmål om ansvar og skyld. Ikke minst gjelder det de som profiterte på krigen og Nazisystemet. Blikket rettet seg mot de industrikretser og godseiere/junkere som støttet eller forholdt seg velvillige til nazistenes makt-overtaking, og i alle fall hadde beriket seg på erobnings- og tilintetgjøringspolitikken, herunder bygging av gasskamre og levering av utstyr til dem.

"Denne antikapitalistiske kursretninga hos antifascismen hadde sin grunn i erfaringer fra

begynnelsen av trettiåra. Ikke tilfeldig ble Den andre verdenskrigens seiersmakter sommeren 1945 i Potsdam enige om å utrydde så vel den 'tyske militarismen og nazismen' som 'tilintegjøre den bestående overveldende konsentrasjon av økonomisk kraft, representert ved karteller, syndikater, truster og andre monopolsammenslutninger'. På anklagebenken i krigsforbryterprosessen i Nürnberg satt ved sida av naziførerne også toppene i det tyske næringslivet og det øverste sjikt blant embetsmennene. Seiersmaktenes sanksjoner skulle sikre at det fra tysk jord aldri igjen skulle kunne utgå en fare for Europa og verden. Denne folkerettslig forpliktelse må ikke gå i glemmeboka." (Hoffmann.)

En konsekvens av lærdommene fra Den andre verdenskrigen ble opprettinga av de forente nasjoner (FN). Det var faktisk en "arv fra Anti-Hitler-koalisjonen. Den 25. april 1945, den dagen da amerikanske og sovjetiske troppeforbund møttes ved elva Elben, begynte konferansen i San Francisco, som den 26. juni 1945 munnet ut i undertekninga av FNs charter. Det forankret grunnsetninger om forhold mellom stater og om folkerett. Representanter for 55 stater skreiv den gang under FNs regelverk. Blant annet forpliktet de seg til å gi avkall på bruk av militær makt i mellomstatlige forbindelser og at krig bare rettferdiggjøres for å forsvare en stat mot en aggresjon og med samtykke fra statsfelleskapet. Til tross for svakheter, sterk USA-innflytelse i mange år, blokkdannelser og systemkonfrontasjon, kunne likevel FN i ikke liten grad fylle sin fredssikrende oppgave. Etter at blokkkonfrontasjonen opphørte har imidlertid FNs charter blitt krenket gjentatte ganger. Et av de siste og alvorligste tilfelle er USAs aggresjonskrig og okkupasjon i Irak.

Da Den andre verdenskrigen sluttet var verden forandret. Til tross for sine enorme menneskelige og materielle tap gikk Sovjetunionen styrket ut av oppgjøret. Det hadde vunnet anseelse, innflytelse og militærpolitisk kraft - og var blitt til "en respektert størrelse" i verdenspolitikken. Den antikoloni-ale frigjøringsbevegelsen banet veg for kolonistystemets sammenbrudd. I Europa hadde arbeiderbevegelsen, og først og fremst kommunistene, hatt en meget viktig plass i den antifascistiske motstandsbevegelsen. Arbeiderbevegelsen fikk stor innflytelse på

SPØRSMÅL I MARXISMEN

utforminga av etterkrigsordninga. I flere land var kommunister representert i regjeringer. I store deler av arbeiderbevegelsen, særlig i fagbevegelsen, var ønsket om sterkere samarbeid mellom kommunister, sosialister og sosialdemokrater sterkt. Ja, kravet om enhet var utbredt. Erfaringene fra kampen mot fascismen spilte her en stor rolle. Viktige internasjonale organisasjoner oppsto, så som Verdensforbundet av demokratisk ungdom, Den internasjonale kvinneføderasjon og andre. Også på det faglige området kom det til internasjonale former for samarbeid. Men snart viste det seg, som Hoffmann sier, at de organisatoriske sammenlutningene ikke greide å overvinne meningsulikhetene om mål og veier. Samtidig begynte antikomunismen igjen å gjøre seg gjeldende, sammen med ei psykologisk krigføring, først og fremst inspirert fra ledende amerikansk hold. Det var særlig rettet mot Sovjetunionen, men også mot den internasjonale kommunistiske bevegelse. Med sitt hegemoni i den "vestlige verden" innledet USA ei militær kapprustning uten historisk sidestykke. Innfor arbeiderbevegelsen ble den ideologiske og politiske spaltninga djupere. De toneangivende kreftene i sosialdemokratiet beveget seg til høyre og kom etter hvert sammen med de borgerlige partiene under stadig sterkere amerikansk innflytelse. Mens kommunistene i flere land i Europa igjen beveget seg i sektersk retning. I den internasjonale kommunistiske bevegelse hadde stalinismen sterkt fotfeste og var helt fram til midten av 1950-tallet herskende i Sovjetunionen og i de fleste folkedemokratiene.

I Tyskland, som sammen med Japan hadde vært hovedarnestedet for opprustning og krig, "utelukket de dramatiske erfaringene sia 1933 etter 1945 at man ganske enkelt vendte tilbake til førkrigsordninga". Det politiske og samfunnsmessige systemet fra mellomkrigstida, som frambrakte fascismen og Den andre verdenskrigen og der de borgerlige demokratiene sviktet når det gjaldt å hindre både fascismens frammarsj og krigen, "besto ikke prøven". (Hoffmann.) Som det het i uttalelsen fra en fagforeningskonferanse i Hannover i desember 1946: "To verdenskriger har bevist at krigens drivkrefter i Tyskland er å finne i kapitalmaktens økonomiske konsentrering ... og i misbruket av deres framherskende økonomiske makt". Kravet om samfunnsforandringer, og også mulighetene for å virkeliggjøre dem, var en nødvendig "fasit av den første århundrehalvdelen" (Hoffmann). Allerede under Den første verdenskrigen hadde slike krav stått på dagsordenen. I flere land, deriblant nettopp Tyskland, kom det til sosiale revolusjoner. I Russland førte i november 1917 oppstanden til et gjennombrudd for den revolusjonære arbeiderbevegelsen for første gang i historia, og kapitalismen ble avskaffet som system. Under og like etter Den andre verdenskrigen dukker revolusjonære krav

opp på ny - under andre vilkår.

En vanlig metode er å tilsløre ansvaret for fascisme og verdenskrig, og i stedet personalisere skylda.

"Det var ikke nødvendig med diktat fra en okkupasjonsmakt for å sette disse spørsmål på dagsordenen. I Vesteuropa og i Vesttyskland ble det, i og med styrkinga av det parlamentariske demokratiet, slått inn på en veg som vestmaktene trakk opp, men som ikke antastet de sosiale økonomiske kjeldene til fascismen. Og for store deler av de gamle elitene ble det åpnet nye karrierer. I Østeuropa og Østtyskland ble det allerede i den antifascistisk-demokratiske overgangsfasen innledet grunnleggende samfunnsforandringer. Imidlertid, med overføringa av den stalinistiske samfunnsmodellen, og de marxistisk-leninistiske partienes ukritiske orientering i retning SUKP, ble dog viktige sjanser forspilt i land i det sovjetiske innflytelsesområdet. Det var muligheter som i begynnelsen innebar å forfekte konseptet for en demokratisk veg til sosialismen, bestemt ut fra nasjonale særigheter". (Hoffmann.)

Det er ei ytterst viktig konstatering og presisering Hoffmann her gjør. Han har utvilsomt for øye den kjente tyske kommunisten (som i sin tid var medlem av SEDs politbyrå) Anton Ackermanns forslag til, og plan for, en "egen tysk veg til sosialismen". Etter først å ha blitt godtatt av SED, ble planen seinere forkastet og fordømt som "revisionistisk" og med følger for Ackermann sjøl.

Går vi så til Vesttyskland får vi et omvendt bilde av hva som skjedde i øst, nemlig ei gjenoppbygging av den kapitalistiske ordninga.

"Mens de kvinner og menn som vendte tilbake fra tukthus, konsentrasjonsleire og fra emigrasjonen i mai 1945 så ei frigjøring og sjanse til forandringer, talte de tradisjonelle elitene, som toneangivende påvirket oppbyggingsåra i Forbundsrepublikken, [bare] om sammenbrudd eller slutt på krigen, og sverget til at Det tyske rike skulle fortsette å eksistere. I Den tyske demokratiske republikk ble 8. mai 1945 opphøyd til statlig høytidsdag allerede kort etter at republikken var grunnlagt. I den tyske forbundsrepublikken ble forbundspresident Richard von Weizsäcker ... sågar møtt med bitter avvining da han ennå i 1985 oppfordret ... å se 8. mai 1945 som frigjøringsdag. Helt fram til i dag relativiserer man betydninga av denne dagen ved å vise til tyske ofre. Nå som før blir den kritiske samtidsforskningas erkjennelser og insikt bare mottatt nølende. Det mønster som ble kultivert i filmer og fortellinger i femtiåra i vest, som frotoket 'anstendig' flertall av tyskerne og en 'hederlig' Wehrmacht fra NS-regimets og dets

toppfunksjonærers forbrytelser, ble akseptert for velvillig. Og det forfeilet ikke sin virkning. Trofastheten overfor og sympatien med Hitler, den masseomfattende lojaliteten overfor NS-regimet, medansvar og involvering i fascistens forbrytelser ble såleis foretrengt. Først sekstiåttene stilte alvorlige spørsmål ved denne myten." (Hoffmann.)

Men mekanismene i den tyske "sjølnnsskyldninga" fortsetter å virke. Hoffmann viser i den forbindelse til boka "1945 und wir. Das dritte Reich im Bewusstsein der Deutschen" av Norbert Frei, som kom ut i München i 2005. En vanlig metode er å tilsløre ansvaret for fascisme og verdenskrig, og i stedet personalisere skylda. Floskelen om "Hitlers krig" i forskjellige varianter har blitt tema for hele fjernsynsserier og publikasjoner. Alt projiseres på en enkeltperson og hans umiddelbare omverden. Statsbyråkratiet og krigsprofitørene med sine næringsinteresser blir til statister og medløpere i begivenheter som de i virkeligheten har vært med på å forme og befordre. Flertallet av tyskerne blir framstilt som en forført masse og som gis absolusjon. "Hvem ville vel ha kunnet unndra seg 'førerens suggesjon'? At millioner medløpere over år samtidig var korrumperte nytere av ondskapen og profiterte på jødeforfølgelse og utplyndringa av de okkuperte land, forsvinner derved ofte fra synsfeltet." (Hoffmann. Han viser til Götz Aly: "Hitlers Volksstaat. Raub, Rassenkrieg und nationaler Sozialismus." Frankfurt am Main 2005.)

Statsbyråkratiet og krigsprofitørene med sine næringsinteresser blir til statister og medløpere i begivenheter som de i virkeligheten har vært med på å forme og befordre.

Et tydelig bevis på hvor vanskelig det var, og er, for Forbundsrepublikken å ta oppgjør med fascisme og krig er den heftige debatten om foreldelsesfrister for naziforbrytelser i 1960-åra. Kravet om skånselløs forfølgning og domfellelse av de skyldige ble allerede den gang møtt med ropet om å sette en "sluttstrek". Forbundsagens avgjørelse om å sette foreldelsefristens begynnelse til 31.12 1949 for dermed å muliggjøre strafforfølgning og domfellelse i de følgende år, ble truffet med tydelig flertall. Et annet votum ville ha isolert Forbundsrepublikken internasjonalt få år etter Eichmannsaken. Hver femte representant stemte imidlertid imot loven.

I Østtyskland hadde antifascistene tilstrekkelig stor innflytelse til å få mange mennesker til å forandre tenkninga si. "Oppfordringa om å overta mindretallets antifascistiske standpunkt som samfunnsmessig grunnkonsensus og innrullere seg blant 'historiens seierherrer', befordret på den ene sida integrasjon, men muliggjorde på den andre sida foretrengning. Det spesielle ansvaret hos de økonomiske, politiske og militære ledergruppene i Det tyske riket før Nazi-regimet og krigen, og de konsekvenser som oppsto derav, ble imidler-

tid fastholdt i DDR. Sjøl om ensidige innstillinger samt ritualiserte og stivnede former for erindring trengs å kritiseres, endrer det ikke på det faktum at verdsettinga av 8. mai 1945 som frigjøringsdag gjenspeiler adekvat de historiske erfaringene til Europas folk."Og Hoffmann fortsetter.

"I et Russland i oppløsning og indre strid, som lider under sitt internasjonale prestisjetap, spiller 'Den store fedrelandskrigen' med sin symbolkraft nå som før en opphøyd rolle. Med Sovjetunionens fall ble det på den ene sida stilt spørsmål ved tradisjonelle tolkingsmåter. Stereotype sovjetiske historiebeskrivelser om seire - som mange ganger ble relatert til Stalin - måtte overvinnnes eller kritisk overprøves. Ved sida av absolutt nødvendige korreksjoner hadde også spekulasjoner konjunktur. På den andre sida ble det nå mulig å drøfte temaer som hittil hadde vært tabu og å skape forutsetningene for en realistisk opparbeiding og som støttet seg på kjelder. 'Den store fedrelandskrigen' fortsetter å være ei hovedhending i den historiske og patriotiske sjølførståing, og blir brukt av forskjellige grupperinger, uavhengig av divergerende detaljoppfatninger og politisk retning."

Derimot finner vi et klart paradigmeskifte når det gjelder offisiell framstilling av Den andre verdenskrigen og dens hendinger i de baltiske republikker. Og også i noen tidligere "broderland". Det henger både sammen med disse landenes halvfasistiske fortid og ikke minst med offentliggjøringa av den hemmelige tilleggsavtalen til pakten mellom Tyskland og Sovjetunionen fra 1939, en tilleggsavtale som lenge ble hemmeligholdt. Den inneholdt tungt nasjonalt konfliktstoff og har ført til ei distansering i forholdet til Sovjetunionen. "Innlemmelsen i Unionen av sovjetrepublikker, henholdsvis innordninga i dens maktområde, blir betraktet som okkupasjon, noe som gjør at de ikke ser på begivenhetene i 1944/45 som befrielse. På den andre sida trer den tyske besettelsen og dens 'folkeflyttingsplaner' ['Umvolkungspläne'] for Østeuropa i bakgrunnen. Egen andel i de fascistiske forbrytelser - blant annet i likvideringa av den jødiske befolkninga - er bare sjelden tema for kritisk tilbakeblikk." (Hoffmann.)

Historiske erfaringer er sjølsagt ikke bare knyttet til land, nasjoner, folk, klasser og andre gruppeformasjoner, men også til individer, enkeltmennesker. Det er slett ikke alltid at deres interesser og subjektive oppfatninger sammenfaller med den objektive betydning av de hendinger det gjelder. Som Hoffmann påpeker: "Først på bakgrunn av den samfunnsmessige diskurs" (drøfting, logisk sammenheng) "kommer erfaringer og innsikt fram, som utgjør den kollektive erfaringas

konsensus." For mange tyskere følte krigen først og fremst som et nederlag. For dem var denne tida en "livskatastrofe". Denne følelsen ble styrket av overgrep som forekom og rigid okkupasjonspolitik. At om lag 12 millioner måtte forlate heimstedet sitt, styrket denne følelsen. Det lå så å si i livet. Men, som Hoffmann sier:

Også tyskerne ble befridd, uavhengig av hvordan de sjøl måtte oppleve og vurdere den tidas hendinger. "De ble befridd fra krigens gru. De kunne

puste ut. De hadde overlevd. De ble befridd fra rollen de hadde spilt som tilhengere av et monsterregime. De ble befridd fra den mulighet å ha som skammens perspektiv å være Europas slaveholdere, 'Dikternes og tenkemens folk' hadde diskreditert seg sjøl som 'Mordernes og bødlenes folk'. Etter 8. mai 1945 hadde Tyskland igjen ei framtid."

Den som i dag og i morgen seriøst vil gå løs på oppgaven å avverge den nynazistiske faren og slå høyreekstremismen tilbake, den må også langt sterkere enn hittil bekjempe historierevisjonismen, betoner Hoffmann. Spesielt henvendt til

Uten seieren ville den vestlige verden (utenom USA) trolig ha bestått av et utvalg varianter av autoritære fascistiske regimer, ikke av et utvalg varianter av liberale parlamentariske styresett.

sine egne landsmenn, tyskerne, avslutter han med disse advarende og manende ord: "Den som roper 'slutt med skyldkultusen', vil at historiske erfaringer skal glemmes og ansvar benektes. I en situasjon der bare noen få av den generasjon

som var vitne til krigen framleis lever, og krigsbarn generasjonen allerede blir avløst av de som er født etter krigen, er det desto viktigere hvilke utsagn og innsikter som preger erindringskulturen om mai 1945. Et tysk demokrati, som ikke entydig bekjenner seg til sin antifascistiske opprinnelse, oppgir seg sjøl. Det ligger til oss sjøl å bestemme hvilken mening den historiske dato 8. mai 1945 får."

Ett av historias store paradokser er at Den andre verdenskrigen og naziregimets fall i Tyskland sannsynligvis bidro til å bevare kapitalismen som sådan! Dette hevder iallfall den britiske professor Eric Hobsbawm (medlem av kommunistpartiet fra 1932 til 1980-tallet) i boka "Ekstremismens tidsalder". På side 17 i den norske utgaven skriver han:

"Bare den tidsbegrensede og bisarre alliansen mellom liberal kapitalisme og kommunisme i selvforsvar overfor denne utfordreren berget demokratiet, for seieren over Hitler-Tyskland ble i hovedsak vunnet av den Røde

hær, og kunne bare ha blitt vunnet av den. På mange måter utgjør denne perioden med kapitalistisk-kommunistisk allianse mot fascismen - i hovedsak i 1930- og 1940-årene - et kjernepunkt i historien om det 20. århundret og dets avgjørende øyeblikk. Dette er i stor grad et paradoksalt historisk øyeblikk i

forholdet mellom kapitalismen og kommunismen, som i det meste av århundret - bortsett fra den korte antifascistiske perioden - sto overfor hverandre som uforsonlige motstandere. Sovjetunionens seier over Hitler var en bedrift av det regimet som ble innsatt av Oktoberrevolusjonen. Det viser en sammenlikning av

den russiske økonomien i tsartiden under den første verdenskrig og den sovjetiske under den annen verdenskrig. - Uten denne seieren ville den vestlige verden (utenom USA) trolig ha bestått av et utvalg varianter av autoritære fascistiske regimer, ikke av et utvalg varianter av liberale parlamentariske styresett. Dette er et ironisk poeng ved dette underlige århundret at det mest varige resultatet av Oktoberrevolusjonen, hvis mål var å styrte kapitalismen over hele verden, var å redde sin motstander både i krig fred - dvs. ved å inngi kapitalismen den frykt som var nødvendig for at den skulle reformere seg selv etter den annen verdenskrig, deriblant ved bruk av økonomisk planlegging."

I dag kan vi vel tilføye at kapitalismen fikk ytterligere styrke ved at Oktoberrevolusjonens arvtakere dessverre kompromitterte så mye av den sosialistiske ideverden at de bevegelser i vesten som var bærere av disse ideer fikk ulivssår.

Sosialismebegrepet

Historiske erfaringer med sosialismen

AV EYSTEIN KLEVEN

Om sosialismebegrepet

Om kommunismen

Når sosialismebegrepet skal behandles, hva er da mer naturlig innledningsvis enn å sitere hva Marx sa om sider ved kommunismen, som sosialismen skal utvikle seg inn: "Så snart nemlig arbeidet begynner å bli delt, har enhver sitt bestemt, eksklusivt virksomhetsområde som blir påtvunget ham og som han ikke kommer ut av; han er jeger, fisker eller gjeter eller kritisk kritiker og må fortsette med å være det hvis han ikke vil miste midlene til å opprettholde livet, - mens i det kommunistiske samfunn, hvor ingen har et eksklusivt virksomhetsområde, men kan utdanne seg i hvilken retning han vil, regulerer samfunnet den allmenne produksjon og gjør det nettopp derved mulig for meg å gjøre noe i dag og noe annet i morgen, å drive jakt om morgenen, å fiske om ettermiddagen, å stille fe om kvelden, og etter måltidet å kritisere så meget jeg lyster - uten at jeg noen gang blir jeger, fisker eller kritiker."

Sentralt i marxismen er at de historiske årsakene til klassesamfunnet er å finne i arbeidsdelingen, redskapsutviklingen og eiendomsretten. Disse tre hovedforhold danner grunnlaget for at noen mennesker har kommet i en slik stilling i forhold til andre mennesker at de kan leve av sistnevntes arbeid. Oppøsningen av arbeidsdelingen og eiendomsretten, som henger sammen, er forutsetning for menneskenes frigjøring som enkeltindivider. Sitatet illustrerer hvordan mennesket har blitt påtvunget ensidighet som følge av spesialisering av yrkesgreiner, mens kommunismen gir mennesket mulighet for allsidighet, og den virkelige individuelle frihet; ikke bare en formell, juridisk likestilling, men en frigjøring. Kommunismen forutsetter på den ene side at produktivkreftene objektivt er så utviklet, gir et så stort overskudd, at opphevelse av eiendomsretten og frigjøring fra ensidighet er mulig. På den annen side forutsetter det at menneskenes bevissthet om sine egen eksistensbetingelser, er på et slikt nivå at det kan forholde seg til og kontrollere disse betingelser.

Fra klassesamfunnet ble utviklet og fram til i dag, har de eiendomsløse masser drømt om og kjempet for en tilværelse fri for under-

trykking og utbytting. Fra de første klassesamfunn har forestillinger om et kommunistisk samfunn eksistert i form av heltesagn om kamp mot frarøvelse av felleseiendom og oppløsning av fellesskap. Forestillingene, er hva som var igjen av ættesamfunn og andre fellesskaper som menneskene var en del av, før produktivkreftene nådde et slikt nivå at det ga grunnlag for noen fås tilrivelse av felles produktivt overskudd og disse fås makt til å tvinge andre mennesker til underkastelse. Mytologien er i stor grad basert på bevisthetsformer som gjenspeilte de brytninger som foregikk i overgangen fra fellesskapssamfunn til klassesamfunn; fellesskapssamfunn som også betegnes som urkommunisme. For de som har hatt gleden av å vandre i Forum Romanum i Roma og sett restene av Saturn-tempelet, er det i denne sammenheng verdt å merke seg at Saturn var Italias mytiske gudekonge som hersket over en blomstrende og fredelig gullalder der det ikke fantes slaven, privat eiendomsrett, kriminalitet eller krig. Saturn hadde derfor en særlig appell til de lavere klassene og slaven. I norsk klassekamp er det også slike rester av gamle forestillinger, som hvordan deltakere i bondeopprør og i det såkalte Hattemakeropprøret på Hønefoss som del av Thrannerbevegelsen, påkalte seg Hunerne. Hunerne som kom østfra og på sin veg frigjorde slaver/livene på de østromerske latifundiene. I boka "Fra ættesamfunn til klassestat" gir den islandske marxisten Einar Olgeirson en framstilling av ættenes kamp i Nord-Europa mot at noen få tilrev seg rikdom og makt og etablerte klassesamfunn. Han skriver "På den ene side undervinger høvdingen tidligere frie bønder ved å la dem utføre et avtalt arbeid for ham eller avstå en avtalt mengde produkter til ham. På den andre side kan han gjøre dem til rene leielendinger. Grunnlaget for utbyttingen er at har har greid å tiltvinge seg rett til deres jord. (...) Med kongen som leder og veibryter opprettet høvdinge-klassen en statsmakt som hadde

vært ukjent i ættesamfunnet, overklassens voldsmakt mot selve samfunnet, kongens og adelens enerett til å sette lov, dømme, bære våpen og herske." Langt inn i vår tid har det eksistert fellesskap i form av f.eks. allmenninger og andre rettsformer som har vært utsatt for angrep og ekspropriasjoner fra tidvis føydalmakt og kapitalmakt. Også angrep på odelsretten som en gammel ætterett, er her et eksempel.

De kommunistiske ideer har vært tilstede i enhver samfunnsomveltning. Under den engelske borgerlige revolusjon 1648 ble "interessene til de fattigste lag i landsbyene og i byen (...) ivarett av "graverne" - the diggers - som krevde avskaffelse av den private eiendomsretten til jord og ødeleggelse av grensemerkene godseierne hadde satt opp rundt sine innhegninger. Diggerne som representerte det ytterste venstre i revolusjonen, var en avskalling fra levellerbevegelsen og kalte seg for "de sanne leveller". I de tidlige omveltninger hvor produktivkreftene ennå ikke har vært særlig utviklet har disse forestillingene hatt et mer utopisk innhold, men etter de borgerlige revolusjoner og industrialismens gjennombrudd fått et mer vitenskapelig innhold først og fremst med utviklingen av marxismen. Men som vi skal se seinere, utopismen har vært sosialismens følgesvenn helt opp i vår tid.

"Det er altså nå kommet så langt at individene må tilegne seg den eksisterende totaliteten av produktivkrefter, ikke bare for å nå frem til egenvirksomhet, men rett og slett for å sikre sin eksistens."

Karl Marx

Det gjennomgående i forestillingene om et annet samfunn er nettopp opphevelse av den private eiendomsretten og staten som maktorgan. Disse to institusjonene ble sett som hovedhindringen for samfunn bygd på fellesskap, kommunisme. Eiendomsretten til produksjonsmidlene og staten henger ubrytelig sammen og utgjør begge maktmonopol som gir rett til

utbytte av andres arbeid og rett til anvendelse av vold for å beskytte denne retten. Hva som i tillegg kommer, er de analyser som den materialistiske historieoppfatningen gir særlig om arbeidsdelingens betydning; produsentens fratakelse av produktet og seinere produksjonsmidlet juridisk uttrykt i ulike eiendomsformer og overføringer, den såkalte fremmedgjøringen; og hvordan forhold mellom mennesker ytrer seg, framstår, i bevisstheten som forhold mellom ting, den såkalte tingliggjøringen. Marx viser i en rekke sammenhenger til at den første arbeidsdelingen var skilt mellom fysisk arbeid og åndsarbeid. Med åndsarbeidet ble produksjonen av bevissthetsformer en egen grein og en forutsetning for ideologiproduksjon som legitimerte den herskende klassens makt.

Betydningen av de materielle forhold

Jeg vier her plass til disse grunnleggende betraktningene, fordi jeg mener at forståelse av sosialismebegrepet sett i sammenheng med de deformasjoner som oppsto i den "reelle sosialismen", beror på dette. En utvikling hen mot kommunismen beror ikke bare på at de formelle eiendomsforhold endres fra privat eie til fellesskaps-eie, men på en reell opphevelse av eiendomsretten som på sikt er betinget av opphevelse av arbeidsdelingen og fremmedgjøringen. Det holder altså ikke med en nasjonalisering av eiendommene, i tillegg må det gjennomføres en sosialisering. Hele produksjonens og samfunnets øvrige liv må innrettes på å utvikle mennesket allsidig, frigjøre det fra tidligere stengsler. De materielle forhold må følgelig legges til rette slik at også en kommunistisk bevissthet utvikles, slik at de enkelte individer blir seg bevisst sitt forhold til sine omgivelser, deltar i omformingen og høster sin del av det samfunnsmessige overskudd. Først i et slikt samfunn kan individene utfolde seg som individer i all sin allsidighet, utvikle sine evner uten å hemmes av materielle eller åndelige skranker. Som Marx sier det: "Først på dette trinn faller egenvirksomheten sammen med det materielle liv, i samsvar med individenes utvikling til totale individer og frigjøring fra primitivitet; dermed blir det en overensstemmelse mellom arbeidets forvandling til egenvirksomhet og det tidligere betingede samkvems forvandling til samkvem mellom

individene som sådanne. I og med at de forente individer tilegner seg de totale produktivkreftene, opphører privateiendommen. Mens i historien hittil alltid et særskilt vilkår fremtrådte som tilfeldig, er nå individenes avsondring, hvert individs særskilte privatnærings, blitt tilfeldig."

I de primitive samfunn, forut for klassesamfunnene, forholdt menneskene seg til naturen som noe tilfeldig, i klassesamfunnet med utviklet arbeidsdeling forholder menneskene seg til sin virksomhet som noe tilfeldig; først i kommunismen er de materielle forhold og bevissthetsformer så utviklet at menneskene forholder seg bevisst og allsidig til naturen og sin egen virksomhet.

Kommunismen som frigjøring av individene

I så måte er kommunismen frigjøring av hele menneskeheten, og ikke som tidligere revolusjoner, partielle, begrensede til særinteresser som medførte ny undertrykkelse og ensidighet. Eller som Marx skriver "Alle tidligere revolusjonære tilegninger var primitive; individer, hvis egenvirksomhet var begrenset gjennom begrensede produksjonsinstrumenter og begrenset samkvem, tilegnet seg dette begrensede produksjonsinstrument og kom derfor heller ikke lenger enn til en ny begrensethet. Deres produksjonsinstrument ble deres eiendom, men de selv var fortsatt underlagt arbeidsdelingen og sitt eget produksjonsinstrument."

I det kommunistiske samfunn opphører også staten og retten. Som eiendommens vesen er en klasses rett til å høste dets overskudd; er statens vesen klassestaten; og retten den herskende klasses rett. Når grunnlaget for klassene, nemlig eiendomsretten opphører, opphører klassene og dermed staten og retten; vel og merke som klasseinstitusjoner.

Andre sider ved disse foreteelsene får så utvikle seg friere og i menneskenes felles interesse.

I den vitenskapelige analyse, forutsettes det at produktivkreftene er tilstrekkelig utviklet for at menneskene i fellesskap kan tilegne seg disse. Marx uttaler om dette: "Det er altså nå kommet så langt at individene må tilegne seg den eksisterende totaliteten av produktivkrefter, ikke bare for å nå frem til egenvirksomhet, men rett og slett for å sikre sin eksistens. Tilegnelsen er først og fremst betinget av den gjenstand som skal tilegnes – nemlig produktivkreftene som har utviklet seg til en totalitet og som bare eksisterer innen et universelt samkvem. Tilegnelsen må

altså allerede sett fra den siden ha en universell karakter, en karakter som svarer til produktivkreftene og til samkvemmet." Først under utviklede kapitalforhold når produktivkreftene et slikt nivå. Som jeg kommer tilbake til, er dette et sentralt moment for å avgjøre hva sosialismen må bringe med seg av tidligere økonomiske former

Den revolusjonære klasse opptrer fra begynnelsen av, fordi den står overfor en klasse, ikke som klasse, men som hele samfunnets representant, den fremstår som hele samfunnets masse mot den eneste, den herskende klasse.

Karl Marx

Det er den eiendomsløse klassen som under kapitalforhold står i et slikt motsetningsforhold til eiendomsbesitterne, kapitalistene, at deres materielle interesser bare kan fullbyrdes gjennom opphevelse av eiendomsretten som sådan. Denne motsigelsen er uforenelig, den lar seg bare løse gjennom opphevelse av selve kapitalforholdet. Andre klasser og lag står i mer partielt, begrenset motsetningsforhold til kapitalen. Det er imidlertid ikke slik at arbeiderklassen kommer til enighet om en slik opphevelse av bestående forhold umiddelbart. Som Marx sier: "Proletarene kommer imidlertid i virkeligheten først gjennom en lang utvikling til denne enheten...". Og denne enheten beror på den subjektive faktor, bevisstheten, som en kom-

SPØRSMÅL I MARXISMEN

pleks prosess. Den er ikke fullbyrdet med en sosialistisk maktovertakelse av staten, men krever tid; en lang revolusjon. Ikke minst gjelder dette de sosiale lag som ikke tilhører arbeiderklassen, men har et annet forhold til eiendomsretten til produksjonsmidlene.

Sosialismen som overgang til kommunismen
Det sosialistiske samfunn er vegen til kommunismen. Sosialismen inneholder derfor overgangsformer hvor tidligere former gis tid til å dø ut og nye utvikles. Bare gjennom en bevisst prosess kan menneskene kontrollere og styre at denne prosessen går i riktig retning; og at den nødvendige tid gis slik at det er et samsvar mellom de objektive forhold og bevissthetsutviklingen. Sosialismen er således en overgangsfase, igjen inndelt i etapper hvor de materielle betingelsene og bevissthetsformene, dels gradvis, dels i kvalitative sprang, i et komplekst samvirke, går fra de mest underutviklede former for sosialisme til høyere former, til endelig de siste rester av det klassesamfunn er forlatt og det på alle måter klassesløse samfunn hersker.

Historiske erfaringer med sosialismen

Prinsipielt om sosialismen

Denne vegen, sosialismens og kommunismens veg, har vært forsøkt og forsøkes. Den har krevd store ofre, og vi kan spørre oss om mange ofre var forgjeves. Svaret ligger, slik jeg ser det, i hva vi klarer å utlede av erfaringer; at vi kan ta stilling til hva som bør forkastes og hva som bør videreutvikles; hva var positivt og hva var negativt.

I hvert forsøk var målet frigjøringen av individene, menneskene. Det er lett å miste dette av syne når de mest negative trekk ved de sosialistiske forsøkene dras fram. Det er i den forbindelse et paradoks at høyresida har "tatt fra oss" individbegrepet. Det er jo den sosialistiske veg som frigjør, allsidiggjør individet. Kapitalen gir bare ei side ved individene rom, den som skaper merverdi, profitt. Den innskrenker individet innenfor herskende produksjonsforhold. Den sosialistiske revolusjon skulle jo løse opp individets utfoldelsesmuligheter med nye produksjonsforhold. Når vi ser på hvordan enkeltmennesker ble behandlet i faser av den sosialistiske utviklingen, er det ikke å undres over at det er tungt å overbevise om at det er i en sosialistisk retning individene frigjøres. De sosialistiske revolusjoner skjedde i etapper. Etter det mislykkede forsøk med Pariserkommunen i 1871, maktet bolsjevikene å mobilisere arbeiderklassen i allianse med andre undertrykte sosiale lag å gjennomføre en sosialistisk revolusjon 7. November 1917. I tiårene etter utviklet maktforholdene seg slik at sosialistiske omveltninger ble gjennomført i en rekke land.

Var de "sosialistiske" land sosialistiske?

Jeg bruker her benevnelsen "sosialistisk" fordi jeg mener at disse statene tilstrebet en slik utvikling. Prinsipielt er den sosialistiske samfunnsformasjonen en overgangsformasjon. For å avgjøre om statene tilstrebet en sosialistisk utvikling og opphevet kapitalforholdene

er det visse sentrale spørsmål som må stilles og besvares:

Den første etappen er beherskelsen av statsmakten og de kapitalistiske eiendomsforholdene. Det avgjørende for en videre utvikling var å erstatte statens klassesinnhold med et nytt. Uten makt over staten, ingen makt til å ekspropriere produksjonsmidlene, og styre produksjon og fordeling. Statens vesen er som sagt at den er en klassestat, en klasses organ for å forvalte og undertrykke; i så måte er ei vesensside ved staten at en klasse gjennom den kan diktere sine omgivelser.

For det første, ble de borgerlige, og for enkelte stater halvfrøydale, klassesdiktaturer erstattet med arbeiderklassens makt? Når svaret skal gis må vi være oss bevisst at som i enhver revolusjon er det en elite som opptrer på klassens vegne og utøver statens klassefunksjoner. Diktaturet kan ikke seg ulike former; i Vest-Europa var og er, med visse unntak, formen demokratisk. I de land hvor sosialistiske revolusjoner ble gjennomført hersket imidlertid borgerlige og tildels halvfrøydale former for diktatur. Hva skjedde med formen etter revolusjonen? Forble den udemokratisk? I så fall hva med den reelle arbeidermakt? Og hvilken betydning hadde statsformen for den faktiske arbeidermakta?

For det annet, var det slik at kapitalforholdene ble opphevet ved at eiendomsretten til produksjonsmidlene, fabrikkene og jorda, ble overført til staten eller andre organer behersket av arbeiderklassen? Når svaret skal gis må vi være oss bevisst at den første overgangen nødvendigvis er av mer formell karakter, dvs i sitt juridiske uttrykk. Men over tid er dette ikke tilstrekkelig. Det er hvilken klasse som har den faktiske, organiske kontroll med produksjonsmidlene, som sier noe om den sosialistiske utviklingsveg.

For det tredje, hvem tilfalt merproduktet? Svaret på dette spørsmålet er etter min mening viktig, fordi det som resultat sier noe om forutsetningene. Dersom merproduktet for det vesentlige tilfaller folket jevnt fordelt og inngår i utbygging av sosiale fellesskapsinstitusjoner, taler det for at staten og eiendomsretten ikke lenger er i hendene på en utbytende klasse. Men om ikke deltakelsen fra arbeiderklassen er aktiv og reell, organisert demokrati, men beror på faktisk sentraldirigerte utnevnelser, og forholdet til produksjonsmidlene for arbeiderklassen, ikke er faktisk endret, men kontrolleres av byråkrater; hva da?

Antakelig kan vi likevel legge til grunn at det var land i en overgangsfase med en sosialistisk struktur, hvert fall formelt sett. Motsatt vil vi når spørsmålet om staten er kapitalistisk, legge avgjørende vekt på at produksjonsforholdene i det vesentlige er kapitalistiske når vi skal definere om det er en kapitalistisk stat uansett hvor mye f eks staten eier. Fordi mye av kontrollen i de sosialistiske land faktisk lå i stats- og parti byråkrati, har en benevnelse vært statssosialisme. Men likevel kan vi ikke ta alle om en utbytterklasse, sjøl om det var tendenser til utarting og parasittære trekk.

I hovedsak mener jeg at svaret på de tre

spørsmålene, særlig når spørsmål tre om hvem merproduktet i det vesentlige tilfaller besvares med fellesskapet, det var en form for sosialisme!

Følgelig utgjorde de omveltninger som skjedde i hva vi kalte de sosialistiske land kvalitative sprang og opphevet grunnmotsigelsen mellom arbeid og kapital.

Om erfaringene

Hva så med den videre sosialistiske utviklingen? Jeg begrenser meg her til bare enkelte sider, men hva jeg mener er hovedsider. Det er naturlig å se på to hovedforhold i sammenheng; den økonomiske utviklingen og enkel menneskenes frihet og rettssikkerhet. Jeg begrenser behandlingen til årsaksforhold iboende i de landene som bygget sosialismen, og avgrenser følgelig mot ytre forhold som har hatt stor betydning i den internasjonale klassekampen som den internasjonale systemkampen, militære angrep og ødeleggelser, opprustning og økonomisk blokade. Disse sistnevnte forhold gir etter min mening ikke svar på det grunnleggende spørsmål om hvorfor det sosialistiske verdenssystem brøyt sammen. Videre er de slutninger jeg her drar basert på generelle, aggregerte, synteser, som fellesnevner for de fleste sosialistiske land, uten å gå inn på særdrag for det enkelte land.

Den økonomiske, materielle, utviklingen i de sosialistiske landene var ikke rettlinjet; tvert om til tider gjenstand for tilbakeslag. Det var da også lav produktivitet som tok endelig knekken på de sosialistiske landene i Europa. En sosialistisk utvikling forutsetter et samband mellom de objektive og de subjektive betingelser. I noen grad var de objektive betingelser så svakt utviklet at avvikling av private eiendomsforhold virket hemmende for den videre utvikling av produktivkreftene. Tidlig etter borgerkrigen innså Lenin dette, og fikk motstrebende med seg flertallet av bolsjevikene med på å tillate begrensede kapitalistiske eiendomsformer og markeder (NEP). Denne politikken ble som kjent reversert under Stalin fra og med partikongressen i 1928. Noe NEP så aldri igjen dagens lys før visse ansatser ble forsøkt helt i slutten av Sovjetunionens eksistens. I stedet for ble det forsøkt å forsere utviklingen med store ofre som resultat. I en kanskje mer ekstrem form ble det samme forsøkt med Det store spranget under Mao. Resultatene var hele vegen økonomiske tilbakeslag eller stagnasjon. "Verken Stalin eller Mao Tsetung representerer den klassiske marxistiske lære om "Assosiasjon av frie mennesker", uttaler den kinesiske marxisten Zhang Guangming i artikkelen Kinesisk sosialisme i forandring.

Men i Sovjetunionen skjedde en storstilt industrialisering, nødvendig og ubestridt. Tross despotiet og eventyrpolitikken under Stalin, frigjorde revolusjonen produktivkrefter som brakte områder av samfunnet betydelig framover. Årsaken ligger antakelig i revolusjonens egendynamikk, hundretusener av bolsjevikere virket for en sosialistisk utvikling, og at hoveddelen av overskuddet ble brukt til fellesskapet som gjorde det mulig å gjennomføre alfabetiseringskampanjer, helsevesen etc. Utviklingen var følgelig motsigelsesfylt, men vi kan alt her konkludere med at bruk av

markedsmekanismer i deler av den tilbake-liggende økonomien hadde bidratt til en annen og mer livskraftig økonomiske utvikling. Dette forholdet kommer jeg nærmere inn på.

Som jeg har vist til tidligere, er det i enhver ny samfunnsformasjon rester av tidligere forestillinger. En annen måte å se dette fenomenet på er å betrakte det slik at større eller mindre deler av befolkningen subjektivt, med sine bevissthetsformer, henger igjen. Det er et problem for utviklingen om dette utgjør en vesentlig del av folket. For å få disse med, må enten de materielle betingelser tilpasses bevisstheten og gradvis utvikles i en gjensidig dialektisk prosess; eller de må mobiliseres med tvang. Det siste var stort sett løsningen som ble valgt. Vi kan legge til grunn, særlig sett hen til at de dels tilbake-liggende områder av den kapitalistiske verden hvor de sosialistiske revolusjoner ble gjennomført, var en ikke ubetydelig del av befolkningen preget av tidligere produksjonsmåter.

de, og var de ikke. Noe hjelp i fødselen er nødvendigvis ikke voluntarisme. I den tidlige fasen etter revolusjonen innså som sagt, Lenin og flertallet av de ledende bolsjevikene at det var forhold som ikke var tilstrekkelig utviklet. De objektive og subjektive forhold inngår her i en kompleks forbindelse. Det er antakelig ikke alltid lett å si om problemer og hindringer, hovedsakelig beror på materielle forhold eller bevissthet.

Lenin og bolsjevikenes strategi var å la de betingelser som ikke var tilstrekkelig utviklet i Russland, utvikle seg under sosialistiske forhold i en overgangsfase. Derfor NEP!

Men det forhold at økonomiske former fra tidligere produksjonsforhold består etter en revolusjon, fratar verken revolusjonen eller den videre samfunnsformen dens sosialistiske vesen. Det bare viser hva som er livet sjøl, nemlig at vi ikke finner noe i samfunnet i helt rein form; avgjørende er vesensinnholdet. I overganger kan foreteelser fra ulike produksjonsforhold for så vidt leve side ved side, så lenge det

totale produksjonsforholdet er sosialistisk. På samme måte vurderer vi omvendt kapitalismen. Heller ikke den finnes i reinitet i rein form. Det gjør den bare i teorien.

Den dogmatiske tilnærmingen at sosialismen er rein for andre former er antakelig grunnen til at det blant en del såkalte intellektuelle på både venstre- og høyresida er en oppfatning om at markedsøkonomi er et kapitalistisk fenomen og ikke hører sosialismen til. Slutningen vi ofte ser at dras, er at det sosialistiske landet har forlatt sosialismen og er på vei inn i kapitalismen fordi det åpnes for markeder og til og med kapitalforhold. Imidlertid kan det motsatte være tilfelle; nemlig at markedsøkonomien av så vel objektive som subjektive grunner er veien ut av stagnasjon og framover i en sosialistisk utvikling. Etter den historiske materialismes metode "er vareøkonomien en historisk kategori som med menneskehetens framskritt spiller en stor rolle. Den fordret den samfunnsmessige arbeidsdeling, brakte fram utviklingen av produktivkraftene, løste opp føydalismen og det autokratiske herrevelde og skapte de materielle betingelser for allmenn befrielse. Det het seg at i følge Marx og Engels er det i den framtidig sosialisme, ikke gitt noen plass for vareøkonomi. Marx og Engels mente at kapitalismen hadde utviklet seg til en slik høyde at de historiske oppgaver til en vareøkonomi var oppfylt og at den bevisste regulering av produksjonen nå var gunstigere. Når det imidlertid viser seg at den aktuelle økonomi på ingen måte befinner seg på en slik høyde, hvilke vennskapelige råd ville da Marx og Engels ha gitt? Definitivt og uten tvil ville de ha svart oss: Anvend ikke moralprinsipper, betrakt vareøkonomien mye mer under den historiske materialismens synspunkt, der skjuler seg veien til menneske-

heten ideal."(...) "Det er riktig at i følge analysen til Marx og Engels førte markedsøkonomien til sosial differensiering. Når den enkelte form for vareøkonomi utviklet seg til en høyere form, så bevirker det naturlig kapitalismens oppkomst. Marx og Engels mente at dette er en allmenn lov for vareproduksjonen."

Markedenes betydning for bevissthetsdannelse

Markedene er en økonomisk og sosial form som har eksistert lenge forut for kapitalismen, og kan ha sin funksjon inn i sosialismen. Det viste seg da "den annen industrielle revolusjon" skjedde med den vitenskapelige tekniske revolusjon (VTR) på 1770 og -80 tallet, at de sosialistiske økonomiene ikke klarte å mobilisere ressurser tilstrekkelig til å klare det nye kvalitative spranget i produksjonen. Mens sosialistiske land som Kina og Vietnam som tok i bruk markedsmekanismer og lot de incitementer som markedene gir den enkelte til privat tilegnelse, klarte overgangen. Disse søker altså å tilpasse de økonomiske formene til bevissthetsnivået. Den tyske marxisten, Helmut Peters skriver at "Kapitalismen hadde under den vitenskapelige tekniske revolusjon bevisst sin klare overlegenhet over "den reelle sosialismen". På denne bakgrunn kom den kinesiske ledelse til den vurdering, at kapitalismen tilsynelatende i overskuelig tid forføyer over tilstrekkelig spillerom til å forvandle sine motsetninger til drivkraft for utviklingen av den samfunnsmessige produktivkraft"

Jeg mener at erfaringene viser at de sosialistiske landenes befolkning ikke var på et slikt bevissthetsnivå at opphevelsen av den private eiendomsrett til produksjonsmidlene kunne gjennomføres absolutt. Det skulle vært gitt anledning til langt mer små- og mellomskala private virksomheter og tilegnelse av profitt. Det ville sammen med ulike felleseieformer antakelig gitt støtet til en hurtigere utvikling av produktivkraftene. Særlig gjelder dette i landbruket. Når det gjelder forholdet mellom marked og demokrati har Zhang noen interessante betraktninger: "Flere vitenskapsfolk foretrekker at det er et årsaks- og virkningsforhold mellom markedsøkonomi og demokratisering. Heller ikke jeg tiltreier et slikt syn, at markedsøkonomien på "naturlig måte" bringer med seg et politisk demokrati. Jeg tenker imidlertid at markedsøkonomien gjennom fordelingen av ressursene over markedet svekker et system med sentral maktkonsentrasjon og styrker den enkelte som markedssubjekt. Slik utvikles gradvis den enkeltes frie bevissthet og klarere blir fordringene etter politisk demokrati. Dette er ikke bare en formodning, men kan bevises gjennom vår økonomiske utvikling.

Til sammen kan dette i en utviklet markedsøkonomi bevirke pluraliseringen av markedssubjektene og deres interesser, at det ikke kan stå i mot at samfunnet blir sjølstendiggjort ovenfor den politiske makt og at det kommer opp fordringer etter demokratisering. Slik vil det gradvis under i fra og opp utvikle seg en prosess hvori det utfolder seg politisk demokrati og rettsstat. I denne prosessen blir borgene øvet i demokratisk praksis og deres politiske allmenndannelse vil utvikle

"Mao Tsetungs oppfatning av dialektikken er stort sett en særegen vulgarisert variant av de dogmatiske konstruksjoner som ble spredt vidt og bredt i Stalindyrkelsens periode."
Aleksander Sobolev

Var produktivkraftene tilstrekkelig utviklet?

Betydningen av de konkrete materielle livsbetingelser i overgangsfaser gir Marx uttrykk for i uttalelsen "En samfunnsform går ikke under før produktivkraftene er utviklet tilstrekkelig vidt, og høyere produksjonsforhold trer ikke i dets sted, før de materielle eksistensbetingelser er født i kjødet av det gamle samfunn." Det har vært reist spørsmål om de materielle eksistensbetingelser som for sosialismen var tilstrekkelig utviklet i Sovjetunionen. Til det er å si at det både var

SPØRSMÅL I MARXISMEN

seg. Naturligvis kan vi ennå ikke vente at et demokrati som Marx forståelse av demokrati. Det kan bare være en demokratiseringsprosess. Dette er imidlertid den nødvendige veg til et virkelig sosialistisk demokrati slik Marx forutså."

Etter min mening, gir dette et inntrykk av utviklingsnivået, de objektive og subjektive betingelser i Kina spesielt. I Europa, og framfor alt Vest-Europa, har forlenget den pluralisering av markedssubjektene og den desentraliseringsprosess Zhang her beskriver uttømt seg. Derimot er vi her på et stadium hvor konkurransen har slått om i sin motsetning, monopolistiske og imperialistiske forhold, med stadige trusler om politiske ikke-demokratiske tilsvær. Her dreier det seg ikke om å utdjupe markedene, men om å finne deres begrensing; men ikke totale avskaffelse!

Om bevissthetsformer under den reelle sosialismen

Særegne kulturelle forhold i den enkelte stat, nasjon, folk, har sjølsagt stor betydning for den enkeltes tilnærming til sosialismen og hvilken form den får. Dessverre ble særegne forhold i de sosialistiske land, først og fremst Sovjetunionen, lang på veg gitt allmenn gyldighet i den kommunistiske bevegelsen. Ikke minst når det gjelder bevissthetsformer, har overleverte forestillinger en utrolig standhaftighet og levedyktighet. Som bevisste mennesker, som kommunister, bør vi være vel klar over at vi bærer med oss betydelig fra vår nasjonale kultur. Ikke minst religiøse forestillinger "sitter i veggene".

I Russland hersket den russisk ortodokse kjerka. Dens forestillinger var sterkt preget av dogmatiske ensidighet. Sort eller hvitt, galt eller rett. Liten plass til nyanser og dialektikk, slik som de religiøse retningene i Vest-Europas åndelige overbygg åpnet mer for. Det er liten tvil om at disse nasjonale kulturelle særtrekk satte sitt preg også på tilnærmingen til problemer og løsninger under den sosialistiske oppbyggingen og ledet til en venstrestremisme. I en noe forenklet stil kan en spørre hvor mye russer og hvor mye kommunist var Stalin, og hvor mye kineser og hvor mye kommunist var Mao. Illustrerende er hvordan disse to despotene tilnærmet seg utviklingsloven om motsigelsenes enhet og kamp. Den sovjetiske marxisten Aleksander I Sobolev skriver at "Mao Tsetungs oppfatning av dialektikken er stort sett en særegen vulgarisert variant av de dogmatiske konstruksjoner som ble spredt vidt og bredt i Stalindyrkelsens periode." Særlig i Stalintida ble nettopp den filosofiske loven om motsigelser misbrukt til å legitimere overgrep mot motstandere. Dette skjedde ved ikke å skille klart mellom antagonistiske motsigelser og motsetninger. "Når det forkynnes at en hvilken som helst sammenheng, et hvilket som helst samspill mellom gjenstander eller foreteelser er en dialektisk motsigelse, da vil alle delvise og tilfældige motsigelse løstes opp på de lovmessige motsigelsenes nivå, og motsatt vil de allmenne, lovmessige motsigelsene reduseres til tilfældige, og resultatet vil bli at dialektikkens vitenskap blir en slags luftspeiling. En lar voluntarismen og oppkonstrueringen av allslags motsigelser få frie tøyler slik at

de skal passe til hvermannns politiske innfall, passe til hvermannns smak og ønske. Subjektivismen kommer i høysetet. (...) Det er begrepets smidighet, brukt på en objektiv måte, som gir oss dialektikken." En skjevnsvanger feil er når ulike subjektive oppfatninger blir behandlet som uforenelige motsetninger, eller at det filosofiske begrepet "kamp" blir utledet vulgært som fysisk undertrykkelse. Tvert om er det slik at meningsbrytning og åpen kritikk er i pakt med den subjektive dialektikkens utviklingslover og dermed hva som bringer et sosialistisk samfunn framover.

Det er også slik at de statsformer som ble overtatt etter revolusjonene som nevnt over, hadde preg av ufullstendige borgerlige revolusjoner, kompromisser mellom føydalherskere og borgerskap, militært strukturerte byråkratier, og manglende utviklede borgerlig demokratiske rettigheter. I det hele tatt var det i få av landene fra før demokratiske strukturer og forfatninger. Erfaringene må vel derfor også sies å være at hva en sosialistisk revolusjon overtar av strukturer, har stor innvirkning på dens form. I det hele tatt fikk staten og dermed byråkratiet en altfor stor plass i de sosialistiske samfunnene, i økonomien og i det åndelige liv. I stedet for å bygge staten som byråkratisk organ ned og føre beslutningene ut til folket, ble byråkratiet gitt viktige oppgaver. Under Stalintida kan det til og med reises spørsmål om ikke også sider ved det kollektive slaveri var gjenoppstått, tatt i betraktning den betydning fangeleirene hadde i økonomien. Her kom nettopp de despotiske trekk fra forgangne asiatiske produksjonsmåter fram i en sosialistisk økonomi. Et absurd forhold!

De spesielle forhold i Kina som et overveiende agrarland og med et enormt sentralisert byråkrati som lever videre inn i sosialismen, er her interessante fordi de setter problemstillingen om uttømming av tidligere produksjonsformer under sosialismen på spissen. Zhang gir en god analyse av problemet. Om problemet med maktkonsentrasjon uttaler han at "Når det politiske maktapparatet innenfor et system med sentral maktkonsentrasjon fattet kloke reformbeslutninger, så kan dette alene til sjuende og sist intet utrette. Bare når en objektiv kraft er skapt som bevirker at det samfunnsmessige framskritt ikke på ny avhenger av et mindretalls politikk, men er bestemt fra de indre mekanismer i samfunnet, kan man tale om at reformene kan overskride grensen for den sovjetiske types 'reelle sosialismes' tradisjonelle system. Da først er det mulig å skape og å åpne veien for materielle betingelser til en sjølstendig og av folket sjøl frambrakt sosialisme. Først da kan sosialismen virkelig bli en sak for de folkets breie masser." (...) "Framover må vi grundig slå ned systemet med autokratisk makt, som utsjaltet demokratiet på stalinsk måte under sosialismens fane. Vi bør imidler-

tid ikke slå oss til ro med bare et "formelt demokrati" i vestlig forstand. Hva vi behøver, er en makt som i følge Marx virkelig blir utøvet og garantert av folkets breie masser, at folkets masser ikke bare politisk kan forføy over den fullstendige rett, men også til å avgjøre økonomisk og sosialt"

Om personlig frihet - Rettssikkerhet

I det hele tatt synes en bevisst og kritisk analyse av vinningene med de utviklede borgerlige demokratier, de borgerlige forfatningene, og de borgerlig demokratiske rettighetene, å ha vært mye fraværende eller dogmatisk behandlet i de sosialistiske land. Med de borgerlige revolusjoner ble de borgerlig demokratiske rettigheter formelt gjenomført. I sin tid utgjorde de framskritt i forhold til den føydale vilkårlighet og privilegierett. I form skiller den borgerlige rett seg fra den føydale ved å være generell, noe som innebærer formell likebehandling. En annen sak er at den i sin abstrakte form dekker over sitt klassevesen og dermed de sosiale ulikheter. I en sosialistisk omveltning, bør et bevisst forhold til loven om negasjonens negasjon innebære at de allmennmenneskelige sider ved den borgerlige retten, dens menneskerettsside, bringes videre og i samsvar med de reelle behov. Rettsgarantier og beskyttelse mot statens vilkårlighet er en del av prosessen i sjølstendiggjøringen av individene under sosialismen. Også den personlige eiendom behøver fortsatt vern. Mens den eiendom som sikrer tilgangen til utbytting og profit tilhører forgangen tid.

I den borgerlige konstitusjon er rettsgarantiene søkt vernet gjennom uavhengige instanser. Dette behovet er tilstede også i en sosialistisk utvikling, ja det er tilstede hvert fall så lenge det eksisterer et organ som staten. Det sentrale er å utvikle foreteelsenes klassekarakter som elementer i å utvikle et sosialistisk samfunn hen mot kommunismen.

MARX:

"En samfunnsform går ikke under før produktivkreftene er utviklet tilstrekkelig vidt, og høyere produksjonsforhold trer ikke i dets sted, før de materielle eksistensbetingelser er født i kjødet av det gamle samfunn."

Som den borgerlige stat, kan en sosialistisk stat legitimerer sine overgrep med gode hensikter i pakt med ordtaket; Veien til helvete er brølagt med gode forsetter.

For enkeltindivid er imidlertid underordningen under staten ikke det samme som å innrette seg etter et sosialistisk samfunns behov; behov som det heller ikke er bare å sette to streker under og kalle det sannhet. Engels siterer Hegel i sin bok Anti-Düring; "frihet er innsikt i nødvendighet". Staten eller partiet i de sosialistiske land hadde definitivt ikke rett i alt hva de fant nødvendig. Alle spørsmål er da heller ikke klasse-spørsmål.

Det er jo nettopp den manglende personlige frihet som hefter så sterkt ved de sosialistiske land. Her ligger kjernen i det troverdighetsproblem den revolusjonære del av venstres-

SPØRSMÅL I MARXISMEN

da sliter med. I et land som Norge, med lange rettstradisjoner, og historisk gode vilkår for personlige rettigheter, er det avgjørende for den revolusjonære venstresida å konsekvent vise til at de personlige rettigheter skal bringes videre i sosialismen og utvikles til elementer i menneskenes frigjøring fra klasse-samfunnets ensidighet.

Om den reelle sosialismens motstandsdyktighet

Jeg har ovenfor nevnt produktivhetsproblemet i den sosialistiske økonomien som årsak til kollapset 1989/90. At eiendomsretten til produksjonsmidlene begrenset seg til et formelt forhold, fremmedgjort for arbeiderklassen i sin byråkratiske form, er viktig for å forklare hvorfor ikke arbeiderklassen gjorde motstand da de sosialistiske eiendomsformer ble erstattet av kapitalistiske. Arbeiderklassen kan ikke ha hatt den oppfatning at det var deres egen eiendom som ble ekspropriert av røverkapitalen. Den amerikanske marxisten Wadi'h Halabi legger hovedvekten på kollapset på økonomien, men framhever visse strukturelle forhold som gjorde at enkelte sosialistiske stater klarte seg mens andre ikke. Han viser til at Cuba sto i mot, mens Sovjetunionen gikk under. Ut fra en sammenliknende metode mener han at visse lærdommer kan trekkes. "For eksempel, organiseringen av den sosialistiske økonomi er meget viktig etter en sosialistisk revolusjon, og det samme er den generelle levestandard. Cubas økonomi var organisert mer likt med Sovjetunionens enn Jugoslavias eller Ungarens, viss økonomier mer liknet dagens Kina eller Vietnam. Men USSR falt, ikke Cuba. Igjen, dette indikerer at organiseringen av økonomien, viktig som den er, ikke er avgjørende. Hva er da avgjørende? Et svar kan oppsummeres i "elastisitet": Mangfoldig styrke som tillater arbeideres makt å slå tilbake, til og med etter et å ha et fått alvorlig slag."(...) "Hva hendte med kommunistpartiet som talte 18 millioner medlemmer? Hvor var fagbevegelsen? Svaret er at de var uforberedt og hadde mistet deres evne til uavhengig å mobilisere arbeiderne. Sovjetmyndighetene, partiet og fagbevegelsen var effektivt under én disiplin, og manglet relativ uavhengighet (og indre demokrati) nødvendig for hver av dem å bli effektive."(...) "I Cuba hadde fagforeninger generelt vært mer uavhengig i forhold til myndighetene og partiet, enn de var i USSR i 1970 og 1980 årene. Denne relative uavhengigheten bidro til heller enn det forringet, arbeiderstyrets alminnelige styrke. For å ta et annet eksempel, kommunistpartiets medlemmer som arbeider i Cubas masseorganisasjoner, som kvinneforbund, er foreløpig løst fra partidisiplinen (men tar partipolitikken i betraktning). Denne "løsgjørings" praksisen bidrar til styrke og effektivitet i både masseorganisasjonene og partiet, og slik umiddelbart bidrar til å styrke og spenstiggjøre arbeidermakten. SUKP hadde etter mitt kjennskap, ikke samme praksis. Cubas arbeidere var også generelt mer forberedt, ideologisk og når det gjaldt organisering, på kapitalismens mangfoldige utfordringer. Cuba overlevde. (Myndigheter og parti synes nært sammen-

vevd på Cuba, og viss ikke det korrigeres, kan det vise seg som en reell svakhet). (...) "Fagbevegelsen må ha evne til å forsvare arbeideres interesser med hensyn til produksjonen, "mot deres egen stat, om nødvendig", som Lenin engang uttalte det." Det sentral etter Halabis mening, er at en motstandsdyktig sosialistisk stat er avhengig av relativt uavhengige organer med ulike oppgaver men med felles hovedmål. Han legger videre vekt på "hurtighet" som en viktig styrke for arbeiderklasseorganisering. For at lederskapet skal kunne agere hurtig må det ha vunnet arbeiderens tillit over lang tid. "Effektivt lederskap og sentralisering krever korresponderende kontroll fra bunn."

Strategier til sosialismen – etapper og reformer

På samme måte som utviklingen av sosialismen ikke kan tas i et sprang uten katastrofale tilbakeslag, kan ikke overgangen fra kapitalisme til sosialisme skje uten etapper. I tråd med hva Gramsci teoretisk behandlet, må arbeiderklassen under kapitalismen utvikle et kontrahegemoni til kapitalen. Det må utvikle tanker og institusjoner som utfordrer og stiller alternativer til kapitalismen, partielt og som helhet. I den sosiale kamp viser den revolusjonære del av arbeiderbevegelsens erfaringer, at det må utvikles reformer som griper inn i både basis og overbygg i et komplekst hele, og som skrittvis bringer arbeiderklassen i maktposisjon. Den prosessen som jeg tidligere har beskrevet som etapper i sosialismen, starter allerede under kapitalistiske produksjonsforhold. Hvor utviklet arbeiderklassens hegemoni er allerede under kapitalistiske produksjonsforhold, er av betydning for hvordan overgangen til sosialismen skjer og hvordan denne utvikler seg. Stor grad av bevissthet i breie lag av folket, befordrer også den seinere sosialistiske utviklingen. Udjuping av demokratiet på alle nivåer allerede under kapitalismen, må antas å begunstige den faktiske deltakelse fra arbeiderklassens side fra første stund i den sosialistiske utviklingen. Det vil kunne gi muligheter for at unødige sentraldirigering og byråkratisering forhindres, og at den motsatte prosess påskyndes fordi den allerede partielt er utviklet under de strukturelle reformer arbeiderklassen har fått gjennom i en før-revolusjonær fase.

Erfaringen viser også at overgang til sosialismen er ikke noe arbeiderklassen utfører aleine. Den må ha med seg andre sosiale lag. Marx har i Den tyske Ideologi prinsipielt uttalt at:

"Enhver ny klasse, som tar den tidligere herskende klasses plass, er nemlig – allerede for å kunne realisere sin målsetting – nødt til å fremstille sine interesser som alle samfunnsmedlemmers felles interesser, eller idémessig uttrykt: å gi sine tanker en generell form, å fremstille dem som de eneste fornuftige og alment gyldige. Den revolusjonære klasse opptre fra begynnelsen av, fordi den står overfor en klasse, ikke som klasse, men som hele samfunnets representant, den fremstår som hele samfunnets masse mot den

eneste, den herskende klasse. Det kan den gjøre fordi dens særinteresser i begynnelsen virkelig langt på vei faller sammen med alle de andre ikke herskende klassers felles interesser og under presset fra de hittil herskende forhold ennå ikke har kunnet utvikle seg som en særinteresse til en spesiell klasse. Dens seier er derfor nyttig også for mange individer som hører til de øvrige klasser, som ikke når frem til makten, men bare for så vidt den nå setter disse individer i stand til å heve seg opp og inn i den herskende klasse."(...) "Hele den illusjonen om at en bestemt klasses herredømme bare er visse tankers herredømme bortfaller naturligvis av seg selv så snart klasseherredømmet i det hele tatt slutter med å være samfunnets organisasjonsform, så snart det altså ikke er nødvendig lenger, å fremstille en særinteresse som en almen interesse eller "det almene" som det herskende."

I motsetning til tidligere revolusjoner og klasser som streber etter makten, vil arbeiderklassens interesse i å oppheve grunnmotsigelsen mellom arbeid og kapital være tuftet på virkelige allmenmenneskelige interesser. Det som er arbeiderklassens totale interesse i kraft av sin plass i grunnmotsigelsen, er sider ved ethvert menneske, også de som tilhører kapitalen. Det er dette som berettiger arbeiderklassens historiske misjon, nemlig endelig å frigjøre hele menneskeheten fra klassesamfunnets historie.

Slutning

Av hva jeg her har framstilt, kan det utledes at erfaringene fra de sosialistiske land sette sammen med de teoretiske arbeider om forholdet mellom de materielle forhold og menneskenes bevissthet, beror på et komplekst, ikke-mekanisk samspill. Det er ikke nok å legge til forholdene til rette for en ny samfunnsmessig bevissthet; det tar lang tid å overvinne klassesamfunnets bevissthetsformer. Derfor må overgangen skje i etapper tilpasset det fine samspillet mellom utviklingen av menneskenes bevissthet om sine omgivelser og av omgivelsene selv.

Dette foredraget holdt Eystein Kleven på et åpent møte om Sosialisme i det 21. århundre arrangert av Bevegelsen for sosialisme og Marxistisk Forum. En videoversjon av foredraget finnes på Bfs' hjemmeside: www.bevegelsen.no

"...til nytte og gagn for det kjempende proletariat ..."

AV JULIAN MARCHLEWSKI

Tredje bind av Kapitalen 1894/1895 i avisen Vorwärts

Forord av Eike Kopf

I mars 1872, altså knapt et år etter at pariserkommunens herredømme ble nedkjempet, uttalte den ledende representanten for prøyssisk-tysk historieskriving, professor Heinrich von Sybel: Man må begripe Karl Marx' vitenskapelige system for å kunne kritisere det. Han minner om at han snakker om en mann "som allerede i 1859 hadde presentert grunntrakkene i sitt system for offentligheten i mindre avhandlinger, men senere også har utviklet sitt partis meninger og krav inngående og meget grundig i en større og høyst leseverdig bok: Das Capital (et tykt bind er allerede utgitt, to andre skal komme). I likhet med Lassalle, er Marx slett ingen proletar og "har med utrettelig flid studert forholdene i den engelske industrien, de enkelte opprinnelsene til og fremveksten av dens enkelte grener, de forskjellige arbeiderklassenes situasjon, vekselvirkningene mellom industri og jordbruk. Han gikk langt tilbake i fortiden med sin forskning, han undersøkte omveltningene i de daværende levestandardene på grunnlag av de store oppdagelsene i det 15. og 16. hundreåret. Det satte ham i stand til å se kilden til dagens forhold i historisk sammenheng. Her skal man huske at han kjennetegner den nasjonaløkonomiske litteraturen i alle europeiske land grundigere enn de fleste andre. Han tok altså fatt på oppgaven etter svært grundige forberedelser, både på det teoretiske og praktiske plan. Hans stil kan ikke kalles lystig, men som god hegelianer ønsker han å føre den enorme stoffmengden tilbake til utviklingsmomentene i ett eneste grunnbegrep. Dermed blir hans resonnerement titt ulidelig omstendelig, ofte også generende langtrukket. Men hans drøftelser er likevel i høyeste grad overbevisende og sammenhengende. Den som gir ham rett i de første setningene, er ganske enkelt nødt til å akseptere hans endelige slutninger."

Etter å ha studert første bind av Karl Marx' Kapitalen, forutskikket Sybel prinsipielt: "De moderne sosialistenes krav gjelder i første rekke en forandring av det industrielle liv. Men

samtidig ønsker de å dokumentere sin berettigelse gjennom en ny oppfatning av grunnlagene for all menneskelig tilværelse, for all rett, for staten, historien og filosofien."

Det betyr at en av de mest berømte historikere i det 19. hundreåret, etter grundig studium av de omkring 790 sidene i den første utgaven av første bind av Kapitalen (utgitt i 1867), hadde forstått: Den nye verdensoppfatningens politiske slutninger beror på grundige økonomiske analyser basert på en ny filosofisk betraktning av verden som helhet. Marx har nemlig studert de filosofiske, økonomiske og politiske sammenhengenes historie, altså deres tilblivelse og hovedetappene i deres utvikling.

I senere innlegg i det tyske sosialdemokratiets hovedorgan Vorwärts i årene 1894 og 1895, handler det om en bemerkelsesverdig oversikt over de tre første bindene av Kapitalen av Marx, der det redegjøres for de vesentligste sammenhengene mellom fremstillingen (produksjonen), kretsløpet i realiseringen (sirkulasjonen) og fordelingen (distribusjonen) av merverdien i de kapitalistiske samfunnene før den kan forbrukes (konsumeres) av de aktuelle sosiale klasser og lag.

Fjerde bind av Kapitalen som presenterer teoriene om merverdien i historisk rekkefølge, ble i 1905-1910 for første gang utgitt i tre deler av Karl Kautsky. Når i løpet av 2007 også bind II/4.3, II/11 og II/13 utkommer, vil andre etappe, nemlig Kapitalen med forarbeider, være den første av MEGAs fire utgivelsesetapper som utkommer komplett siden 1975.

Da vil altså interesserte teoretikere for første gang i Marx-Engels-forskningens historie ha mulighet til å studere ikke bare den teoretiske og logiske strukturen, men også opprinnelsen og utviklingen i den politiske økonomien til Marx, men også til Engels uten å måtte oppsøke spesialarkiver og tyde håndskrifter som er vanskelig å lese.

De pålitelige kildekriftene som man nå kan studere, tilsvarer faktisk den første av de seks rubrikkene som Marx i 1859 planla for systemet i den borgerlige politiske økonomien. I

praksis viser de motsigelsesfylte sammenhengene som utvikler seg svært tydelig, men likevel inneholder de tre bindene av Kapitalen fremdeles den mest rasjonelle beskrivelsen av den vesentlige indre og alminnelige utviklingen av sammenhengene som under lignende forutsetninger skjer i det økonomiske liv.

Disse bindene er nå som før det viktigste teoretiske grunnlaget også for land som befinner seg i overgangsperioden fra en kapitalistisk til en sosialistisk samfunnsform. Bedriftsledere, samvirkeledere, folk i utenrikshandelen, innkjøpere, selgere, konsern- og bankdirektører osv, f. eks. i det tidligere DDR og i andre land, har erfart det i praksis og betalt dyrt for det. I sitt praktiske virke måtte de skaffe seg innsikt også i problemene i "rubrikkene" to til seks, altså i alle økonomiske relasjoner i og utenfor landet og organisere dem så godt som mulig (det lyktes faktisk i flere tiår under konkrete historiske betingelser).

Alle som nå og i fremtiden velger å ville virke offentlig for å fremme menneskehetens fremskritt, vil mindre enn noen gang før greie seg uten et inngående studium av det kapitalistiske samfunnsystemet som har forandret seg sterkt og på mange plan siden Marx og Engels levde. I det følgende trykker vi et over 100 år gammelt overblikk over det teoretiske systemet i den politiske økonomien til Marx og Engels, for det kan også i dag gi nyttige impulser til et eget kritisk studium med støtte i relevante bind i samleutgaven av Marx og Engels (MEGA).

I.
2. bilag til Vorwärts Berliner Volksblatt Nr. 287. Søndag, den 9. desember 1894.

III. bind av Kapitalen

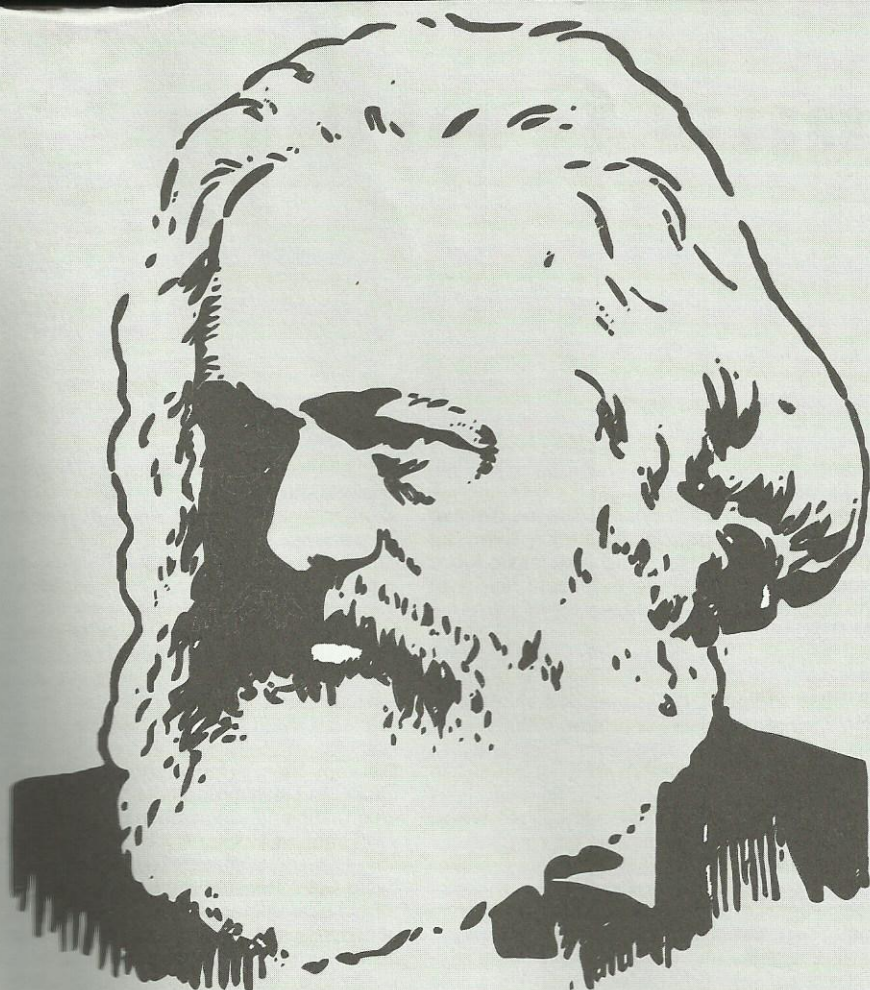
Det er jo riktig når det sies at vårt parti ville ha oppstått også uten eksistensen av teoretiske bøker fordi merverdiproduksjonen, utbyttingen av folket, det stadige tilslaget av mennesker fra mellomlagene til proletariatets rekke, lønnsarbeidernes voksende forbitelse - fordi alle disse verdenshistoriske og verdensomformende foreteelsene i de moderne

folkenes liv ville ha inntruffet, enten nå utviklingens gang og de lovene som ligger til grunn for den var blitt teoretisk utforsket og presentert i lærde bøker, eller om det ikke hadde skjedd. I alle fall finner proletariatet, som er forent i klassekampen, (bortsett fra en rent vitenskapelig og fordomsfri interesse av å finne sannheten) sin grunnleggende viten i disse bøkene. Mange ledd i proletariatet vil gjennom den forstandsmessige overbevisningen som disse bøkene formidler, bli ledet inn i det kjempende proletariatets rekke, og de vil vise proletariatet mål, veier og midler.

Den mest betydningsfulle og mest uunnværlige av disse bøkene er Kapitalen av Karl Marx. Heller ikke Marx, som var den største av alle teoretikere, ble det forunt å fullføre sitt livsverk selv. Han fikk bare se det første trykte bindet ta veien ut i verden da han måtte overlate utarbeidelsen av utkastene til de påfølgende bind som arv til sin mangeårige venn Friedrich Engels. Andre bind av Kapitalen kunne Engels etter langvarige studier og forarbeider utgi i 1885, og for noen dager siden, etter ni års arbeid, kom også tredje bind hvis saklige innhold vil bli inngående vurdert av kvalifiserte anmeldere. I forordet til tredje bind opplyser Engels at han snarest mulig vil klargjøre utgivelsen av fjerde og siste bind.

I en biografi over vennen Marx beretter Engels om den utrolige fliden og den pinlige nøyaktigheten som Marx brukte på utarbeidelsen av Kapitalen, og om hvordan han ennå i sine siste leveår under forarbeidene til det nettopp utkomne bind med stor grundighet studerte utdshistorie, agronomi, de russiske og amerikanske grunneiendomsforholdene og andre vitenskaper. For å få adgang til all eksisterende litteratur, lærte han seg også gammelslavisk, russisk og serbisk, i tillegg til de germanske og romanske språkene som han allerede behersket - helt til døden i 1883 satte en stopper for hans studier og arbeid.

Det forteller Engels. Men han fortalte ingen fremmed om den arbeidsbyrden han frivillig påtok seg ved å overta den vitenskapelige arven etter sin venn Marx. Han selv, som i mellomtiden er blitt 75 år, gir i forordene til de bindene han har utgitt, bare noen sparsomme opplysninger som han syns den litterære plikten pålegger ham å gi. Slik meddeler han i forordet til tredje bind, at han ved utgivelsen av andre bind i 1885 trodde at tredje bind bare ville medføre tekniske problemer, med unntak av noen meget viktige avsnitt. Men den gangen hadde han ingen anelse om de vanskelighetene nettopp disse viktigste avsnittene av helheten skulle volde ham, like lite som om de andre hindringene som skulle forsinke produksjonen av boken så mye.

Først og fremst, forteller han, var jeg plaget av en langvarig øyenlidelse, som i lang tid begrenset min arbeidstid for skriftlige oppgaver til et minimum og som i kunstig lys fortsatt kun unntaksvis tillater meg å ta pennen i hånden. I tillegg kom andre oppgaver som ikke kunne avvises: Nye opplag og oversettelser av tidligere arbeider av Marx og meg, altså revisjoner, forord, suppleringer som ofte var umulige uten nye studier osv, og fremfor alt den engelske utgaven av første bind der jeg i siste instans står ansvarlig for teksten og som derfor kostet meg mye tid.

Dessuten påla den internasjonale arbeiderbevelsens vekst ham mange nye plikter. Allerede fra de første dagene av vår offentlige virksomhet, heter det, falt mye av arbeidet med kommunikasjonen mellom sosialistenes og arbeidernes nasjonale bevegelser i de forskjellige land på Marx og meg; dette arbeidet økte etter hvert som bevegelsen som helhet ble sterkere. Mens Marx bar hovedbyrden helt til sin død, falt fra nå av det stadig voksende arbeidet på meg alene. Nå er imidlertid den direkte kontakten mellom de enkelte nasjonale arbeiderpartiene blitt en regel som heldigvis styrkes mer og mer fra dag til dag; men trass i det blir jeg ennå bedt om hjelp så ofte at det går på bekostning av mine teoretiske arbeider. Men når man som jeg har virket i denne bevegelsen i over 50 år, er de oppgavene som springer ut av den, en plikt som ikke kan avvises, men må oppfylles øyeblikkelig.

Det faktum at jeg bor i London, medfører nå en gang at denne partikontakten som regel foregår skriftlig om vinteren og personlig om sommeren. Og dette samt nødvendigheten av å følge med i bevegelsens gang i et stadig økende antall land og i et antall presseorganer som øker enda raskere, er det etter hvert blitt umulig for meg å gjøre ferdig arbeider som ikke kan avbrytes, til andre tider enn om

vinteren og spesielt i årets tre første måneder. Når man har 70 år på nakken, arbeider hjernens assosieringsceller i henhold til Meynert med en viss fatal treghet; man overviner ikke avbrudd i et vanskelig teoretisk arbeid så lett og raskt som før. Derfor kunne det hende at hvis vinterens arbeid ikke ble fullført i sin helhet, måtte storparten gjøres om igjen neste vinter.

Deretter gjør Engels oppmerksom på at hans oppgave var vanskelig, fordi det fra Marx' hånd bare forelå et meget ufullstendig første utkast til tredje bind. Som regel, sier han, var begynnelsen til hvert enkelt avsnitt utarbeidet nokså omhyggelig og som regel også stilistisk avrundet. Men jo lengre man kom, desto mer skisseaktig ble bearbeidelsen, desto flere ekskurser i forbindelse med undersøkelsene av underpunkter inneholdt den, samtidig som deres endelige plassering var overlatt til senere gruppering. På flere steder røper håndskrift og beskrivelse svært tydelig utbruddet og den gradvise utviklingen av et av disse sykdomstilfellene som skyldtes overanstrengelse og som gjorde det stadig vanskeligere og til slutt helt umulig for forfatteren å arbeide selvstendig. Det var heller ikke rart. Mellom 1863 og 1867 hadde Marx ikke bare skrevet utkastene til de to siste bindene av Kapitalen og klargjort første bind i trykkeferdig håndskrift, men også gjort det kjempearbeidet som var knyttet til grunnleggelsen og utviklingen av Den Internasjonale Arbeiderassosiasjonen. Derfor viste allerede i 1864 og 65 de første tegnene seg på de helsemessige problemene som var skyld i at ikke Marx selv kunne legge siste hånd på 2. og 3. bind.

Engels arbeid begynte med at han laget en leselig kopi av originalen, som det selv for ham var vanskelig å tyde, ved å dikterte hele manuskriptet. Det kostet temmelig mye tid. Først da kunne Friedrich Engels ta fatt på det egentlige arbeidet som skulle oppta ham i så

SPØRSMÅL I MARXISMEN

mange år.

Som leserne vil forstå, er det ikke lett å skrive en bok med en betydning som Kapitalen, og proletariatet kan bare være takknemlig for at seriøse menn var villige til å satse hele livet på å oppfylle denne oppgaven.
M.P.

II.

2. bilag til Vorwärts Berliner Volksblatt.
Nr. 21. Fredag, den 25. januar 1895.

Tredje bind av Kapitalen

Med tredje bind av Kapitalen foreligger avslutningen av verket som betyr en revolusjon i nasjonaløkonomien.

Dets vitenskapelige verdi beror først og fremst på at det presenterer en vitenskapelig analyse av alle viktige økonomiske områder av et sluttet system. - Hittil har vitenskapen kjent til to slike systemer, nemlig merkantilismen og fysiokratismen. Førstnevnte behandlet fremfor alt praktiske spørsmål, men det var aldri tale om en virkelig utforskning i dybden av eksisterende problemer. Fysiokratismen oppsto i begynnelsen av den kapitalistiske tidsalderen og under innflytelse av den rasjonalistiske filosofien. I likhet med Rousseau var opphavsmennene til den fysiokratiske doktrinen trolbundet av ordet natur. Det gjaldt å finne de "naturlige" økonomiske lovene. Naturen, som skaper alt, skaper også folkenes rikdom. Jordbruket som umiddelbart fravirker jorden dens frukter, er altså grunnlaget for nasjonaløkonomien, for produktene fordeles blant befolkningen etter visse lover. Jordbrukerne er altså den eneste produktive klassen. Men naturen har også utstyrt menneskene med "drifter" som vil gjøre alt av seg selv hvis de bare får styre seg fritt. - Trass i resonnementets grunnleggende feil, som var at det underkjente arbeidets verdiskapende element, har dette systemet den fordel at det kunne besvare alle spørsmål som dukket opp på den tiden, selv om det skjedde i en form som ikke sto for kritikk, og at det representerte en avrundet helhet.

Den såkalte klassiske nasjonaløkonomien begynte med Adam Smiths kritikk av det fysiokratiske systemet. Han var den første som gjorde den grunnsetningen gjeldende at arbeidet er verdienes kilde. Han var imidlertid ingen Columbus, men bare en oppdagelsesreisende som krysset gamle spor. Allerede hundre år før hadde nemlig William Petty uttalt: "Arbeidet er faren, det aktive prinsippet, mens jorden er rikdommens mor." Grunnsetningen var riktig, men for å forklare alle foreteelser på basis av den, måtte det gjøres et kjempearbeid som ikke ble utført. Riktignok gikk Ricardo videre ved å forklare at profitten var et resultat av arbeid som lønnsarbeideren ikke fikk betalt for, men også han mislyktes på grunn av at det var så vanskelig å forklare de kompliserte problemene. - Det

var ikke mulig å forklare hele omfanget av nasjonaløkonomien med den "klassiske skolens" midler. Derfor ga man fysiokratene konsesjoner.

Smiths etterfølgere som hadde gjennomgått hans skole, prøvde aldri å utvikle denne teorien, men nøyde seg i beste fall med å registrere den. Den eneste innsatsen som en del av dem gjorde, var å samle et rikholdig, forskjelligartet faktamateriale som de var og er ute av stand til å gjøre bruk av.

Da kom Marx. Han startet der klassikerne hadde latt skipsbrudd, idet han begynte med en grundig analyse av det enkleste problemet. - Et kvantum av vare A = et annet kvantum av vare B. Hvorfor denne likestillingen? Fordi det her gjaldt å konstatere hvordan og hvorfor et arbeid bestemmer verdien. Idet Marx forklarte at et spesielt og konkret arbeid, altså skomakerens, skredderens, låsesmedens arbeid er kilden til bruksverdien, mens uspesifisert, likt og abstrakt arbeid, altså forbruket av menneskelig arbeidskraft som lar seg måle etter intensitet og tid, er kilden til bytteverdien, hadde han besvart spørsmålet. Det var verditeorien.

På markedet spørres det imidlertid ikke etter varenes objektive verdi, men etter deres pris, som er verdien uttrykt i penger. Det gjaldt altså å undersøke pengenes betydning som verdimåler. Her viste det seg at de borgerlige økonomene meget grundig hadde misforstått borgerskapets yndling, nemlig de pene og blanke pengene. Dermed oppsto pengeteorien, som i dag er generelt, men stilltiende akseptert, men det er simpelthen kostelig når mange nasjonaløkonomer vil akseptere Marx' pengeteori, men ikke verditeorien, enda førstnevnte er en konsekvent følge av sistnevnte.

Nå gjaldt det å avklare spørsmålet om hvordan merverdien oppstår, hvordan kan penger gjøres til enda mer penger? Hvis de samme verdiene utveksles, kan ingen vinne eller tape. Av og til kan vel kjøperen lure selgeren, eller omvendt, men det er bare tilfeldigheter. Det gjaldt å vise at selv om varene i sin alminnelighet byttes etter deres verdi, er det likevel mulig å putte merverdien, altså verdien av ubetalt arbeid, i lommen. Det viste seg da en vares spesielle karakter, nemlig varen arbeidskraft, ble undersøkt. Arbeidskraftens verdi gir seg, i likhet med enhver annen vares verdi, av det arbeidet som er nødvendig for å produsere denne varen. Produksjonskostnadene er arbeiderens underhold. Hvis arbeideren i løpet av 6 timers arbeid har skapt en verdi som er lik verdien av alt han trenger av materielle goder (for seg og familien, for arbeidskraften må bevares også for fremtiden), så har han skapt en motverdi. Men når arbeideren har 10, 12, 14 timer og skaper altså i 4, 6, 8 timer nye verdier, ikke for seg, men for den som har kjøpt hans arbeidskraft.

For å kunne utnytte den profitable varen

arbeidskraft, trenger imidlertid kjøperen av den også andre ting, nemlig maskiner, råstoffer, bygninger. Vulgærøkonomien kalte disse tingene kapital. For den eksisterte nemlig ingen forskjell, bortsett fra den tekniske, mellom den villes verktøy og maskineriet i en moderne fabrikk. Marx påviste at denne insinuasjonen var absurd og bare ville forvirre enhver undersøkelse, og at produksjonsmidler bare blir til kapital under bestemte historiske betingelser omstendigheter. Nemlig bare når disse produksjonsmidlene har havnet i hendene til kapitalistklassen og tjener til å pumpe merverdi ut av arbeiderklassen, for da denne klassen ikke har noe annet å selge, er den tvunget til å selge sin eneste vare, nemlig arbeidskraften som skaper merverdi for andre.

Skildringen av den historiske prosessen som på den ene siden gjør produksjonsmidlene til kapital og på den andre siden tar dem fra det store flertall i folket, danner avslutningen av verkets første bind, som første gang utkom i 1867 og snart ble oversatt til alle språk i den siviliserte verden.

Boken fikk utrolig stor virkning. Hele nasjonaløkonomien ble satt på hodet. Borgerskapets vitenskapelige representanter ble redselsslagne. Vel nok hadde Ricardo ganske enkelt beskrevet profitten som ubetalt arbeid, men med det konstaterte han bare en kjensgjerning som ikke kunne bestrides. Den nøkterne englanderens erklærte ganske enkelt at slik er det og slik må det være, en annen produksjonsform er ikke mulig, og menneskesamfunnet må innstille seg på det om det vil eller ikke. Drømmene til de såkalte "egalitære sosialistene" som prøvde å trekke slutninger av hans teori om hvordan man kunne innrette seg for at den konstaterte merverdien skulle havne i arbeidernes lommer for å skape rettferdighet, var ikke noe å være redd for. Marx, derimot, hadde påvist hvordan den kapitalistiske produksjonens spesifikke form er oppstått og hvordan den nødvendigvis utvikler tilstander som graver dens egen grav. Han påviste hvordan nye krefter som en naturnødvendighet springer ut av den kapitalistiske ordningen, hvordan det oppstår et proletariat som absolutt og konsekvent konfronterer kapitalistklassen, et proletariat som må kjempe for sitt bare liv med den klassen i hvis hånd merverdien hopper seg opp, en klasse som sluker seg selv idet utfoldelsen av produksjonens indre krefter betyr at små bedrifter må utryddes av de store, og at småproducentenes klasse, altså selvstendige håndverkere og kjøpmenn, blir knust mellom disse to kjempende maktene. Her ble en ny verdensorden ikke forutsagt som fromme ønsker, nei, den ble med illevarslende skarpsyn utledet av kapitalismens lover. Så lenge de bare stilte sine krav i rettferdighetens navn, var saken ikke farlig. Men da de organiserte sin kamp på grunnlag av de lærene som vitenskapen leverte dem, ble saken alvorlig. Derfor gjaldt det å bekjempe denne teorien i

en krig på kniven.

Det nyttet ikke å tie saken i hjel, så man prøvde med innvendinger; tilintetgjørelse av Marx ble en spesialitet. Den positive kritikken som ble prestert, var sørgelig svak, så svak at Marx mente at det var under hans verdighet å reagere med ett eneste ord på disse fjollete spillfakteriene. Derfor forskanset man seg snart bak et sikkert bolverk: Det Marx hadde sagt, kunne man utnytte. Marx hadde ikke sagt noe om de kompliserte foreteelsene i pengemarkedet, om konkurransen, om grunnrenten; her kunne man altså trygt påstå at dette ikke lot seg forklare på grunnlag av hans teori. Man triumferte. - Da kom andre bind, og sosialistene ble delvis slått, for nå hadde de mistet enda et område.

Dessverre var det ikke Marx forunt å klargjøre det andre bindet til trykking. Etter hans død fikk hans venn og studiekamerat Engels den vanskelige, men ærefulle oppgaven.

Det som her måtte behandles, var "kapitalens sirkulasjonsprosess". Det gjaldt å undersøke hvordan kapitalen som forbrukes i produksjonen og produserer enda mer kapital som benyttes i ny produksjon, må inndeles i fast og variabel kapital, dvs i kapital som brukes til produksjonsmidler og arbeidslønn. Det gjaldt å fortsette å undersøke i hvilken grad og hvordan kapitalens omløpstid må innvirke på merverdien og merverdiraten (som Marx kaller forholdet mellom den variable kapitalen og merverdien). Videre gjaldt det å undersøke forholdet mellom den faste kapitalen, dvs den delen som bindes i maskiner, bygninger osv, og den sirkulerende kapitalen som investeres i råstoffer, kull, hjelpematerialer. Dette var så å si den industrielle siden; her ble altså hver del av kapitalen betraktet separat og dens anvendelse og kretsløp iaktatt. Den opptrådte som tidligere tilegnet merarbeid som ble fordelt på fast, sirkulerende og variabel kapital for så å fullføre det samme kretsløpet på nytt. Men det gjaldt også å beskrive "den samlede samfunnsmessige kapitalens reproduksjon og sirkulasjon". Nettopp her hadde den klassiske nasjonaløkonomien gjort de største feilene. Den antok ganske enkelt at et lands årsprodukt blir fordelt blant innbyggerne som lønn, profitt, rente. Nå er det imidlertid klart at den delen som anvendes i produksjonsmidler, overhode ikke kan fordeles. Hvis prosessen skal videreføres, så må i det minste den konstante kapitalen fortsatt eksistere. Det er bare arbeidslønnen og merverdien som blir fordelt. Men da produksjonen ikke skjer planmessig, hersker den største forvirring om produksjonen av forbruksvarer og reproduksjonen av produksjonsmidler. Det må inntreffe gnisninger, og da konkurransen mellom kapitalistene slett ikke foregår uten vanskeligheter, må det oppstå stagnasjoner, snart her, snart der.

Andre bind hadde den ulempen at det ble svært grundig misforstått av de borgerlige økonomene, om mulig enda grundigere enn

første bind. Også her skjedde det umulige, nemlig at noen av disse herrerne roste andre bind som et særdeles vitenskapelig verk, noe de ikke ville medgi at første bind var, selv om hele undersøkelsen bygger direkte på verdi- og merverditeorien. Det ble imidlertid mye mindre lest, for mens Marx her hadde samlet et rikholdig historisk materiale som etter hvert ble grundig plyndret, var andre bind gjennomgående abstrakt formulert.

Det tok ni år før tredje bind kunne utkomme. Det avrunder systemet ved å skildre hele den kapitalistiske produksjonsprosessen.

III.

2. bilag til Vorwärts Berliner Volksblatt.
Nr. 23. Søndag, den 27. januar 1895
Tredje bind av kapitalen

I de to første bindene ble det antatt at utvekslingen av varer i virkeligheten skjer i forhold til verdien, det vil si at også verdien av de pengene det betales med, er i overensstemmelse med varens verdi.

Men som alle økonomiske lover, er dette bare en "tendensiell" lov, dvs at prisene bare tenderer mot å stemme overens med verdien. Men isolert sett er det imidlertid ikke tilfelle: Tvert om, for da prisene i markedet går opp og ned på grunn av konkurransen, så vil en vare i det enkelte tilfelle snart bli solgt under, snart over verdien. Det syns altså som om verdiloven bare er et fantasifoster. Likevel påviser Marx hvordan nettopp denne motsigelsen er en konsekvens av denne loven.

Prisene bestemmes av markedet, samtidig som den enkelte kapitalist prøver å håve inn mest mulig profitt. Denne profitten beregner han naturlig nok i forhold til den samlede kapital som han har investert i sine varer. Profitten kan altså ikke være noe annet enn merverdi. Den oppstår imidlertid ikke av den samlede kapitalen, men kan, da den består av merarbeid, bare stå i forhold til den delen av kapitalen som er benyttet til å kjøpe arbeidskraft, altså som lønn. Det må altså finnes en forskjell mellom profittraten, dvs forholdet mellom merverdi og samlet kapital, og merverdiraten, dvs forholdet mellom merverdi og variabel kapital.

Nå undersøker Marx hvordan merverdiraten forholder seg til profittraten, samtidig som han påviser at når arbeidsproduktiviteten endres i en produksjonsgren, endres ikke bare forholdet mellom betalt og ubetalt arbeid, altså merverdien i forhold til den variable kapitalen, for i dette tilfelle må også forholdet mellom den konstante og den variable delen endre seg. Videre at omløpstiden da kapitalen ikke bare skaper, men også realiserer merverdi ved å omgjøre den til penger, er av største betydning for profittraten. Til slutt påviser han hvordan profittraten kan økes ved å spare konstant kapital. Det skjer på flere måter. For

det første på arbeidernes bekostning ved at man "sparer" så mye som overhode mulig på verneinnretninger, ventilasjon osv. For det andre ved å anvende vitenskapelige løsninger som bedre utnyttelse av energien, unngå tap under kraftoverføringen og størst mulig utnyttelse av biprodukter.

Etter at Marx har skildret virkningene av prissvingningene for råstoffer som forårsaker endringer i den sirkulerende kapitalens størrelse og dermed innvirker på profittraten, og i denne sammenheng bruker den store bomullskrisen i 1861-65 som eksempel, går han over til å undersøke hvordan en gjennomsnittlig profittrate må oppstå på grunn av konkurransen. Spørsmålet som her må besvares, er: Hvis vareprisene virkelig reguleres i forhold til verdien, så ville de kapitalistene som investerer en forholdsvis liten del i konstant kapital, altså i produksjonsmidler, og en tilsvarende større del i variabel kapital, altså i lønnsarbeid og dermed utbytter flest lønnsarbeidere med minst kapital, drive mest lønnsomt. Men slik er det faktisk ikke. All kapital gir en gjennomsnittlig profitt, uansett hvordan den er sammensatt av konstante og variable deler. Denne utjevningen får konkurransen i stand. For hvis en produksjonsgren gir profitt over gjennomsnittet, strømmes ny kapital til denne grenen. Når det skjer, blir det produsert flere varer enn nødvendig for å dekke etterspørselen. En del av disse varene ville så å si representere bortkastet arbeid. Og da hver enhet gjelder likt i markedet, ville de enkelte varers verdi være lavere, og dermed ville kapitalistene bli nødt til å selge dem billigere; prisene og dermed også profitten ville falle, og slik ville balansen bli gjenopprettet. Men vel å merke ikke uten store tap og alvorlige problemer for noen kapitalister, og ikke uten nedleggelse av arbeidsplasser som gjør arbeiderne brødløse. Vi ser altså at prisen svært sjelden vil tilsvare verdien nøyaktig, for det ville for det første forsette at kapitalen er fordelt i et visst gjennomsnittlig forhold på konstant og variabel kapital, og for det andre at det er likevekt mellom tilbud og etterspørsel, men det kan bare unntaksvis være tilfelle. Vanligvis vil det nettopp på grunn av verdiloven måtte skje svingninger.

Mens den enkelte kapitalist altså må anstrenge seg for å drive prisen for sin vare over verdien så sant det er mulig for å styre mest mulig av den merverdien som er skapt i den samlede arbeidsinnsatsen, over i sin egen lomme, og som befinner seg i en kamp på liv og død med alle andre kapitalister, er bildet et helt annet når vi stiller kapitalister og arbeidere som klasser opp mot hverandre. Her kommer det bare an på hvor mye merverdi som i det hele tatt produseres, for profitt kan bare hentes fra merverdien. Derfor er hver eneste kapitalist interessert i arbeidets utbyttingsgrad, altså i at ubetalt arbeid er så stort som mulig i forhold til betalt arbeid. "Her har man altså det matematisk eksakte bevis for hvorfor kapitalistene, som i sin konkurranse

SPØRSMÅL I MARXISMEN

seg imellom agerer som falske brødre, overfor den samlede arbeiderklassen danner et sant frimurerforbund."

Et annet meget viktig spørsmål er: Den gjennomsnittlige profittraten er ingen konstant størrelse, men har en tendens til å falle. Hvorfor? Profittmassen måles etter forholdet mellom profitt og samlet kapital. Hvis for eksempel en fabrikk betaler 100 mark i lønn mens maskiner, material osv koster ytterligere 50 mark og profitten utgjør 100 mark, så er profittraten 100/150, men hvis det samme antall arbeidere for samme lønn og de samme maskinene og råstoffene har en verdi på 400 mark mens profitten forblir den samme, er profittraten = 100/500; den har altså falt. Men hva betyr det at de samme arbeiderne setter en fire ganger så stor kapital i bevegelse? Ikke noe annet enn at arbeidsproduktiviteten har økt.

"Den alminnelige profitttraten progressive tendens til å falle er altså bare en eiendommelig måte for den kapitalistiske produksjonsmåten å uttrykke den økende utviklingen av arbeidets samfunnsmessige produktivitet."

Det viser seg altså at etter hvert som det kapitalistiske systemet utvikles, må en stadig større del av kapitalen plasseres i konstant kapital og en stadig mindre del i arbeidslønn. Men det betyr ikke at merverdimassen synker, tvert imot. "Antallet arbeidere som kapitalen gjør bruk av, altså den absolutte massen av det arbeid den setter i bevegelse og som skaper den absolutte masse av merarbeidet den suger opp og dermed utgjør massen av merverdien den produserer og dermed den absolutte masse av profitten den produserer, kan altså vokse og vokse progressivt trass i den progressivt fallende profitttraten. Dette kan ikke bare være tilfelle. Det må være tilfelle - bortsett fra midlertidige svingninger - på basis av den kapitalistiske produksjonen."

Dette fallet i profitttraten ville til og med skje mye raskere hvis ikke forskjellige omsendigheter motvirket det. Blant dem er: 1. At den enkelte arbeider blir utbyttet i stadig større grad; 2. at arbeidslønnen presses under dens verdi; 3. at elementene i den konstante kapitalen blir billigere; 4. den relative overbefolkningen som bidrar til at overgangen fra manuelt arbeid til maskinarbeid ikke skjer så raskt det ellers ville skjedd; 5. utenrikshandelen fordi kapital flyttes til mindre utviklede land der profitten er større.

Av profitttraten fall trekker Marx den slutningen at den kapitalistiske produksjonsmåten skaper et hinder for seg selv. "Hinderet for den kapitalistiske produksjonsmåten viser seg i:

1. At utviklingen av styrken i arbeidsproduktiviteten for profitttraten del avler en lov som på et visst punkt reagerer fiendtlig på dens egen utvikling og derfor alltid må overvinnes

ved hjelp av kriser.

2. At tilegnelsen av ubetalt arbeid og forholdet mellom dette ubetalte arbeidet og det konkretiserte arbeidet overhodet, eller, for å uttrykke det kapitalistisk, at profitten og forholdet til den investerte kapitalen, altså at en viss størrelse av profitttraten bestemmer om produksjonen skal utvides eller begrenses i stedet for forholdet mellom produksjonen og de samfunnsmessige behovene, altså behovene til samfunnsmessig utviklede mennesker. Derfor oppstår det hindere for den kapitalistiske produksjonsmåten allerede i produksjonens utvidelsesgrad som omvendt under den andre forutsetningen fremstår som absolutt utilstrekkelig. Det kommer til stagnasjon, ikke fordi tilfredsstillelsen av behovene, men fordi produksjonen og realiseringen av profitt påbyr det."

Dermed er foreteelsene i industrikapitalen behandlet utfømmende. Men det finnes enda to kapitalformer som må undersøkes, nemlig handelskapitalen og den rentebærende kapitalen.

IV. 2. bilag til Vorwärts Berliner Volksblatt. Nr. 37. Onsdag, den 13. februar 1895. Tredje bind av Kapitalen

Det er klart at handelskapitalen ikke skaper noen merverdi, for det kan bare skje i produksjonen. Vel nok sysselsetter kjøpmannen av og til arbeidere, men det er lett å tenke seg tilfeller som faktisk også forekommer, der det høves inn profitt av rent kjøp og salg uten spedisjons-, distribusjonsarbeid etc. Hvordan foregår det? Man skulle anta at kjøpmannen beregner et pristillegg på produksjonsprisen han betaler fabrikanten for varen, og det forekommer faktisk i enkelte tilfeller. Men vanligvis er forklaringen mye enklere hvis man antar at den kapitalistiske produsenten overlater en del av sin profitt til kjøpmannen for å få sine penger fortere inn. Det kommer tydeligere frem når vi tenker på at den kapitalistiske produsenten ofte selger direkte til konsumentene; da utgjør handelskapitalen ganske enkelt en del av den produktive kapitalen. Så kan vi trekke slutningen at kjøpmannskapitalen nemlig ikke direkte skaper merverdi, men er et middel til å tilegne seg merverdi gjennom andre.

Når det gjelder handelskapitalen, sier Marx følgende: "Den kommersielle arbeideren produserer ikke merverdi direkte. Men prisen for hans arbeid bestemmes av verdien av hans arbeidskraft, altså dens produksjonskostnad, men utøvelsen av denne arbeidskraften, altså anstrengelse, bruk av krefter, slitasje som i likhet med ethvert annet lønnsarbeid på ingen måte er begrenset av verdien av hans arbeidskraft. Hans lønn står derfor ikke i noe nødvendig forhold til profittmassen som han hjelper kapitalisten å realisere. Hva han koster kapitalisten og hva han innbringer ham,

er forskjellige størrelser. Han er innbringende, ikke fordi han skaper direkte merverdi, men fordi han hjelper til med å redusere kostnadene for realiseringen av merverdien i den utstrekning han utfører delvis ubetalt arbeid. Den egentlig kommersielle arbeideren tilhører den bedre betalte klassen av lønnsarbeidere, til dem hvis arbeid er kvalifisert arbeid på et høyere nivå enn gjennomsnittsarbeidet. Imidlertid har lønnen tendens til å falle også i forhold til gjennomsnittsarbeidet etter hvert som den kapitalistiske produksjonen utvikler seg. Dels gjennom spesialisering av arbeidet på området som resulterer i en ensidig utvikling av arbeidsevnen og kostnadene for denne utviklingen til dels ikke koster kapitalisten noe fordi arbeiderens dyktighet utvikler seg gjennom selve funksjonen, og det skjer raskere jo mer ensidig spesialiseringen blir. For det andre fordi utdanning, handels- og språkkunnskap osv reprodukeres stadig raskere, lettere, generelt, billigere jo mer den kapitalistiske produksjonsmåten retter læremetodene osv. mer inn på det praktiske. Generaliseringen av folkeundervisningen gjør det mulig å rekruttere dette slaget fra klasser som tidligere var utelukkert og vant til et dårligere levesett. Det øker tilstrømningen og dermed konkurransen. Men enkelte unntak minsker derfor verdien av disse menneskenes arbeidskraft etter hvert som den kapitalistiske produksjonen videreutvikles; lønnen synker samtidig som deres arbeidsevne øker. Kapitalisten øker tallet på slike arbeidere når han vil realisere mer verdi og profitt. Økningen av dette arbeidet er alltid en virkning, men aldri årsaken til økningen av merverdien."

Når det gjelder lånekapitalen som det betales rente for, så er det klart at renten bare kan betales av profitten, altså av industrikapitalens merverdi. Marx' oppfatning av renten som kapitalens merverdi er treffende. "Hvis denne mannen (lederen) ved årets slutt kanskje betaler eieren av 100 £ 5 £ i rente, det vil si en del av den produserte profitten, så betaler han bruksverdien av disse 100 £, altså brukerverdien av beløpets kapitalfunksjon, som er å produsere f. eks. 20 £ profitt."

Rentespørsmålet blir uhyre komplisert på grunn av de innviklede formene for bankkreditt som Marx underkaster en grundig analyse.

Når man betrakter fordelingen av den merverdien som hele arbeiderklassen produserer, fordeler den seg som rente og profitt av totalkapitalen som kapitalistklassen har investert i handel og industri.

Men kjøpmannen, fabrikanten, ågerkaren er ikke de eneste som høster der de ikke har sådd, for det finnes enda en klasse, nemlig grunneierne som henter sin inntekt fra grunnrenten.

Ricardos grunnrenteteori lyder i sin mest generelle form: Fruktbarheten er forskjellig,

prisen for produktene beregnes på basis av produksjonskostnadene på den dårligste og karrigste marken som må drives for å dekke totalbehovet. Dermed oppnår eierne av bedre og mer produktiv mark en ekstraprofit i form av rente. - Marx opprettholder i grunnen denne oppfatningen, men han utdyper den idet han betrakter grunnrenten som kun en spesifikk form for tilegnelse av merverdi. - Verdien bestemmes i forhold til den samfunnsmessig nødvendige arbeidsmengde som er investert i en vare. Når noen så blir i stand til å monopolisere gunstige betingelser, kan han bruke mindre enn den gjennomsnittlige arbeidsmengden, og dermed oppstår en ekstraprofit. Dette forklarer Marx ved hjelp av et utmerket eksempel: La oss anta at i et land drives den store massen av fabrikker med dampkraft. Hvis nå en av fabrikanterne får anledning til å drive sin fabrikk med fosselkraft som er billigere, så høster han en ekstraprofit i forhold til de andre. Da er spørsmålet hva som er kilden? Den er ikke bare at den utvalgte anvender en naturkraft, for dampkraft er en naturkraft like mye som et fossefall. Ekstraprofiten springer ut av anvendelsen av en naturkraft som ikke alle kapitalister har tilgang til, nemlig et monopol.

Det samme gjelder i åkerbruk. Eierne av et jordstykke overlater det til forpakteren på den betingelsen at denne betaler ham den ekstraprofiten han dermed oppnår i form av en forpaktingsavgift. På denne måten blir eierskapet til et jordstykke et middel til å håve inn en del av merverdien.

Foreteelsen kompliseres av den omsluttendigheten at kapital som i tur og orden anvendes på samme mark, ikke er like produktiv. Dermed oppstår et stort antall kombinasjoner som vi naturligvis ikke kan komme inn på her. Men vi vil likevel nevne det ualmennelig interessante historiske kapitlet der Marx skildrer "den kapitalistiske grunnrentens genesis". Hvordan den først kommer til uttrykk som arbeidsrente ved at den umiddelbare produsenten arbeider en del av uken for grunneieren med å dyrke grunneierens jord som gjentelse for bruksretten til et stykke jord. Her tilegner grunneieren seg i kraft av sin eiendomsrett direkte merarbeid i form av brukerens pliktarbeid. Etter hvert kom produktrenten. Jordbrukeren beholdt da hele jordstykket som han drev med egne eller godsherrers dyr og redskaper, men til gjengjeld måtte han avlevere en del av avkastningen av jorda. Den mest utviklede formen er pengerenten: Grunneieren forpakter jorda bort til en driver mot en avgift som er beregnet slik at forpakteren beholder en gjennomsnittsprøfit. Dermed er vi kommet til slutten av vårt innlegg. Men helt til slutt noen ord om formen for presentasjonen.

Når vi sammenligner foreliggende tredje bind med første bind, oppdager vi en forskjell som dessverre er for stor. Den ofte fengslende skildringen er gått tapt, og den kommer bare

sjelden til uttrykk i de kapitlene som var fullt utarbeidet. Man ser bare så altfor tydelig at det er bruddstykker. Men det var ikke til å unngå fordi, som Engels sier, boken "også skal fremstå som et eksklusivt verk av forfatteren, ikke av utgiveren". Da det ofte bare forelå fragmenter, måtte sammenhengen delvis gå tapt, noe som leseren føler som et stort tap, men på den andre siden måtte det komme til gjentakelser.

Men selv i denne form er boken i forhold til mange nasjonaløkonomiske "hånd- og oppslagsbøker" en klassisk marmorbyste sammenlignet med gipsfigurene i en bruktbok. Marx er et mektig, gjennomgripende og altomfattende geni som ingen har greid å gjøre rangen stridig.

At Marx ikke fikk utarbeide alle enkeltheter, vil forhåpentligvis være en spore for hans elever til å bygge videre og med glede på mesterens verk til nytte og gagn for det kjempende proletariat, som henter sine skarpeste våpen fra Kapitalen av Karl Marx.
J.B.M.

Tidligere publisert i Zeitschrift Marxistische Erneuerung (Z) nr 68, desember 2006, oversatt av Fredrik Kristensen

Noter:

1. I Z 64 (mai 2005, s. 115 ff) gjorde vi i en artikkel av Eike Kopf oppmerksom på den nye utgaven av tredje bind av Kapitalen i MEGA-serien.) Like etter utgivelsen av dette bindet i 1894 publiserte den sosialdemokratiske avisen Vorwärts en omfattende omtale som var signert av "M.P." og "J.B.M." og ble trykket i fire deler mellom 9. desember 1894 og 13. februar 1895. "J.B.M." er en forkortelse for navnet til en polsk revolusjonær og publisist, nemlig Julian Balthasar Marchlewski, som hadde skrevet de tre delene av omtalen som ble offentliggjort i januar og februar 1895 (se Horst Schumacher/Feliks Tych, Julian Marchlewski-Karski, Eine Biographie, Berlin 1966, s. 67 samt MEGA II/15, s. 939). Omtalen av Kapitalen som Conrad Schmidt informerte Engels om i brev av 1. mars 1895, er blant Marchlewskis første litterære arbeider. Vi dokumenterer at denne serien med forord av Eike Kopf, er et bemerkelsesverdig eksempel på marxistisk popularisering av Kapitalen. Hvis man fokuserer på hovedpunktene i omtalen, vil man også se hvilke synspunkter i Marx' analyse folk på den tiden oppfattet som spesielt interessante. (Red. anm.) *)MEGA er den tyske forkortelsen for samleutgaven av Marx og Engels verker. o.a.

2. Se Heinrich von Sybel: Die Lehren des heutigen Sozialismus und Kommunismus. Zwei Vorträge, gehalten in Bremen. Publisert i Kölnische Zeitung nr. 89, 29.3.1872, s. 3; nr. 90, 30.3.1872, s. 1; nr. 92, 2.4.1872, s. 3; nr. 93, 3.4.1872, s. 3; nr. 94, 4.4.1872, s. 3; nr. 95, 5.4.1872, s. 3. Da det her dreier seg om en

sjelden kilde, vil vi her referere noen lengere passasjer.

3. "Jeg betrakter systemet i den borgerlige økonomien i denne rekkefølgen: Kapital, jordeiendom, lønnsarbeid, stat, utenrikshandel, verdensmarked. I de tre første rubrikkene undersøker jeg de økonomiske livsvilkårene til de tre store klassene som det moderne borgerlige samfunnet er delt inn i. Sammenhengen mellom de tre andre rubrikkene sier seg selv." Karl Marx/Friedrich Engels: Gesamtausgabe (MEGA), bd. II/2, s. 99, også i Karl Marx/Friedrich Engels: Werke (MEW), bd. 13, s. 7.

4. Heinrich von Sybel, samme sted, nr. 89, 29.3.1872, s. 3.

5. Samme sted.

6. Se Werke, bd. 23. Mens Marx og Engels ennå levde, utga MEGA i alt fire tyske opplag, hver gang med endringer. Det skjedde i 1867, 1872/73, 1883 og 1890, se bind II/5, II/6, II/8 og II/10. Den franske utgaven kom i 1872-1875, se bind II/7. Den engelske utgaven kom i 1887, se bind II/9.

7. Se Werke, bd. 24. MEGA gjengir manuskriptene og den trykte versjonen av andre bind av Kapitalen av 1885 i bind II/11 (under arbeid), i II/12 (utkommet) og i II/13 (under arbeid).

8. Se Werke, bd. 25. I MEGA er de manuskriptene som ble utarbeidet etter 1871 samt forarbeidene til trykkingen av 3. bind tatt med i bind II/14, mens første utgave av 3. bind av Kapitalen av 1894 finnes i bind II/15. De tre etterlatte rautkastene til Kritik av den politiske økonomien, som Marx fra 1866 ga hovedtittelen Kapitalen, fra 1857-1858, 1861-1863 og 1863-1867 finnes i MEGA-bindene II/1, II/3 og II/4 (II/4.3 er ennå i arbeid).

9. Hos MEGA er de tatt med i bind II/3.2-II/3.4.

10. Se fotnote 1.

11. Kapitalen. Kritik av den politiske økonomien. Av Karl Marx. Tredje bind (første og andre del). Hele prosessen i kapitalistisk produksjon. Utgitt av Friedrich Engels på forlaget Otto Meißner, Hamburg 1894. Pris 10 mark, i to bind med skinnrygg 14 mark.

12. De to foregående artiklene står i utgavene av 25. og 27. januar. På grunn av stadig plassmangel kan den avsluttende artikkelen først trykkes i dag.

Hva slags sosialisme - og hvordan nå den?

AV ÅGE FJELD

Felleseie som forutsetning for frigjøring

Mens arbeiderbevegelsen og mange progressive tidligere hadde et relativt entydig syn på sosialismens nødvendighet og at ulike former for felleseie av produksjonsmidlene var dens betingelse, - er det etter "Murens fall" reist tvil om eiendomsforholdenes betydning og hvilke verdier som skal prege sosialismen. Trass at den teknologiske revolusjonen har gjort det mulig å gi hele menneskeheten - nye milliarder mennesker - materiell velstand og trygghet, kan dagens massemedier fortelle oss at kriger raser, at millioner sultar i hjel og at milliarder lever i evig angst for å miste jobbene sine. En relativt stadig mindre gruppe, blir stadig enormt mye rikere, mens et sjukt byråkrater og privilegerte hvitsnipp- og dongeriproletarer gis så gode levekår at de blir kapitaleiernes pålitelige fangevoldere over et stadig fattigere og utrygt globalt filleproletariat.

Ulike politikere og sjefsideologer på venstresida synes også nå å være enige om at kapitalismen er årsaken til all denne elendigheta. Noen har ennå forestillinger om nye rehabiliterte sosialistiske samfunn, - mens andre bare forkynner diffust at "en annen verden er mulig". Også mange som har en ideologisk ballast og oppvakte skulle være, vimser etter Murens fall rundt rådøse og så vettas-kremte at de slår en velfundert og gjennomførbar sosialistisk ide ut med et ikke helt pent badevann. Noen jubler og hevder at "kommunismen er stein dau" - uten engang å ha et minimalt kjennskap til marxistisk ideologi eller terminologi.

Borgerliggjøring og manglende klassebevissthet

Å relansere sosialismen som målsetning betinger at bevegelse som arbeider for den, i første omgang avgrenser seg fra de som er likegyldige til eiendomsforholdene til produksjonsmidlene. Ifølge C. H. Hermansson kan da ikke høyrefløyen innen AP og SV være seriøse sosialister. Samtidig må man og avgrense seg fra misunnelseskommunister.

Så må det bygges opp en ny klassebevissthet, - erkjennelsen av at det sosialt finns to typer mennesker, en stor utbyttet klasse som ikke eier sine skaperredskaper, og en liten klasse utbyttere som ikke bare eier disse, men også eier og styrer til dømes boligkomplekser og flytende luksushoteller. Trass disse realiteter lever myten at vi alle er i samme båt. Slik blir kampen mot høyrepopulismen og Carl I. Hagens parti svært viktig i en sosialistisk prosess. Lik Adolf Hitlers parti, var - og er Hagens parti en troyansk hest i lønnstakermassen. Partiet klarer å hente flere stemmer der, til en enda blåere høyrepolitikk enn Høyres. Hagens parti er dessverre

ikke bare litt mer høyre enn Høyre. Vi må påvise at hans politikk på flere områder er lik nazistenes. Det er ikke bare rasismen som han nå prøver å distansere seg fra, men som partiet i hele sin karriere har tydd til for å skaffe seg billige poenger og stemmer på. Det er alltid småforbrytelser begått av mørkhudede de fokuserer på, mens hvite hvitsnippforbrytere med milliardbedragerier ikke engang blir påtalt. Det ugjendrivelige bevis på partiets rasisme, ligger i Hagens åpne uttalelse at han kan godta en viss arbeidsinnvandring fra den vestlige verden. Andre av Hagens likhetpunkter med Hitler er det dårlig skjulte hatet mot LO. Det kom klart til uttrykk ved LOs krav om skattefritak for fagforeningskontingenten. Trass at hans partis hovedsak er lavere skatter, og at han har vært med på å gi skattefritak på 12 000 kroner i året på gaver til helst religiøse foreninger, har hans parti gått mot de fagorganisertes beskjedne kvav om et fritak på 3 600 kroner. Og lik Hitler er også kommunister og sosialister Hagens hovedfiender. Blant andre likhetstrekk er "den sterkeste rett" og en streng hevnjustis. Han er den politiker i Norge som logrer mest for president Bushs urettsstat og hans folkerettsstridige overfallskrig mot Irak. Ved sin populistiske og demagogiske skattepolitikk har han presset de andre partiene til, gjennom statsbudsjettet å minske det offentlige konsumet til fordel for økt privatkonsum, og mest til de som har mest fra før. Hovedårsaken til skandaløse forhold innen syke- og eldreomsorgen er at det private konsum er blitt prioritert, men det offentlige konsum i en årrekke ikke har økt i takt med veksten i nasjonalproduktet. Ved sin egopolitikk har Hagenpartiet bidratt til å rive de solidaritetsprinsipper og den sjølbvissthet i arbeiderklassen som førte til velferdsamfunnet, og som må gjenreises for å nå nye mål.

Visjonene og etappene

"Å yte etter evne og få etter (et normalt) behov", er ikke en utopi, men en visjon bygget på urkommunismen og den gode familiens prinsipper, - men den ligger langt fram i tid. Prinsippet om "å yte etter evne og få etter det man yter", er et nødvendig steg fram mot dette, - og noe de fleste syns er rett og rimelig og som må være utgangspunktet i en ny sosialistisk samfunnsformasjon. En langt høyere grad av likhet og velstand er mulig også innen kapitalismens rammer, men vil aldri kunne være varig trygt der. Man vil heller aldri kunne oppnå en reell likestilling i samfunnet så lenge noen få eier og bestemmer, - og det store flertallet sliter uten reell medbestemmelsesrett. Slik forblir disse annenrangs samfunnsindivider. Det er bare samfunnsseie av produksjonsmidlene som kan oppheve klas-sesamfunnet og bidra til menneskenes fulle frigjøring. Erobringa av produksjonsmidlene er det vanskeligste. Sjøl om dette hittil har skjedd ved militære revolusjoner i ikke-demokratiske land, - baserer

me

dagens kommunistiske og venstresosialistiske partier seg på at dette er mulig også ved parlamentariske vedtak.

Allikevel var det et stort tilbakefall i arbeiderbevegelsens historie da Sovjet-Unionen og landene i Øst-Europa kollapset etter å ha fullført den vanskeligste oppgaven; makterbringa og oppbygginga av det materielle grunnlaget for det nye samfunnet. Kollapset skyldes ikke det økonomiske systemet. Det hadde vist sin overlegenhet etter revolusjonen og ikke minst under gjenoppbygginga etter krigen, da man i løpet av 15-20 år ikke bare klarte å gjenoppbygge de enorme skadene krigen hadde påført landet, men de rykket også fram til å bli verdens nest største industrinasjon. Kollapset skyldes fremst bruddene på det sosialistiske demokratiet, og ved å neglisjere både økonomiske og ideelle stimulanser. Lærdommen er at demokratiet må være hovedprinsippet i sosialismen, - altså i sterk motsetning til prinsippene i Europa Unionen.

Systemoverskridende reformer

"Hvem skal eie bedriftene? De som arbeider i bedriftene" var teksta på en valgplakat for Arbeiderpartiet i 20-åra. "Den var vår, denne jord, den er vår!" het det i en i en arbeidersang fra samme tidsepoke. Dette viste en politisk modenhet i en arbeiderbevegelse som skjønnte hvor roten til uretten lå. Før dens lederskap ble politisk korrumpert - og ikke så seg sjøl som bevegelsens tillitsrepresentanter, men så bevegelsen som et middel til egne karrierer. I dag ser vi mer eller mindre røde politikere ende opp i ledende stillinger, sågar på NHOs hovedkontor.

Etter at Nazi-Tyskland var blitt beseiret, vesentlig av Den røde arme, - gikk en venstrevind over Europa. I mange land kom kommunister med i regjeringsposisjoner og viktige foretak ble nasjonalisert. Gjennom Marshall-planen satte USA som betingelse for investeringsstøtte at "sosialistiske eksperimenter" ikke måtte finne sted. Alle utenom kommunistene bøyde av og nasjonaliseringene stoppet opp. I Europa utformet så noen kommunistpartier sin såkalte totrinnstrategi, der sosialismen skulle gjennomføres i etapper på demokratisk-parlamentarisk veg. Ifølge prinsippprogrammet til Norges Kommunistiske Parti skal samfunnet i første etappe maksimalt demokratiseres, og kapitalen få sine privilegier og sin makt sterkt redusert, - for så i neste etappe å omforme samfunnet i sosialistisk retning. I 70-årene la partiet fram et forslag der bedrifter i privat eie, skulle ledes av styrer der det var lovfestet at eierne, de ansatte og det offentlige skulle ha hver en tredel av representantene. Slik kunne man blant annet hindre profitbasert utflagging og nedleggelser. Ettersom partiet straks etter gikk inn i samlingsforhandlinger

med den øvrige venstreside, ble saken lagt til side, - og ble seinere aldri tatt fram igjen. En ny sammensetning av dagens kapital gjør imidlertid forslaget igjen meget aktuelt.

Følelsesmessige bindinger

Som relativt ung leder av en kooperativ rørleggerbedrift først i 50-årene, som viste kooperasjonsideen styrke og muligheter, fikk jeg en bevissthet om menneskelig frigjøring og solidaritet, men også om vanskelighetene.

I alle år har det vært ulike syn og uklarhet omkring etableringa av de ulike former for felleseie i produksjonen. En ærlig og klok snekker fortalte meg at hans kamerat, som i motsetning til ham sjøl, som festet og levde livet, - hadde spinket og spart og kjøpt seg maskiner til et lite snekkerverksted. Snekkeren hadde i den politiske debatt fått inntrykk av at kommunistene ville ta dette fra ham, - noe han sjøl-sagt var kritisk til, om dette hadde stemt.

Følelsene omkring personlig eiendom er ladet og det sies at en tiger som har sikret seg et bytte er farligere når han forsvarer dette, enn når han jakter på nye. Derfor må sosialisters forslag om samfunns-messige overtakelser formuleres slik at de ikke kan oppfattes som dypet urettferdige.

Ny sammensetning av kapitalen

I de seinere årene er kapitalens sammensetning blitt sterkt endret ved at aksjefondene har en sterk økning. Mens det tidligere var grunderne og disses etterkommere som dominerte eierskapet i bedriftene og disse var sterkt følelsesmessig knyttet til bedriftene, var uviljen mot å la andre få medstyret i familiebedriften sterk. Etter hvert fant ulike bransjer fordeler ved å eie aksjer hos hverandre. Allikevel ble det en bitter strid om styrevervene, og slik kontrollen over utbyttet og mulighetene til nye egne formuesopphopninger. Denne utviklinga førte til stadig nye eierkombinasjoner og i stedet for vanlige aksjeutbytter på løpende produksjon, ga nye oppkjøp muligheter til å skille ut indrefileter og hente ut de skjulte verdier en gunstig skattepolitikk hadde muliggjort. Det er imidlertid en annen og ny trend som kan bli kapitalismens bane.

Pengemassen blir mer upersonlig

Aksjefondene er kapital uten ansikt og satt sammen av offentlige institusjoners formuer, eller av kapital ervervet på ofte tilfeldige måter som store lotterigevinster, arv eller suksessinntekter fra pro-

Utviklinga i Sør-Amerika viser at nye vegar nytte konstatere at en sjøltilfreds norsk arbeiderbevegelse eneste forslag for å redusere kapitale

fesjonelle idrettsfolk og kunstnere. Disse siste har ofte ikke forståelse på penger og plasserer disse i aksjefond der rask og stor profitte teller framfor langsiktige investeringer. Få av disse aksjeeierne vet i hvilke bedrifter deres penger er plassert, og i de foretak hvor fondskapitalen er plassert, vet få hvem de virkelige eierne er. Slik blir den følelsesmessige binding mellom bedrift og eier borte. Dette letter forståelsen for at de ansattes, og det offentlige innflytelse er riktig, og at dette vil gi alle mer trygghet. I

En LO-eid dagsavis må bli et mål, skriver Åge Fjeld.

Tyskland utgjør allerede denne ansiktløse kapitalen en betydelig del av den samlede kapital og øker stadig, - og denne trenden vil også nå Norge. Forslag om økt ansattinnflytelse i bedriftene luftes stadig blant venstreorienterte tyske økonomer, men erfaringene fra bedriftsrådene der, og fra bedriftssamlingene i Norge har hittil ikke gitt iøynefallende resultater. Derfor er det sjølsagt liten entusiasme for dette blant lønnsstakerne.

Reell innflytelse og eierskap på sikt

Det forslag NKP lanserte på 70-tallet, ville ikke umiddelbart endret eiendomsforholdene, men ville gitt reelle muligheter til å styre bedriftene til hele nasjonens beste. Når verken LO eller partiene på venstresida engasjerer seg for dette, og heller ikke har noen alternative forslag som kan avskaffe uretten og utryggheten, må det skyldes at lederne i disse i liten grad er representative for interessene til produksjonsarbeidere. Det er disse som står i den direkte konfrontasjon med profitørene og føler seg underlagt arbeidsgiver-

nes luner og stadige krav om effektivitet - det er disse som føler klasesamfunnet på kroppen. Lederne i LO og partiene arbeider stort sett i offentlige foretak eller i organisasjonssystemet og føler ikke denne konfrontasjonen, og blir slik objektivt bare interessert i materielle forbedringer. Forskjellen mellom topplederen og de på gulvet i offentlige foretak er bare gradbetinget og ikke som i privateid sektor prinsipiell.

En annen faktor som jeg nevnte innledningsvis er at tillitsrepresentantene i partiene og i noen grad også innen LO, består av folk som ser dette som et godt og interessant levebrød, og ikke vil ta unødvendige belastninger. Også kollapset i øst har bidratt til skepsis mot planøkonomi/sosialisme. De store uomtvistelige fordelene man hadde der, er totalt skjøvet i skyggen, mens de negative utslagene som det hadde vært fullt mulig å eliminere, er blitt stående som sosialismens sanne ansikt. Slik er det vanskelig å få gehør for politiske alternativ.

Nye debattfora må etableres, gamle tas i bruk

Allikevel må seriøse sosialister ta denne kampen, fordi dagens system ikke bare øker uretten og ikke minst skader fleres psykiske helse, - men også fordi dagens system kan ende i store kriger og miljøkatastrofer. Da teller kampen for å oppnå en ekstra sydenreise i året svært lite. I den nye sosialismemodellen må demokratiet stå som en påle.

Man må i tide og nær sagt også i utide terpe på den sosiale trygghet og deltakerdemokratiet man hadde, kanskje spesielt på landbrukskollektivene, i de tidligere sosialistiske landene, og som i noen land ennå fungerer. Så må man konsekvent ta avstand fra de brudene som forekom på det sosialistiske demokratiet, og som var, er, og må være fremmed for sosialismen. Det er sosialismens åpenbare fordeler som må i fokus.

Vi må ikke la kapitalismens forsvarere få drive oss inn i ørkesløse diskusjoner om hvorvidt det var 1 eller 10 millioner mennesker som mistet livet i Gulag-leirene. Framfor alt må vi terpe på USA som ondskapens rike, supermakten som åpent driver politisk og militær kamp over hele kloden for å påtvinge alle det profittsystemet som faktisk er årsaken til kriger og nød. De progressive i USA må stadig ha vår takk og beundring for sin innsats i denne kampen.

Å bryte de reaksjonære kreftens mediemonopol må bli en hoved-

og så må vi bare
else ikke reiser et
s makt.

oppgave. Venstrebevegelsen burde kanskje snarest etablere et familieukemagasin som kunne binde sammen i bolker stoffet i LO-Aktuelt, nyhetstoff fra den sosialistisk-progressive verden, teoretiske artikler og politisk debatt i en egen bolk, og progressiv kultur og underholdning i en annen. Et slikt Aktuelt Alternativ-ukemagasin må ha en optimistisk profil og appellere til allmen solidaritet. Progressive radio og TV-program må utvikles og søkes fremmet i NRK eller egne kanaler. En LO-eid dagsavis må bli et mål.

Når det i denne artikkelen etter over 30 år, igjen tas til ordet for at vegen mot planøkonomi/sosialisme kan begynne med en lovenndring, som påbyr at styrene i de store avgjørende foretakene får en sosial sammensetning, er det fordi de følelsesmessige familiebindingene til bedriften er i ferd med å forsvinne. Investerings-, eller kanskje heller fusjonskapitalens sammensetning er en helt annen i dag, ved at den ansiktløse fondskapitalen vil dominere.

Denne diffuse kapitalen har slik heller ikke noe personlig forhold til styret, derfor bør styrer som er opptatt av nasjonalt eierskap som det antydete, ikke være uspiselige for den. Den samlede kapital vil i overskuelig tid beholde et formelt eierskap og en rimelig avkastning. Til dømes kan et styre med 9 medlemmer gi eierne 4 plasser, de ansatte 3 og det offentlige 2 plasser. Dette vil sikre at foretaket blir på nasjonale hender og utvikles etter våre behov og muligheter. Det kan sjølsagt diskuteres om hver part skal ha lik representasjon, noe som nok eiersiden aldri vil akseptere. Så kan det også diskuteres hva som er mest revolusjonært, å la alt subbe å gå, sutre over tilhøvet og slakte ideer, eller fremme bevisstgjøring i arbeiderklassen om dens likeberettigelse og konkrete steg på vegen mot et klasseløst samfunn.

Utviklinga i Sør-Amerika viser at nye veger nytter, og så må vi bare konstatere at en sjøltillfreds norsk arbeiderbevegelse ikke reiser et eneste forslag for å redusere kapitalens makt, og at ovenstående forslag fra 70-årene også denne gangen faller på steingrunn.

Artikkelforfatteren har en sammensatt bakgrunn fra arbeiderbevegelsen som lønnstaker og har også vært streikeleder. Senere arbeidet han i en kooperativ bedrift, også som leder av denne. Han beskriver årene i kooperativet som de mest meningsfylte år i sitt liv. Han har også drevet egen bedrift i mange år. Fjeld er medlem av Norges Kommunistiske Parti (NKP).

BEVEGELSEN FOR *sosialisme*

Hvem er vi?

Bevegelsen for Sosialisme (BfS) er en landsdekkende organisasjon som arbeider for å sette et grunnleggende annerledes samfunn - sosialismen - på dagsorden.

Vi vil bygge broer hvor det i dag er kunstige politiske skiller. Vi vil skape et miljø på tvers av tradisjonelle skillelinjer - de være seg kulturelle, aldersmessige eller mellom kjønnene.

Bevegelsen for Sosialisme verken er eller vil bli noe politisk parti, men forener partipolitisk aktive og folk som ikke finner seg til rette i de etablerte partiene.

Organisasjonen prioriterer debatt og ulike former for opplysningsvirksomhet.

**Informasjon,
debatt,
medlemskap:**

bevegelsen.no

eller skriv til:

Bevegelsen for Sosialisme
Pb. 131
5804 Bergen
kontakt@bevegelsen.no

**Støtt vårt arbeid -
Kontonr.: 0539 15 07653**

B

Returadresse:
Sosialistisk fremtid,
boks 131, 5804 BERGEN

What a wonderful world

I går jeg så i televisjonens rute
de fattigste barn på denne jord.
Uten å forstå sett de der ute, -
spiste leire, - uten grill, uten ord.

Det var ingen morsom lek de lekte,
det var dagens måltid som måtte ned.
De har ikke lengre sin mais og hvete,
dette er det vi rike som nå leker med.

Mais, korn og mange andre vekster
var ingredienser i det daglige brød.
De fattiges mat er nå våre leker
der vi foredler den til bilenes brød.

De mektigste av jordens politikere,
har aldri vært i den minste tvil:
Åtte hundre millioner rike bileiere
skal ta de fattiges mat og gi til sin bil.

De rike land vil satse på Biobrensel
etter sine ukontrollerte klimautslipp.
De fattiges pine og død som skremmel
er ikke nok til å innrømme grove glipp.

Neste gang vi rike fyller tanken
med maten til leirespisende barn.
Da vil vi alle ærlig kjenne skammen,
for maten vi tar fra de fattigste barn..
Virkeligheten jeg så i televisjonens rute,
dreper langsomt de fattigste på jord.
Vi lukker øyne, ører og ønsker oss rike:
God tur, i vår, - wonderful world!?

Hans Delbæk